

Казахская Академия образования
имени Ибрая Алтынсарина
Ассоциированная школа ЮНЕСКО "БЭСТ"

Г. К. Досмамбетова

Менің қазақ тілім

4

Казахская Академия образования
им. Ибрая Алтынсарина

Ассоциированная школа ЮНЕСКО «БЭСТ»

Г.К. Досмамбетова

Менің қазақ тілім

Учебник для 4-го класса школ-гимназий, лицеев
и школ с углубленным изучением
казахского языка

Алматы
«RARITET»
2003

ББК 81.2Каз я 72

Д70

Авторы благодарят

*г-на **ДАУТОВА Айбара Леонидовича***

за спонсорскую помощь в издании данного УМК

УМК рекомендован Министерством образования и науки
Республики Казахстан

Рецензенты: доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой теории и методики современного казахского языка
АГУ имени Абая *Ф.Ш. Оразбаева*

методист по казахскому языку Павлодарского областного института
повышения квалификации педагогических кадров **З.Ш. Махадил**
отличник образования РК, учитель-методист, директор школы № 20
г. Петропавловска **Ш.Ж. Мукушева**

учитель казахского языка высшей категории специализированной ЛОрД
школы-лицея для одаренных детей г. Петропавловска **Б.Ж. Галиева**

В состав учебно-методического комплекса входят:

Г.К. Досмамбетова. Менің қазақ тілім, учебник.

*Г.К. Досмамбетова, С.Е. Аяпекова. Менің қазақ тілім, рабочая
тетрадь.*

*Г.К. Досмамбетова. Книга для учителя казахского языка,
методическое руководство.*

Г.К. Досмамбетова. Лингафонный курс, аудиокассета.

Досмамбетова Г.К.

Д70 Менің қазақ тілім: Учебник для 4-го кл. школ с рус. яз. обуче-
ния. — Алматы: Раритет, 2003. — 144 с.

ISBN 9965-665-09-5

Данный учебник и прилагающиеся к нему *Жазу дәлтері, Книга для
учителя казахского языка, аудиозадания* являются заключительными в цикле
начальной школы.

Грамматический, лексический материал — это логическое и рас-
ширенное продолжение учебного материала одноименного УМК для
1—3-го классов.

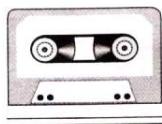
д **4602020400-25** Без объявл.
413(05)-03

ББК 81.2Каз я 72

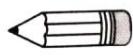
ISBN 9965-665-09-5

© Досмамбетова Г.К., 2003
© Издательская компания «Раритет», 2003

Условные знаки

Выполните задание диктора.

Напишите в тетради эти слова и словосочетания.

Ознакомьтесь с правилом и при необходимости можете получить информацию о нем в Грамматическом справочнике – *Грамматикалық анықтағыш*.

Произнесите вслух слова и словосочетания, звучание которых представлено в квадратных скобках.

ОҚУЛЫҚ

Тарая, беті	Тақырыпшалар	Шығармалар, ұлттық мәдениет (инабаттылық)	Грамматика
-------------	--------------	---	------------

О т а н — а л т ы н

1А сабағы, 12—13-бб.	Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әнүраны	Қазақстан Республикасының мемлекеттік әнүраны, «Біздің елтаңба» әні	
1Ә сабағы, 14—15-бб.	Біздің Елбасы. Менің құрбым	«Менің Қазақстаным» әні	
1Б сабағы, 16—17-бб.	Ұстаз күні құтты болсын!	«Құтты болсын мереке» әні	
1В сабағы, 18—19-бб.	Қазақстан Республикасының марапаттары	«Отан — алтын ұям» мақалы	
1-нәтиже, 20—21-бб.			
Тілашар, 22—24-бб.	Қарға баласы мен кірпі баласы	«Бір аптада» өлеңі	

Ж а з к е л д і

2А сабағы, 26—27-бб.	Жаз айлары	«Қазақша айлар» тақпағы	сарылау, салқын- дау, ыстықтау, ...
2Ә сабағы, 28—29-бб.	Саябақта		Мен өзенде шомылдым.
2Б сабағы, 30—31-бб.	Құм қалашығы	«Жаға-жаға- жағажай» тақпағы	Сен кел, сіз келіңіз
2-нәтиже, 32—33-бб.			
Тілашар, 34—36-бб.	Жазғы демалысымыз	«Моһ-моһ» тақпағы	

Д е н с а у л ы қ —

3А сабағы, 38—39-бб.	Сағат	«Жалқаулар» тақпағы	
3Ә сабағы, 40—41-бб.	Таңертең	«Өзі де — өзі, көзі де — өзі» жұмбағы. Сабыр ет. Өзім тойдым, көзім тойған жок.	Мен өзім, сен өзін, ...
3Б сабағы, 42—43-бб.	Мен үқыптымын	«Ақ қоян-ау, ақ қоян» санамағы	Мен жуаспын
3В сабағы 44—45-бб.	Сабын қайда?	«Сабын жыры» өлеңі	Мен тұрмын
3-нәтиже, 46—47-бб.			
Тілашар, 48—50-бб.	Басқа планетадан келген қонақ		

М Ү Н Ы

ЖАЗУ ДӘПТЕРІ

Тарая, беті	Тақырыпшалар
-------------	--------------

Ұ Я М

1А сабағы, 2-бет	Біз Қазақстан Республикасының мемлекеттік әнұранын орындаймыз
1Ә сабағы, 3-бет	Менің құрбым бар
1Б сабағы, 4-бет	Құрметті ұстаз
1В сабағы, 5-бет	Мейрам ата, Сәбира әже, Талғат ағай мен Амантай ата
	
	

жадырап

2А сабағы, 6-бет	Ай аттары
2Ә сабағы, 7-бет	«Балақай» саябағы
2Б сабағы, 8-бет	Жағажайды
	
	

5

зор байлық

3А сабағы, 9-бет	Сағат
3Ә сабағы, 10-бет	Мен өзім
3Б сабағы, 11-бет	Менің алақаным
3В сабағы 12-бет	Жақсылық, оның әкесі, інісі Жәния қарындасты
	

ОҚУЛЫҚ

Тарая, беті	Тақырыпшалар	Шығармалар, ұлттық мәдениет (инабаттылық)	Грамматика
-------------	--------------	---	------------

Берік болсын

4А сабағы, 52–53-бб.	Әр	«Әрқашан күн сөнбесін!» әні	
4Ә сабағы, 54–55-бб.	Еш	Кешір. Ештеңе етпейді	
4Б сабағы, 56–57-бб.	Пәтер	Мың да бір рақмет!	1000 саны
4В сабағы, 58–59-бб.	Ас бөлме		Мен оқып тұрмын
4Г сабағы, 60–61-бб.	Ұйықтайдын бөлме	«Сүт қалай ұйықтайды?» өлеңінің үзіндісі	
4Ғ сабағы, 62–63-бб.	Дәліз	«Қолы бар...», «Тұр десем...» жұмбақтары	
4Д сабағы, 64–65-бб.	Төргі бөлме	Төрлетіңіз	
4Е сабағы, 66–67-бб.	Жуынатын бөлме, дәретхана	«Шайтанарба» әні	
4-нәтиже, 68–69-бб.			
Тілашар, 70–72-бб.	Абай Құнанбайұлы Жамбыл Жабаев Тоқтар Өубекіров	«Жыр атасы» әні, «Тұнғыш қазак ғарышкері» өлеңі	

Өнерліге есік

5А сабағы, 74–75-бб.	Сағат	«Саусақтарды сарапап...» өлеңі	
5Ә сабағы, 76–77-бб.	Бос уақыт		Мен үйірмеге барамын. Мен би үйірме- сіне барамын.
5Б сабағы, 78–79-бб.	Аспаптар	Үш саны	
5В сабағы, 80–81-бб.	Әрі домбыраши, әрі күресші	«Бес саусағынан өнер тамған», «Өнерліге есік ашық» мәтелі	оқушы, биші
5Г сабағы, 82–83-бб.	Байқау мен жарыс	«Күресші, менімен күресші...» жаңылтпаши	
5-нәтиже, 84–85-бб.			
Тілашар, 86–88-бб.	Қазақстанның дарынды балалары		

ЖАЗУ ДӘПТЕРІ

Тарая, беті

Тақырыпшалар

босағач!

4А сабағы, 13-бет	Әр оқушының дәптері, ...
4Ә сабағы, 14-бет	Біз жексенбі күні ...
4Б сабағы, 15-бет	Саулнама
4В сабағы, 16-бет	Әсел, сен не істеп жатырсың?
4Г сабағы, 17-бет	Түрлі-түсті кілем еденде жатыр
4F сабағы, 18-бет	Әжем мен атам ас бөлмеде шай ішіп отыр
4Д сабағы, 19-бет	Әсел билеп тұр
4Е сабағы, 20-бет	Менің үйім З-қабатты

ашық

5А сабағы, 21-бет	Сағат бірге бес минут қалғанда ...
5Ә сабағы, 22-бет	Сен бос уақытта қандай үйірмеге баrasың?
5Б сабағы, 23-бет	Олар бос уақытта немен шұғылданып жүр?
5В сабағы, 24-бет	Менің ағам – құресші
5Г сабағы, 25-бет	Алпамыс батыр, Қобыланды батыр, Тазша мен Мақта қыз

ОҚУЛЫҚ

Тарay, беті	Тақырыпшалар	Шығармалар, ұлттық мәдениет (инабаттылық)	Грамматика
-------------	--------------	---	------------

Т а б и ғ а т –

6А сабағы, 90–91-бб.	Олар қайда мекендейді?	«Кім қайда мекендейді?» тақпағы	
6Ә сабағы, 92–93-бб.	Жануардың түркы	«Керік пен піл» өлеңі	қаттырақ, кішірек
6Б сабағы, 94–95-бб.	Нешеу?	«Саусақ пен башпайлар» өлеңі	біреу, алтай
6В сабағы, 96–97-бб.	Хайуаннтар саябағы	«Бәрінен де қымбатты» өлеңі	досымдай, мендей
6Г сабағы, 98–99-бб.	Ол жарақаттанды	«Бақа, бақа» өні	
6F сабағы, 100–101-бб.	Мен үйде жануар ұстаймын	Кітап алуға рұқсат па? Иә, рұқсат	
6-нәтиже, 102–103-бб.			
Тілашар, 104–106-бб.	Көз, Құлак, Мұрын мен Ауыздың таласы. Нәуке-хайуан	«Неге?» өлеңі	
107–116 бб.	Әндері		
117–122	Грамматикалық анықтағыш		
123–134	Қазақша-орысша сөздік		
135–143	Русско-казахский словарь		

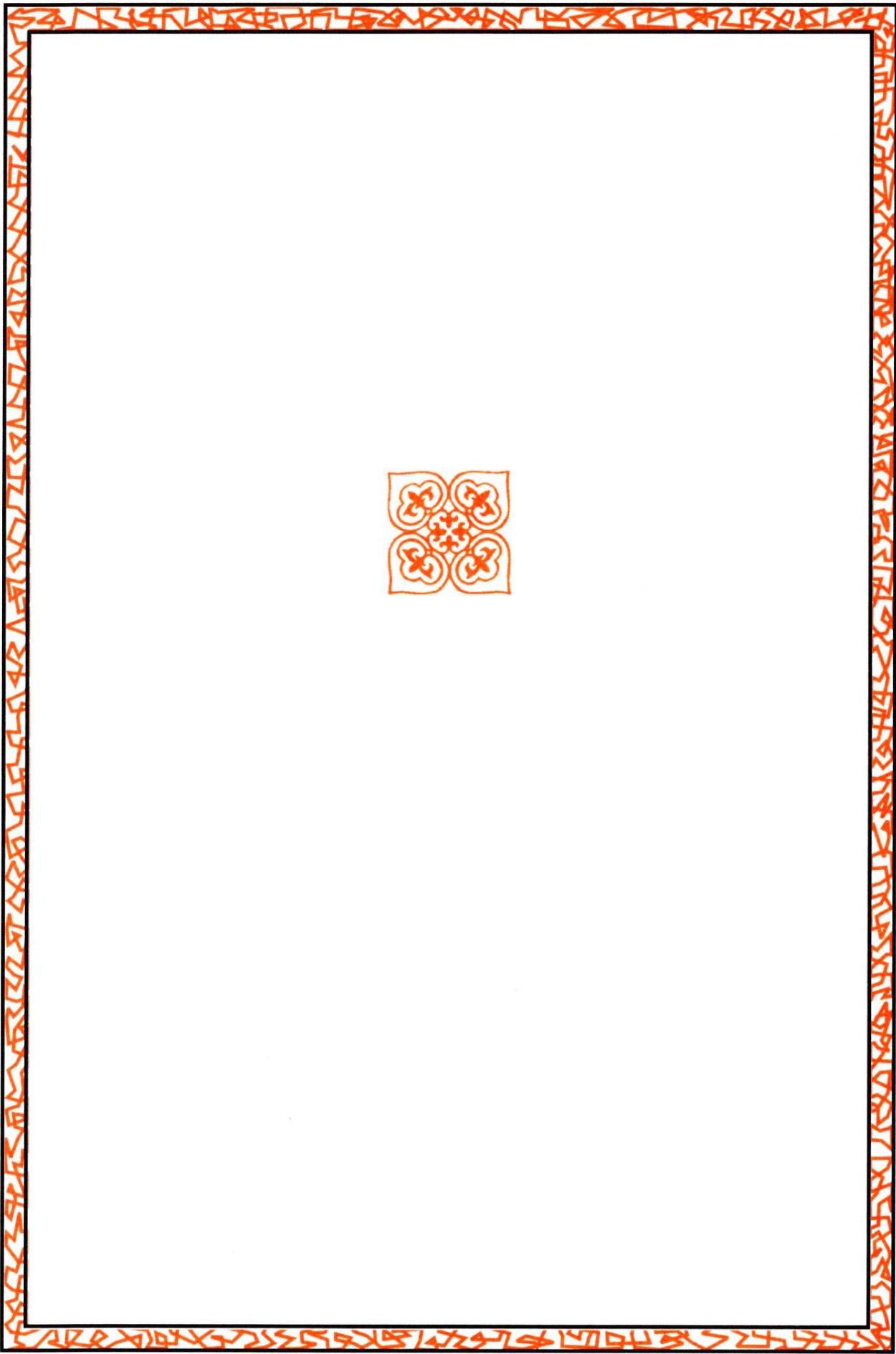
ЖАЗУ ДӘПТЕРІ

Тарау, беті

Тақырыпшалар

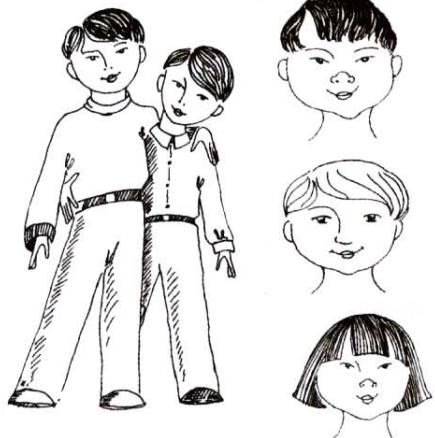
ТАЛ БЕСІГІН

6А сабағы, 26-бет	Қарсақ тоғайда да, орманда да мекендейді.
6Ә сабағы, 27-бет	Салқын, сап-салқын, салқынырақ,
6Б сабағы, 28-бет	Адам мен жануар
6В сабағы, 29-бет	Демалыс күні Мақта қыз бен Дәурен серуенге шықты
6Г сабағы, 30-бет	Көжек жарақаттанды
6Ғ сабағы, 31-бет	Мен кеше электрондық поштадан хат алдым

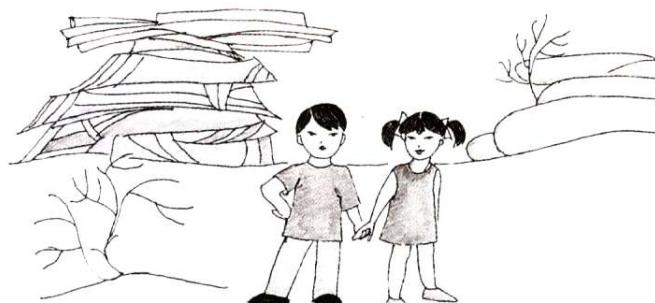
Отан – алтын үям

Қандай сөздермен танысасыз?

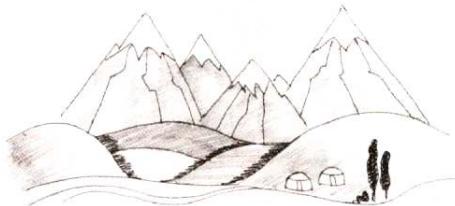
Айналайын Жанат құрбым!
Мен сені туган күніңмен
құттықтаймын. Саған денсаулық,
табыс, сабакта бес пен төрт
тілеймін.

Не туралы сейләйсіз?

1А**САБАҒЫ****№ 1**

«Менің Отаным» әнін еске түсіріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- мемлекеттік:** мемлекеттік мейрамдар; мемлекеттік тіл. Қазақ тілі – мемлекеттік тіл. 16 желтоқсан – Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні – мемлекеттік мейрам. Республика күні – мемлекеттік мейрам.
- әнұран:** мемлекеттік Әнұран; әнұран айтамыз. Сен Қазақстан Республикасының Әнұранын жатқа білесің бе? Бұл кітапта Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әнұраны бар.
- орындау** [уроңдау]: ән орындаимыз; әнұранды орындаимын. Балалар, тұрыңдар, Қазақстан Республикасының Әнұранын орындаіық. Біз қазақ тілі сабағында Әнұран орындаадық.

№ 3

Орындаңыз.

1-тапсырма.

12**Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әнұраны**

Сөзі: Мұзафар Әлімбаевтікі
Қадыр Мырза Әлидікі,
Тұманбай Молдағалиевтікі,
Жадыра Дәрібаеванікі.

Әні: Мұқан Төлебаевтікі,
Евгений Брусиловскийдікі,
Латиф Хамиидидікі.

Жаралған намыстан қаһарман халықпаз,
Азаттық жолында жалындан жаныппаз.
Тағдырының тезінен, тозактың өзінен
Аман-сау қалыппаз, аман-сау қалыппаз.

Қайырмасы:
Еркіндік қыраны, шарықта,
Елдікке шақырып тірліктे!
Алыптың қуаты – халықта,
Халықтың қуаты – бірлікті!

Ардақтап анасын, құрметтеп данасын,
Бауырга басқанбыз баршаның баласын.
Татулық, достықтың киелі бесігі –
Мейірбан ұлы Отан қазақтың даласы!

Қайырмасы.
Талайды өткірдік, өткенге салауат,
Келешек ғажайып, келешек ғаламат!
Ар-оқдан, ана тіл, өнеге-салтымыз,
Ерлік те, елдік те үрпаққа аманат!

Қайырмасы.

(нотасы 107-бетте)

№ 4

а) Жауп беріңіз.

1. Сіздің аты-жөніңіз кім?
2. Сіздің Отаныңыз қай ел?
3. Сіз Отаныңызды сүйесіз бе?
4. Сіз мемлекеттік Әнұраныңызды жатқа білесіз бе?
5. Әнұранның сөзін кімдер жазды?
6. Әнұранның әнін кімдер жазды?

ә) Енді Сен деген сөзден бастап, досыныңға сұрақтар қойыңыз.

№ 5

Әңгімеленіз.

- Мәншүк апай: Балалар, бүгін нешесі?
- 1-окушы: Бүгін бірінші қыргүйек.
- Мәншүк апай: Дұрыс. Ал бүгін қандай мейрам?
- 2-окушы: Бүгін – Білім күні¹.
- Мәншүк апай: Өте жақсы. Балалар, мен сендерді Білім күнімен құттықтаймын.
- 3-окушы: Рақмет, бірге болсын!
- Мәншүк апай: Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әнұранының сөзін кімдер жазды?
- 1-окушы: Мәншүк апай, мен білемін.
- Мәншүк апай: Айта қой.
- 2-окушы: Сөзін Мұзафар Әлімбаев, Қадыр Мырза Әли, Тұманбай Молдағалиев пен Жадыра Дәрібаевалар жазды.
- Мәншүк апай: Дұрыс айтасың. Ал әнін кімдер жазды?
- 3-окушы: Әнін Мұқан Төлебаев, Евгений Брусиловский, Латиф Хамиди жазды.
- Мәншүк апай: Өте жақсы. Онда Әнұранды орындағық.

13

№ 6

Әнді орындаңыз.

2-тапсырма.

Біздің Елтаңба

Қыран бүркіт көмкерген,
Күлімдеген күні бар.
Әсем бейне сен көрген
Жай бейне емес, біліп ал.

(нотасы 108-бетте)

¹ Білім күні – День знаний.

1Ә САБАГЫ

№ 1

3-тапсырмадағы сұрақтарға жауап берініз.

Отан, Астана, жас, тағы, бас, қала,
мемлекеттік, Әнүран, орындау

№ 2

Оқыңыз.

- **ел** [йел]: менің елім; Қазақстан елі. Сенің елің кім? Менің елім – Қазақстан. Біздің ел үлкен.
- **Елбасы**: бірінші Елбасы; Отанымыздың Елбасы. Сен мемлекетіміздің Елбасы туралы не айтасың? Бүгін Елбасы туралы фильм болды.
- **ұлт**: ұлттар; ұлтың. Менің ұлттым – орыс. Біздің сынып көп ұлтты. Сенің ұлтың кім? Оның ұлты – украин.
- **үйғыр** [үйғұр]: үйғырша және қазақша; үйғыр ұлты; үйғырлар тұрады. Менің ұлттым – үйғыр. Сен үйғырша кімнен үйрендің?
- **неміс**: немісше; немістер мен ағылшындар; неміс ұлты. Мен неміс тілін білемін. Сенің ұлтың неміс пе?
- **кәріс**: кәріс ұлты; кәрісше сөйледі. Менің ұлттым – кәріс. Менің ана тілім – кәріс тілі. Мен кәрісше сөйлеуді үйрендім.
- **құрбы** [құрбұ]: құрбы = дос қызы; құрбылар. Менің құрбым – неміс қызы. Олар – құрбылар. Менің Әлия құрбым бесінші сыныпта оқиды.
- **немесе**: немесе = әлде; мен немесе сен; жаңбыр немесе қар. Ертең қар жауады немесе боран соғады. Сен қазір сабак оқы немесе атаңа көмектес.

14

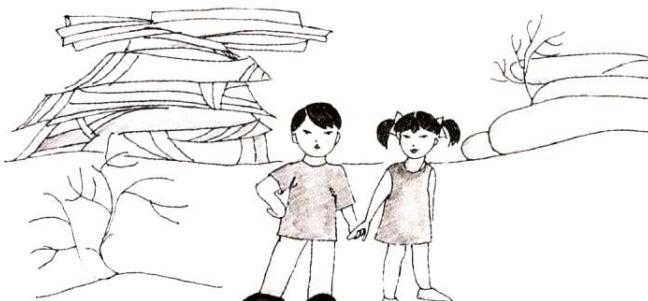
№ 3

Өнді аударыңыз, орынданыз.

4-тапсырма.

Менің Қазақстаным

Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін.
Жырың болып төгілемін,
елім,
Туған жерім менің –
Қазақстаным.
(нотасы 109-бетте)

№ 4

Әңгімеленіз.

Қазақстан

Anvar Toxtakhunov

Корея

Сеул

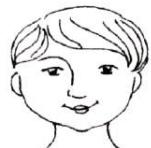

Oля Тян

Германия

Берлин

Karl Berlic

а) Оның аты кім

в) Ол қайда тұрады?

ә) Оның Отаны қай ел?

г) Ол Отаны туралы не айтады екен?

б) Оның үлтys кіm?

№ 5

Табыңыз.

Кеше – көше
бір – ...
немесе – ...

бас – ...
қала – ...
бар – ...

неге – ...
... – ...
... – ...

№ 6

Толтырыңыз.

Бұғін мен ... сен шыршаны безендіресің.

Бұғін мен ..., сен ... шыршаны безендіреміз.

Алхорының дәмі тәтті, ... мен оны жақсы көремін.

Мен алхорыны жақсы көремін, ... оның дәмі тәтті.

Біз алма ағашын ... алмұрт ағашын отырғызамыз ба?

Сендер алма ағашын ..., алмұрт ағашын ... отырғызасыңдар.

Сарғалдақ далада ... бау-бақшада өсе ме?

Сарғалдақ ... мен кітап оқыдым.

немесе
әлде
туралы
себебi
да
де
сондықтан

15

№ 7

а) Жауп беріңіз.

Сауалнама¹

1. Сіздің Отаныңыз қай ел?
 2. Мемлекет Елбасы кім?
 3. Еліңіздің мемлекеттік Әнұранын жатқа білесіз бе?
Орындаңыз.
 4. Сіздің үлтys кіm?
 5. Сіздің құрбыныңдың үлтys кіm?
 6. Құрбының туралы тағы не айтасыз?
- ә) Енді Сенің сөзінен бастап,
сыныптастыңыздан сұхбат алыңыз,
бірақ оның Отаны Корея, Германия
әлде Ресей болсын.

¹Сауалнама – анкета.

1Б**САБАҒЫ****№ 1**

Бұл мейрамды қалай тойлайтыныңызды айтып беріңіз.

Наурыз мейрамы, бата, Қызыр баба, наурыз көже

№ 2

Оқыңыз.

- ұстаз:** ұстаздар немесе ата-аналар; Ұстаз күні. Мен сізді Ұстаз күнімен құттықтаймын. Менің бірінші ұстазым – Әсия апай. Сендерге еңбек сабағынан қай ұстаз береді?

- Тәуелсіздік күні:** Тәуелсіздік күні мерекесі; Тәуелсіздік күнін тойлаймыз. Тәуелсіздік күні – 16 желтоқсан. Мен сізді Тәуелсіздік күнімен құттықтаймын.

- ашық аспан** [ашығаспан]: ашық аспан тілейміз; ашық аспан тілеймін. Елімізге ашық аспан тілеймін. Мен саған зор денсаулық, мол табыс, ашық аспан тілеймін. Бүгін аспан ашық. Аспанымыз ашық болсын!

- құрметті:** құрметті құрбыларым; құрметті ұстаздар. Құрметті ата-аналар! Құрметті оқушылар, Білім күні құтты болсын. Бұл суретте құрметті адамдар.

- болсын** [болсұн]: ақылды болсын; аспан ашық болсын. Мен ашық хатқа «Аспан ашық болсын» деп жаздым. Елімізде аспан ашық болсын.

- береке:** береке берсін; береке болсын. Отбасыңызда береке болсын! Наурыз мейрамы береке әкелсін! Мен нанды «Береке» дүкенінен сатып алдым.

- құт:** құтты; құт-береке; құт-береке болсын. Елімізде құт-береке болсын. Аспанымыз ашық болсын, құт-береке болсын. Ұлыстың ұлы күні құт әкелсін!

1Б**№ 3**

Әнді аударыңыз, орындаңыз.

5-тапсырма.

Құтты болсын мереке!

Барлық ұстаз апайлар,
Барлық ұстаз ағайлар,
Құтты болсын,
Құтты болсын төл мейрам.

(нотасы 110-бетте)

№ 4

Табыңыз.

Жылқы = *ат*
дос = ...
әлде = ...
шеше = ...

мұғалім = ...
мейрам = ...
мемлекет = ...

ата-ана = ...
жанұя = ...
... = ...

№ 5

Сөз тіркестерін «Ел», «Мектеп», «Мереке» топтарына бөліңіз.

№ 6

Бұл құттықтау хаттарын кімдер жазды деп ойлайсыз?

Күрметті Сәліма Мұқашқызы!

Біз сізді Ұстаз күнімен құттықтаймыз.

Сізге Зор денсаулық, мол бақыт пен
қуаныш тілеіміз.

Айналайын Жанат құрбым!

Мен сені тұган күнімен
құттықтаймын. Саған денсаулық,
табыс, сабакта бес пен төрт
тілеімін.

Ұлыс оң болсын! Ақ мол болсын! Ұлыс береке берсін!

№ 7

Сұхбаттасыңыз.

Маржан:	Сен бүгін қандай мереке екенін білесің бе?
Әсел:	Іә, Ұстаз күні. Бүгін мектепте концерт болады, мен ән айтамын. Сен не орындаіссың?
Маржан:	Мен «Ұстазым» әнін орындаімын.
Әсел:	Мениң немере інім домбырада күй орындаиды.
Маржан:	Сенің немере інің домбыраны кімнен үйренді?
Әсел:	Атамыздан үйренді.
Маржан:	Қандай тамаша! Қадамына нұр жаусын!

№ 8

Сұрақтарға жауап беріңіз.

6-тапсырма.

¹ Қазақстандық – казахстанец.

1B САБАГЫ

№ 1

Жаңа Жыл шыршасында Аяз ата балаларға қандай жүлделер сыйлағанын айтып беріңіз.

Жаңа жыл,
Аяз ата, жүлде,
жұмсақ ойыншық,
ойыншық машина,
куыршақ,
сыйлау

№ 2

Оқыңыз.

- **марапаттау:** жүлдемен марапаттады; медальмен марапаттадық. Ол кісіні «Отан» орденімен марапаттады. Елбасы сізді қандай наградамен марапаттады?
- **ұшін** [ұшын]: не ұшін?; еңбек ұшін; мен ұшін емес; сен ұшін емес. Сізді бұл орденмен не ұшін марапаттады? Оларды еңбегі ұшін «Құрмет» орденімен марапаттады. Мен құрбым ұшін жұмыс істеймін.
- **белгілі:** белгілі ғалым; белгілі әртіс; белгілі ұстаз. Қаныш Сәтбаев – қазақтың белгілі ғалымы. Менің жеті атам белгілі кісілер болған. Бүгін Елбасы мемлекеттік наградалармен белгілі ғалымдарды марапаттайды.
- **қайраткер:** құрметті қайраткер; белгілі қайраткер. Бұл кітап белгілі қайраткерлер туралы. Бізге Қазақстанның белгілі қайраткері келді.
- **атақ:** Халық Қаһарманы атағы; құрметті атақ. Қазақстанның құрметті атақтары – Халық Қаһарманы, Қазақстанның еңбек сінірген қайраткері (қызметкері). Оны қандай атақпен марапаттады?
- **ерлік:** «Ерлігі ұшін» медалі. Атамызды «Ерлігі ұшін» медалімен марапаттады. Мен газеттен «Ерлігі ұшін» медалі туралы оқыдым.

№ 3

Мақалды аударыңыз, жаттаңыз.

Отан – алтын ұя

№ 4

Қателерді табыңыз.

Кызыл үшін кітап, үшін кім?, Жаңа үшін жыл, балапандар үшін, емес үшін демалу, үшін бес пен төрт, мұсіншелер бе үшін?, Отан үшін, туған үшін күн, ойыншық сарбаз үшін, үшін құрбылар, үшін не?, үшін ата-анасы.

үшін

(119-бетте)

№ 5

Есте сақтаңыз.

Кейбір¹ мемлекеттік марапаттар

Халық Қаһарманының «Алтын Жұлдыз» белгісі

«Отан» ордені

«Достық» ордені

«Құрмет» ордені

«Ерлігі үшін» медалі

№ 6

Сөйлемдер құрастырыңыз.

Белгілі қайраткер

-ны
-ні
-ды
-ді
-ты
-ті

-мен

марапаттады.

19

№ 7

а) Әңгімелеп беріңіз.

Ертең 25 қазан күні – Республика күні, сондықтан біз белгілі қайраткер кісіні сыныпқа шақырдық². Оның аты-жөні – Асқарбек Омарұлы.

Асқарбек ағай ауылда тұрады, мал бағады. Ол кісіні Қазақстанның Елбасы «Құрмет» орденімен марапаттады. Тағы да Асқарбек ағайдың «Еңбегі үшін» медалі мен «Отан» ордені бар.

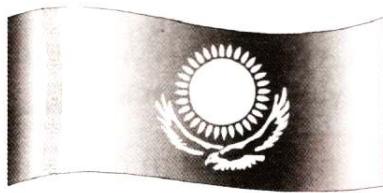
ә) Сіз Асқарбек ағайға еңбегі туралы, марапаттары туралы сұрақтар қойыңыз.

¹ Кейбір – некоторые.

² Шақыру – приглашать.

1**НЭТИЖЕ****№ 1**

Еске түсіріңіз.

№ 2

Жазыңыз.

[меніңғұрбым ұйғұр]

[йелде құтперекеболсұн]

[уол ерлігүшүн медалімен марарапатталды]

№ 3

Табыңыз.

20

- а) Біз қазақ тілі сабағында Қазақстан Республикасының мемлекеттік ... орындардық.
 ә) Біздің еліміздің мемлекеттік марарапаттары ... не білесің?
 б) Біздің Отанымызда белгілі қайраткерлер ... атақпен марарапатталады?
 в) Құрбының ... неміс пе?
 г) Менің ... — кәріс.
 ғ) Сізді «Отан» орденімен не ... марарапаттады?

туралы
үшін
ұлты
қандай
ұлттым
Әнұранын

№ 4

- а) 3-жаққа ауыстырыңыз.

Біздің сыныпта жиырма бес бала оқиды. Біз бәріміз Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әнұранын жатқа білеміз және орындаймыз. Әрине, Әнұранның авторларын да жақсы білеміз.

Біздің елімізде көп белгілі қайраткерлер тұрады. Мысалы, Кәмшат Дөненбаева, Тоқтар Өтбекіров, Қадыр Мырза Әли. Олар әр түрлі наградалармен марарапатталды.

Менің атам да белгілі қайраткер. Ол кісі милиционер болды. Елбасы менің атамды «Ерлігі үшін» медалімен марарапаттады.

- ә) Енді өткен шақта (3-жақпен) қайталаңыз.

№ 5

Өзінізді тексеріңіз.

Сынақ

1. Біз Қазақстан ... мемлекеттік Әнұраның орындаймыз.
а) Республикасының.
ә) республикасының.
б) Республиканың.
2. Көкем... «Ерлігі үшін» медалімен марапаттады.
а) -нің.
ә) -мен.
б) -ді.
3. Қазақстанда қандай ұлттар жоқ?
а) Көрістер.
ә) Ағылшындар.
б) Ұйғырлар.
4. Қазақстанда қандай атақтар бар?
а) «Халық ұстазы».
ә) «Халық қаһарманы».
б) «Отан».

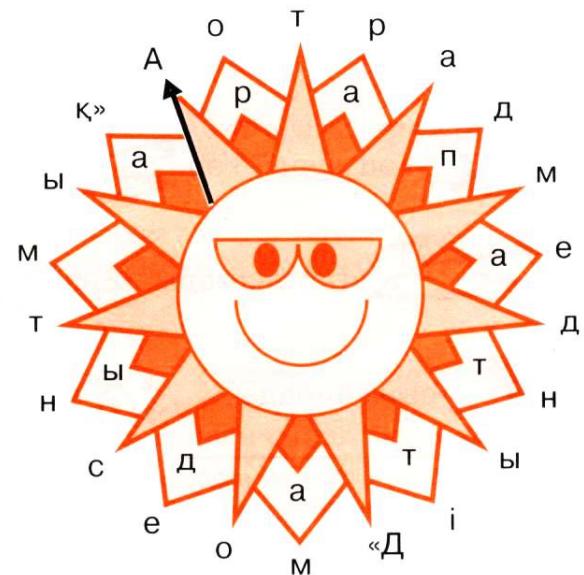
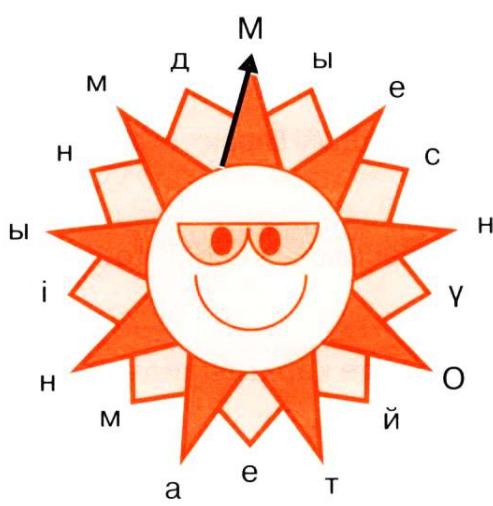

5. Біздің Әнұраның әнін кімдер жазды?
а) Әсет Бейсеуов.
ә) Халық.
б) М. Төлебаев,
Е. Брусиловский, Л. Хамиди.
6. Немістердің ана тілі —
а) неміс тілі.
ә) үйғыр тілі.
б) Қазақстанның мемлекеттік тілі.
7. Қазақстанның мемлекеттік тілі —
а) орыс тілі.
ә) казақ тілі.
б) казақ пен орыс тілі.
8. Ардақтап анасын, құрметтеп
а) данасын.
ә) даласын.
б) қаласын.

21

№ 6

Ойнайық!

Тілашар

№ 1

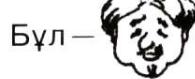
Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

патша, қарға, табу, қарқылдау, жұмсақ нәрсе, ұя, шиқылдау

№ 2

Оқыңыз. Таныс емес сөздерді аударыңыз.

Қарға баласы мен кірпі баласы

Сүлеймен патша.

Мынау —

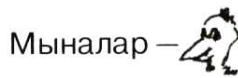

қарға,

ал мынау —

кірпі.

Мыналар — **қарғаның балапандары** және **кірпінің балалары**.

Мынау —

құс пен

жұмсақ нәрсе.

Ал, мынау —

ұя.

-ға былай дейді: «Сен,

, маған жақсы өн айтатын

22

-ты тап. Ол

мені өдемі даусымен оятын¹». Сосын

-ге былай дейді: «Ал, сен,

, бір

әкелсен², маған кереуетте

жұмсақ болады».

көп жүрді, көп

-тың өнін тыңдады³. Бірак

-ға ол

-тар ұнамады. «Енді

менің басымды кеседі⁴ ғой!» — деп,

-сына барады.

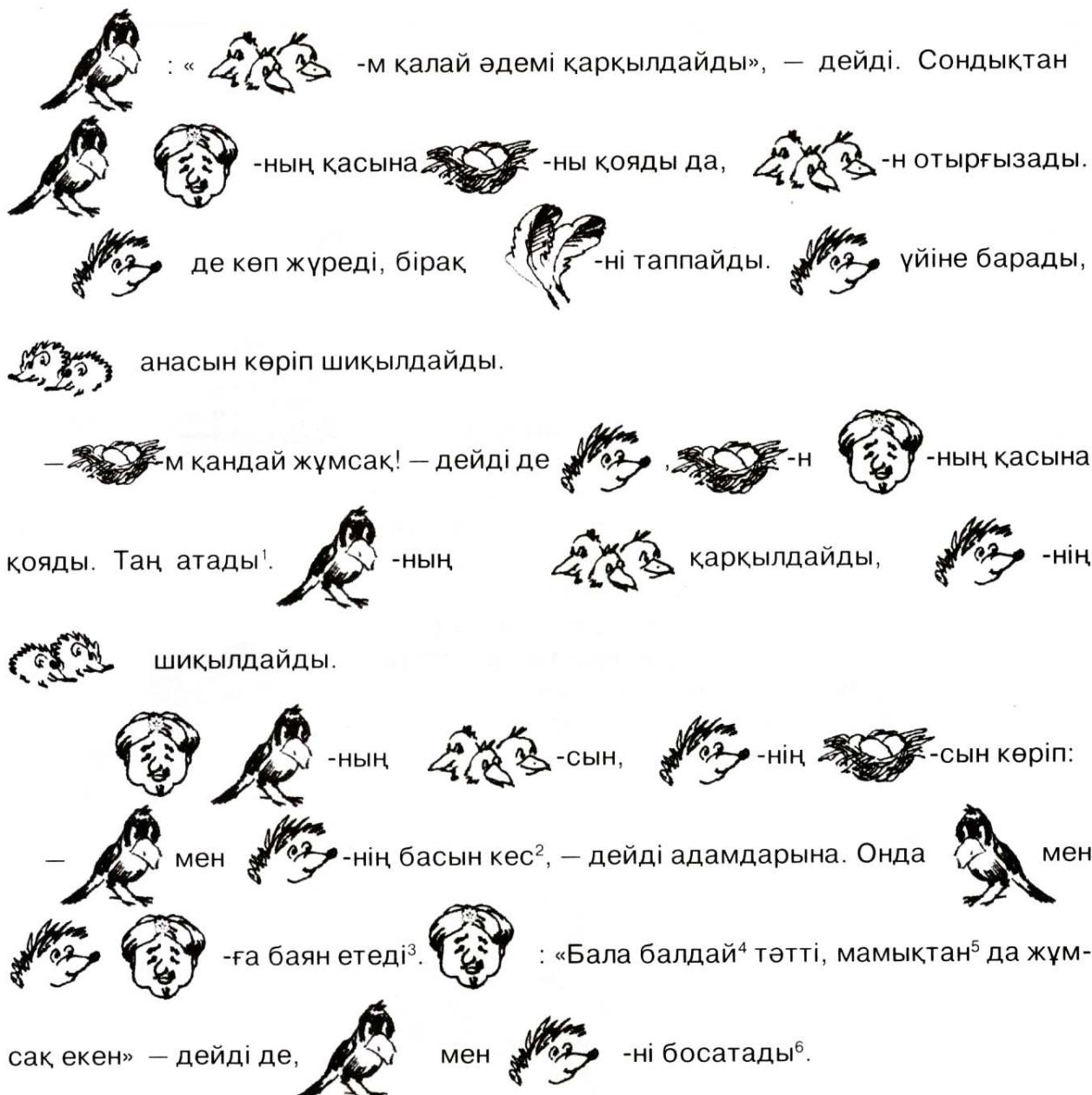
анасын көреді де қарқылдайды.

¹ Даусымен оятын — голосом разбудит.

² Әкелсен — если принесешь.

³ Тыңдады — слушал.

⁴ Басымды кеседі — отрежет голову.

¹ Таң атады — наступает утро.

² Басын кес — отрежь голову.

³ Баян етеді — доложат.

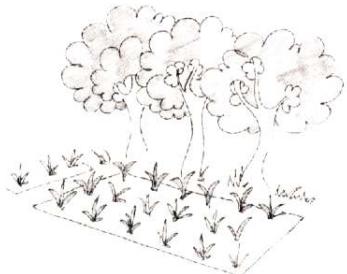
⁴ Балдай — как мед.

⁵ Мамықтан — чем пух.

⁶ Босатады — освободит.

№ 3

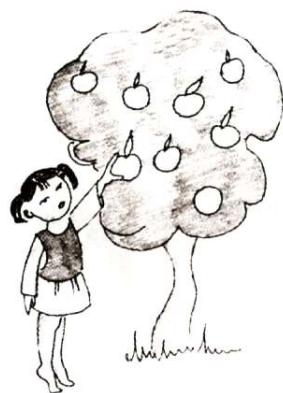
Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Бір аптада

Бір аптаның күндері өтті:
Дүйсенбіде гүлдер ектім,
Сейсенбіде жуа тердім,
Сәрсенбіде су әкелдім,
Бейсенбіде бақша баптап,
Жұма күні тақпақ жаттап,
Сенбіде мен киноға бардым,
Жексенбіде бір демалдым.

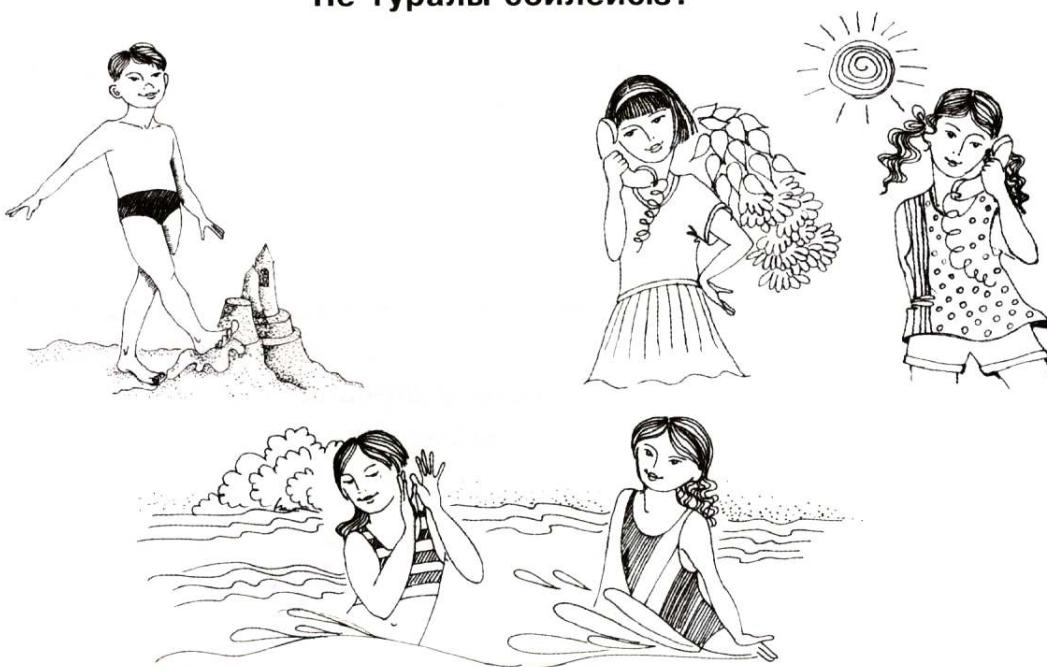
24

Жаз келді жадырап

Қандай сөздермен танысасыз?

Не туралы сөйлейсіз?

25

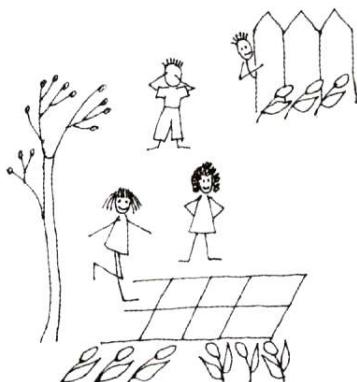
Қандай ережелермен танысасыз?

сарылау	тәттілеу	сен кел ☐	сен келме ☐
салқындау	үлкендеу	сіз кел ☒ ңіз	сіз келме ☒ ңіз
ыстықтау	көктеу	сіз сурет сал ☒ ңыз	сіз сурет салма ☒ ңыз

2А САБАГЫ

№ 1

Бұл балалар көктемде және қыста қандай ойын ойнауды жақсы көретіндерін айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

• **жаз**: жазда; жаз айлары. Мен жазда ауылда демалдым. Сен жазда қайда болдың?

• **маусым**: маусым айы; маусымда. Менің туған күнім он алтыншы маусым. Маусымда ауа райы қандай болады?

• **шілде**: маусым мен шілдеде; шілдеде барады. Мен шілде айында саяжайға барамын. Шілде айында жаңбыр жаумайды.

• **тамыз**: тамызда; тамыздың отызы. Тамыздың отызы – Конституция күні. Тамыздың отыз бірінде біз мектепке барамыз.

• **ыстық**: ыстық па?; ыстық бауырсақ; ып-ыстық. Бүгін өте ыстық. Шілде айы – ең ыстық ай.

• **ыссы**: ыссы күн; ыссы емес. Жазда күн ыссы болады. Қандай ыссы!

• **анда-санда**: анда-санда сырғанады; анда-санда жауды. Жазда жаңбыр анда-санда жауады. Тазша бала сабакты анда-санда оқиды.

• **жіі** [жійі], **жіі-жіі** [жійіжійі]: жіі болады; жіі-жіі келеді. Қар ақпан айында жіі жауады. Мен атаммен бірге саяжайға жіі-жіі барамын.

№ 3

Өлеңді аударыныз, жаттаңыз.

Қазақша айлар

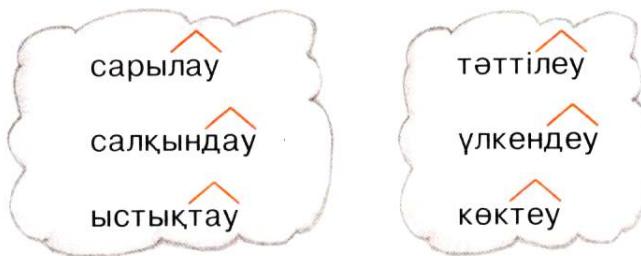
Айларды қазақша жаттаймыз,
Әрқашан есте сақтаймыз.
Күз айлары тамаша,
Қыргүйек, қазан, қараша.
Қыс айлары қызық қой,
Желтоқсан, қаңтар, ақпан, біліп қой.
Көктем басы – наурыз,
Болмайды сәуір, мамыр жаңбырсыз.
Жаз айларын ұнатамыз,
Маусым, шілде мен тамыз.

желтоқсан	қаңтар	ақпан
наурыз	сәуір	мамыр
маусым	шілде	тамыз
қыргүйек	қазан	қараша

Жаз келді жадырап

№ 4

Есте сақтаңыз.

(118-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

а) Салқындау, қышқыл....., үлкен....., жұмсақ....., ыстық....., қатты....., сұық....., кішкентай....., кіші....., жаңа....., сары....., қызыл....., жуас....., тентек....., көк.....

ә) Сарылау,леу,дау,деу,тау,теу.

№ 6

Еске түсіріңіз. Толтырыңыз.

•	салқындау	•	салқын	•	сап-салқын
.....
.....
.....
.....

№ 7

Сұхбаттасыңыз. Төмендегі сұхбат ән емес қой.

27

Қарлығаш:

Әле!

Айша:

Бұл кім?

Қарлығаш:

Сәлем, Айша, бұл мен ғой — Қарлығаш.

Айша:

А, Қарлығаш сен бе? Сәлем.

Қарлығаш:

Айша, сен қазір не істейсің?

Айша:

Мен кітап оқымын.

Қарлығаш:

Жүр, аулада төртбұрыш ойнаймыз.

Айша:

Қазір мे?

Қарлығаш:

Иә, қазір. Несі бар?¹

Айша:

Даланың ыссы екенін білесің бе?

Қарлығаш:

Иә, қазір ыстық, бірақ мен далада ойнағым келеді.

Айша:

Кешкісін² салқындау болады, сонда ойнаймыз. Жарай ма?

Қарлығаш:

Жарайды.

№ 8

7-тапсырма. 7-жаттығудағы сұхбат бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

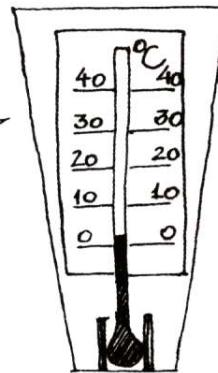
¹ Несі бар? — Что такого?

² Кешкісін — вечером.

2Ә**САБАҒЫ****№ 1**

8-тапсырмадағы сұрақтарға жауап беріңіз.

кеше, аяу райы,
жаңбыр, жау,
жел соғу,
салқын, жылы

№ 2

Оқыңыз.

- **өзен** [өзөн]: үлкен өзен; өзендер. Қазақстанда неше өзен бар? Өзеннің сұры тап-таза. Қазақстанда Ертіс, Сырдария өзендері бар.
- **шомылу** [шомылғу]: өзенде шомылдым; шомылмай ма? Мен жазда өзенде жиі шомыламын. Шілде айында біз шомылған жоқпыз.
- **атқа міну**: біз атқа міндік; сен атқа мінген жоқсың. Мен ауылда атқа міндім. Олар далада атқа мінді. Менің сыныптасты атқа мінуді жақсы көреді.
- **әткеншек**: әткеншек тептің; әткеншек теппеймін. Біз кеше аулада әткеншек тептік. Олар әткеншек тепті ме? Сендер әткеншекті анда-санда тептіңдер.
- **саябақ**: жасыл саябақ; саябақта ойнаймыз. Менің дос қызыым саябақта секіртпе ойнап жүр. Саябақта әткеншектер көп.
- **хауыз**: хауызда шомылмаймын; хауыздың сұры. Хауыздың сұры таза ма? Мен жазда да, күзде де, көктемде де, қыста да хауызда шомыламын.

28**№ 3**

Еске түсіріңіз.

Әткен шақ

бару
шомылу
тебу
булу
атқа міну

+
мен **бардым**
сен
ол **тепті**
сіз
мен

-
барған жоқпын
сен **шомылған жоқсын**
ол
сіз **болған жоқсыз**
мен

№ 4

Таңдаңыз (✓ ✗)

Сауалнама

1) Сен жазда қалай демалдың?

A

Мен жақсы демалдым.

Ә

Мен өте жақсы демалдым.

2) Сен жаздың қай айында саябаққа жи барып тұрдың?

A

Шілде айында.

Ә

Маусым айында.

3) Сен жазда атқа міндің бе?

A

Мінген жоқпын.

Ә

Иә, міндім.

4) Сен жазда өзенде шомылдың ба?

A

Жоқ, мен өзенде емес,

Ә

хауызда шомылдым.

Жоқ, өзенде шомылған

жоқпын.

5) Сенің аулаңда әткеншектер бар ма?

A

Біздің аулада әткеншек жоқ.

Ә

Иә, біздің аулада әр түрлі

әткеншектер тұр.

№ 5

Сауалнамадағы сөйлемдерді пайдаланып, «Менің жазғы демалысым» деген шағын мазмұндама жазыңыз.

№ 6

Сұрақтар қойыңыз. Сұхбаттасыңыз.

29

неге? қайда? қандай? кімдер?

Нұрлан: ...?

Айжан: Мен жазда ауылда демалдым.

Нұрлан: ...?

Айжан: Онда атам мен әжем тұрады. ...?

Нұрлан: Мен жазда Ертіс өзенінің жағалауында¹ демалдым.

Айжан: ...?

Нұрлан: Ертіс жағасында ауа райы тамаша! Жаңбыр жауған жоқ, күн жылы болды. Мен өзенге жиі-жій барып шомылдым.

Айжан: Мен де өзенде шомылдым.

Нұрлан: ...?

Айжан: Ақсу өзенінде шомылдым, бірақ көп шомылған жоқпын, анда-санда шомылдым.

Нұрлан: ...?

Айжан: Себебі, сұы сап-салқын. Айтпақшы², мен ауылда атқа міндім. Ат ақылды жануар екен.

Нұрлан: Мен де атты жақсы көремін.

¹Жағалауында – на берегу, у берега.

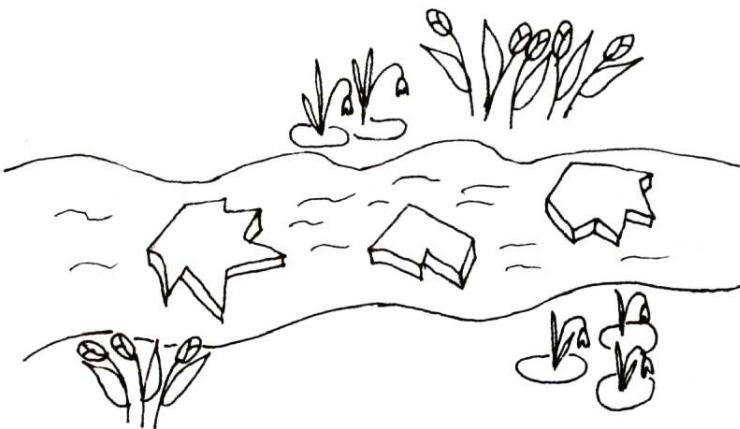
²Айтпақшы – кстати.

2Б САБАГЫ

№ 1

Табиғатты суреттөніз.

көктем, гүл,
бәйшешек,
қызғалдақ,
сарғалдақ,
шығу, қар,
еру

№ 2

Оқыңыз.

• **көл:** көлде шомылдық; көл мен өзен. Біз жазда көлге барып демалдық. Біздің Отанда неше көл бар? Маған Бурабай¹ көлі ұнайды. Бурабай көлінің суы таза.

• **жағажай:** өзен жағажайы, көл жағажайында. Мен кеше жағажайда демалдым. Көл жағажайында не өседі? Біз жағажайға жексенбі күні барамыз.

• **құм қалашығы:** құм қалашығын жасадым; құм қалашығын жасауды үйренді. Мен өзен жағасында құм қалашығын жасадым. Жүр, құмнан қалашық жасаймыз. Мен құмнан қалашық жасауды үйрендім.

30

• **мұсінше** [мұсунше]: сарай мұсіншесін жасадым; адам мұсіншесін істедік. Олар жағажайда мұсіншелер жасайды. Аю мұсіншесі қандай тамаша!

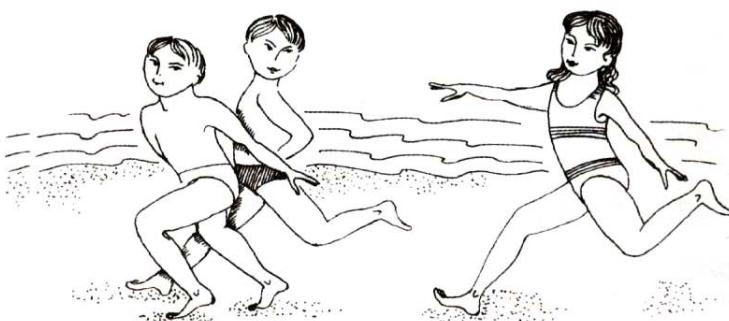
• **шағын:** шағын көл; шағын отбасы. Мынау шағын құм қалашығын кімдер істеді? Мен шағын кітап сатып алдым.

• **әкелу:** құм әкел; су әкелініз. Маған су әкел. Сен көп құм әкел. Қайрат маған наң әкелді.

№ 3

Санамақты жаттаңыз.

Жаға-жага-жағажай,
Сая-сая-саяжай.
Жағажайда ойнаймыз,
Қалашықты жасаймыз.
Алхоры мен дәү² қарбыз
Саяжайда жинаймыз.
Сенен жылдам қашамыз³!

¹ Бурабай – Боровое.

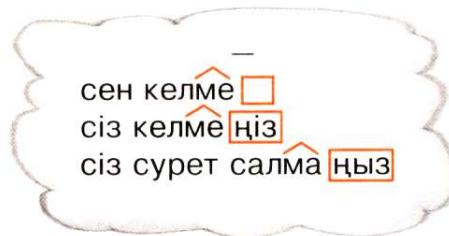
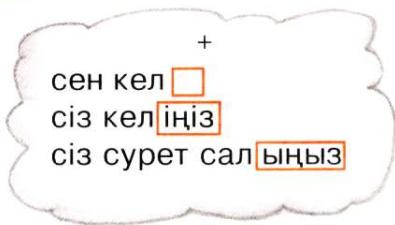
² Дәү = үлкен.

³ Жылдам қашу – быстро убежать.

Жаз келді жадырап

№ 4

Есте сақтаңыз.

(122-бетте)

№ 5

а) Жақшаларды ашыңыз.

Сен (шомылу) шомыл, сен атқа (міну), сен атаға (көмектесу), сен төлге (қарау), сен шыршаны (безендіру), сен мейраммен (құттықтау), сен жұмыс (істеу), сен ағылшынша (сөйлеу), сен өрік (отырғызу), сен құм (әкелу), сен анаға (арнау)

- ә) Енді болымсыз түріне аудионыңыз.
б) Ал енді сыпайы түріне аудионыңыз.

№ 6

Шағын сұхбат құрастырыңыз: сіз досыңызben бірге жағажайдада отырсыз. Досыңыз сізден құмнан қалашуқ жасауды үйренеді.

№ 7

Өнгімеленіз.

Біздің құм қалашуғымыз

31

Біз — мен, Темірлан, Асылбек кеше өзеннің жағайында демалдық. Темірлан құм әкелді, ал Асылбек су әкелді. Мен болсам құмды жинадым. Сосын біз бірге құмнан қалашуқ жасай бастадық¹. Мен құмнан үй мұсіншелерін істедім, Темірлан сарай мұсіншесін істеді, Асылбек хауыз істеді. Қалашуқ шағын және сүйкімді болды.

Бір кездे² бізге Мұрат келді. Ол — сондай тентек бала. Мұрат қалашуқты аяғымен бұза бастады³. Біз оған қалашуқты бұзуға берген жоқпыз, себебі, қалашуқты біз өзіміз⁴ жасадық.

№ 8

Жауап беріңіз.

1. Үш бала бір сыйнапта оқи ма?
2. Оларда қазір сабақ па әлде демалыс па?
3. Қазір қыс па?
4. Олар құм қалашуғын қайда жасады?
5. Мұрат балаларға дос па? Неге?

¹ Жасай бастадық — мы начали делать.

² Бір кезде — вдруг.

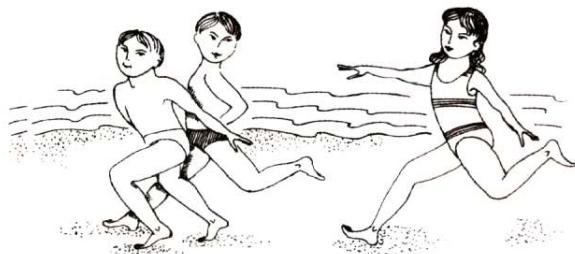
³ Аяғымен бұза бастады — начал ломать ногами.

⁴ Өзіміз — мы сами.

2**НЭТИЖЕ****№ 1**

Еске түсіріңіз.

желтоқсан қаңтар әқпан
наурыз сәуір мамыр
наузаң шілде тамыз
қырғүйек қазан қараша

№ 2

Жазыңыз.

[олар өзөндешомұлды]
[көктемде жійі-жійі жаңбыржауады]
[мен шағынмұсуншежасадым]

32**№ 3**

Толтырыңыз.

+	-
ойна —	ойнама
бар —	...
орында —	...
бile —	...
жаса —	...

+	-
кел —	...
әпер —	...
әкел —	...
мін —	...
шомыл —	...
... —	...

№ 4Керекті сөздерге -лау, -леу, -дау, -деу, -тау, -теу
немесе ...п- жүрнақтарын қосыңыз.

Мен төртінші сыныпта оқымын. Менің достарым да төртінші сыныпта оқиды. Олар: Самат, Жанболат пен Саша. Олар жуас, тентек емес.

Жазда ыстық болды, сондықтан біз жазда ауылға бардық. Онда Саматтың атасы мен әжесі тұрады. Ауылдың аты — Сарықұм. Сарықұмда балалар көп екен. Олар да жақсы балалар, тентек емес. Біз олармен дос болдық. Біз бірге өзенде шомылдық, бірге ойнадық, бірге төлдерге қарадық. Өзеннің суы таза, салқын.

Менің сүйікті төлім тай еді. Ол сондай құлқілі, тентек. Оның түсі қара. Ол ақ ойыншықтармен ойнауды жақсы көреді, ақ доппен ойнайды, ақ таспен ойнайды.

№ 5

Өзінізді тексеріңіз.

Сынақ

1. Адам ...шомылады.
а) бұлтта.
ә) кітапта.
б) өзен мен көлде.
2. Саябақта мен ... міндім.
а) атқа.
ә) атпен.
б) атта.
3. ... саябақта жаңа
әткеншек
тептіндер ме?
а) сендер.
ә) сен.
б) біз.
4. Біз қыста қар қалашығында
мұздан ... жасадық.
а) құм.
ә) су.
б) мұсінше.
5. Жаз айларын ұнатамыз,
маусым, ..., тамыз.
а) пілде.
ә) шілде.
б) тілде.
6. Бұл көлдің сұы салқын...
а) -деу.
ә) -тау.
б) -дау.
7. Сүлеймен патша кімдермен
сөйлесті?
а) Қарға және кірпімен.
ә) Қасқырмен.
б) Ешкі және қоймен.
8. «Алхоры мен дәу қарбыз
саяжайда ...».
а) көмектесеміз.
ә) жинаймыз.
б) жинайсың.

№ 6

Ойнайық!

Сөзтізбек

33

біз атқа ↓	е		ш	← маусым, ..., тамыз	demalys, ↓ алма жинау	анда- санда		күз, қыс, ↓ көктем, ...	
	д	л	і	әткеншек, хауыз	→	с	ж	и	і
м	құм	→	қ	а	л	а	ш	ы	ғ
і	н	е	м	і	з	я	б	а	қ
өзен+	→	ж	а	ғ	а	ж	а	й	а
	л	а	п	мемлекеттік ↓		мақал-	→	м	е
асық ↓	а	н	а	й	а	ә	н	ұ	ә
х	т	с		п		а	р	төл	а
а	н	а	← бас қала	а	й	н	күн	→	а

№ 1

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

бәріміз, бекініс, қиял, оқиға

№ 2

Оқыңыз. Әр бөлікке ат қойыңыз.

Жазғы демалысымыз

- 1 -

Менің әке-шешем, ағам, қарындастың бар.
Әкем ғалым болып жұмыс істейді, ал анам жұмыс
істемейді, ол үйде отыр. Ағам университетте
оқиды, қарындастың 1-сыныпта оқиды.

Біз бәріміз жазда демаламыз, себебі, жазда
шомылуға болады. Біз шілде айында
демалмаймыз, тамыз айында демаламыз, себебі,
ол ай онша ыстық емес.

Біз әдетте қалалық саябаққа барып
демаламыз. Ата-анамыз бізден бірге әткеншек табеді. Ал ағамыз әткеншекке
отырмайды, ол дискотекада достарымен билейді.

34

Сұрақтар:

1. Автор қай сыныпта оқиды, неше жаста деп ойлайсыз?
2. Ол қалада әлде ауылда тұра ма? Дәлелденіз.
3. Ата-анасы туралы не білдіңіз?
4. Автордың және оның ағасы мен қарындасының аттарын өзіңіз қойыңыз.
5. Енді балалардың аттарын пайдаланып, 3-жақпен қайталаңыз.

- 2 -

Біз осы¹ жазда бәріміз ауылға барып
демалдық. Онда біздің атамыз бен әжеміз
тұрады. Ол кіслер – зейнеткерлер. Мен атам
мен әжемді өте жақсы көремін. Олар – өте
мейірімді кіслер.

Атам мен әжемнің қорасында жылқы,
сиыр, қойлар тұр, тауықтар мен балапандар
да бар. Көктемде мал төлдеді. Сиырдың
қара бұзауы бар, жылқының құлышы бар, ал
бір ак қойдың аппақ қозысы бар екен.

Маған сол қошақан өте үнайды. Ол
сондай сүйкімді! Ол сүт ішуді жақсы көреді,
доп ойнауды жақсы көреді.

¹ Осы – это.

Жазда апам ауылына
Барып едім қыдырып,
Бір қошақан алдынан
Шықты ойнап, жүгіріп.
Ақ маңдайы Ай ма екен,
Ақ құйрығы май ма екен,
Кеттім қазір сағынып,
Қошақаным қайда екен? —

деген ән айтқанда¹ ол жүгіреді, секіреді, ойнайды. Оған бұл ән өте ұнайды.

Сұрақтар:

1. Ауылда автордың кімдері тұрады?
2. Олар туралы не білдініз?
3. Кошақан туралы әнді қай сыныпта айттыңыз?

- 3 -

Ауылдың аты – Аққайнар, өзеннің де аты – Аққайнар. Біз өзенге жиі-жіе барып тұрдық. Онда бәріміз шомылдық. Мен аппақ қошақанымды ертіп жүрдім². Мен қайда барсам, ол да сонда барады.

Бір күні мен, ағам мен қарындастым жағажайда құм қалашығын жасадық. Мен әр түрлі сарайлар жасадым, ағам үлкен бекініс жасады, ал қарындастымыз шөптен, жапырақтан орман жасады.

Ағам екеуіміз өзенге шомылуға кеттік. Құм қалашығында қарындастымыз қалды³. Бір қарасақ⁴, қарындастымыз жылап тұр⁵, ал кішкентай қошақан шөп пен жапырақтарды жеп тұр. Мен қошақанды шақырдым, ол келген жоқ. Сонда оған:

— Қошақаным, кел, су іш, — дедім. Ол келген жоқ.

Ал ағам:

— Пұшайт-пұшайт! — дегенде, жұмсақ жұнді қошақаным ағама қарай⁶ жүгірді.
— Ағатай, сен оған қандай сөз айттың? — деп сұрадым мен.

¹ Ән айтқанда — когда пою.

² Ертіп жұру — водить с собой.

³ Калу — остаться.

⁴ Бір қарасақ — мы вдруг увидели.

⁵ Жылап тұр — плачет.

⁶ Ағама қарай — в сторону моего брата.

— Мен оған қиял¹ сөзін айттым, — деп жауап берді ағам.

— Мәссаған! — деп таңғалдым² мен.

Бұл оқиға менің есімде ұзакқа³ қалды.

Сұрақтар:

1. Ауылдың аты қандай? Неге олай?
2. Өзенге кімдер барды? Олар не істеді?
3. Өзенге кімдер барған жоқ?
4. Құм қалашығын неше бала жасады?
5. Олар күм қалашығында қандай үйшіктер жасады?
6. Автор неге таңғалды?
7. Сіздіңше, «пұшайт-пұшайт» деген қиял сөзі ме?
8. «Moh-moh», «Сорап-сорап» дегендер туралы ән айттыңыз ба? Қай сыныпта?

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

«Қырау-қырау» жылқыны,
«Пұшайт-пұшайт» қойды,
«Шөре-шөре» ешкіні,
«Сорап-сорап» түйені,
«Кә-кә» итті,
«Піш-піш» мысықты,
«Шеп-шеп» тауықты —
Деп әжем шақырды.

36

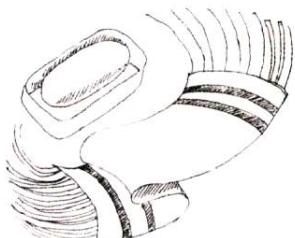
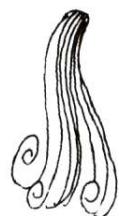
¹ Қиял — волшебное.

² Таңғалу — удивится.

³ Менің есімде ұзакқа қалды — в моей памяти надолго осталось.

Денсаулық – зор байлық

Қандай сөздермен танысасыз?

Не туралы сөйлейсіз?

37

Қандай ережелермен танысасыз?

Мен жуас **пын**, әдемі **мін**

Мен тұр **мын**, жүр **мін**

Сен жуас **сын**, әдемі **сін**

: тұр

: жүр

Сен тұр **сын**, жүр **сін**

Сіз жуас **сыз**, әдемі **сіз**

Сіз тұр **сыз**, жүр **сіз**

Ол жуас **□**, әдемі **□**

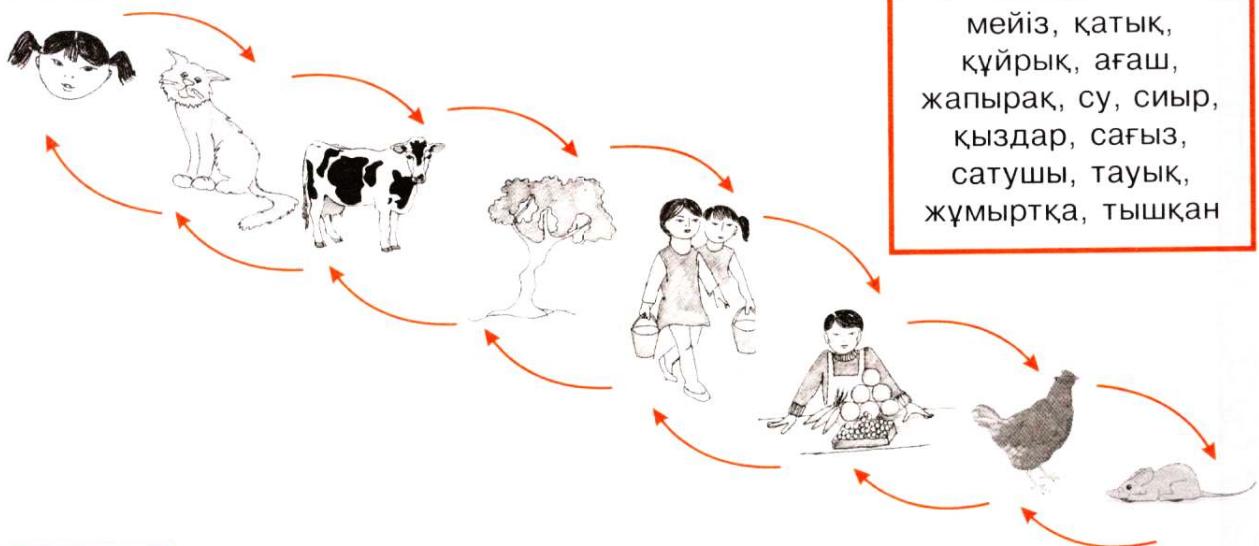
: отыр

: жатыр

Ол тұр **□**, жүр **□**

№ 1

«Мақта қыз бен мысық» ертегісін еске түсіріңіз.

мейіз, қатық,
құйрық, ағаш,
жапырак, су, сиыр,
қыздар, сағыз,
сатуши, тауық,
жұмыртқа, тышқан

№ 2

Оқыңыз.

- таңертең:** таңертең барамын; таңертең болады. Апам дүкенге таңертең барады. Олар өзенге таңертең барып шомылды. Таңертең жел соқты.
- сағат:** сағат алты; сағат нешеде? Сен сағат нешеде саябаққа бардың? Менің сағатым бар.
- тура [тұруа]:** тура бір; тура бірде. Қазір сағат тура екі. Сен сағат тура жетіде маған кел. Қазақ тілі сабағы тура онда болады. Біз сағат тура сегізде саябаққа барамыз.
- жарым:** он жарым; төрт жарымда. Біз сағат төрт жарымда кинотеатрға барамыз. Бірінші сабак сегіз жарымда болады.
- ояну [уюанұу]:** мен ояндым; мен оянамын; олар оянды ма? Мен таңертең сағат тура жетіде оянамын. Сен сағат нешеде оянасың? Ол анда-санда тура жетіде оянады.
- әдетте:** әдетте ойнадық; әдетте жауады. Жаңбыр әдетте күз бен көктемде жиі жауады. Біз әдетте жазда хауызда шомыламыз.

№ 3

Жауап беріңіз.

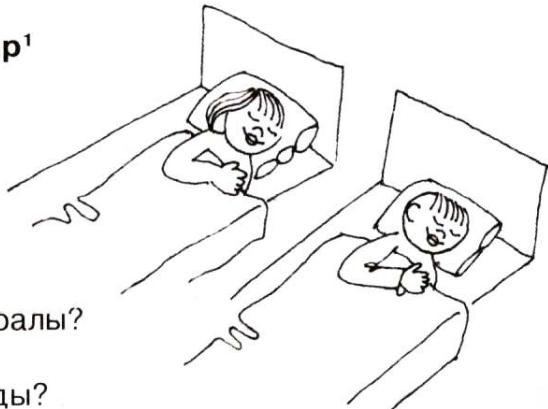
Сағат неше болды?

№ 4

а) Өлеңді мәнерлеп оқыныз.

Жалқаулар¹

Оян, оян, оян,
Айналайын Аян, Баян.
Сағат тұра жеті,
Мектепке балалар кетті.
Оян, оян, оян,
Айналайын Аян, Баян.

- ә) Жауап беріңіз.
1. Бұл өлең неше бала туралы?
 2. Олардың аттары кім?
 3. Қазір сағат неше болды?

№ 5

Сөйлем құрастырыныз.

Мен
Сен
Сіз
Ол
Біз
Сендер
Сіздер
Олар

әдетте таңертең сағат

... жарымда
тура ...

оянасың.
оянамыз.
оянасындар.
оянасың ба?
оянады.
оянасыз.
оянамын.
оянасыздар.
ояна ма?

39

№ 6

а) «Мақта қызы мен мысық» ертегісін еске түсіріңіз. Жауап беріңіз.

1. Мақта қыздың мысығы қатықты сағат нешеде ішеді?

2. Сиыр сағат нешеде жапырақ жейді?

3. Ағаш нешеде су ішеді?

4. Қыздар сағызды сағат нешеде алады?

5. Сатушы дүкенді қашан ашады?

6. Тышқан дәнді мысыққа сағат нешеде әпереді?

7. Тауық дәнді қашан жейді?

ә) Енді етістіктерді өткен шаққа қойып, қайталаңыз.

№ 7

9-тапсырма. Диктордың бүйрүғын орындаңыз.

№ 1

«Жаңа жыл» тақырыбы бойынша әңгіме құрастырыңыз.

Жаңа жыл, Аяз ата,
Ақша қар, шырша,
шырша ойыншығы,
жылтырақ, ілу, киіну,
аю костюмі,
түлкі костюмі

№ 2

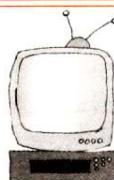
Оқыңыз.

- **жуыну** [жүүнүү]: жуындым; сен жу. Мен әдете сағат турға жетіде жуынамын. Сен қашан жуындың?
- **өз**: мен өзім; сен өзің; сіз өзіңіз; ол өзі. Апа, мен өзім жуынамын. Олар өздері жазады. Мынау орындықты сен өзің жасадың ба?
- **жуу** [жүү]: ойыншықты жуды; жуған жоқсың. Ол өзенде шалбарын жуды. Сен жудың ба?
- **қол**: екі қол; қолынды жу. Мен қазір қолымды жуамын; сосын саған келемін. Қолынды бер.
- **бет**: оныншы бет¹; бетімді жудым. Бар, бетінді жу. Мен бетімді жумаймын.
- **беті-қол** [бетіғол]: оның беті-қолы; беті-қолдарынды жуған жоқсыңдар. Мен сағат турға жетіде оянамын, сосын беті-қолымды жуамын.

№ 3

Жүмбақты шешіңіз.

Өзі де – өзі,
Көзі де – өзі.

№ 4

Аударыңыз. Көшіріңіз.

10-тапсырма.

ИНАБАТТЫЛЫҚ

¹ Бет – страница, щека, лицо.

№ 5

Еске түсіріңіз. Өз сөзін тәуелденіз.

-ім, -ің, -іңіз, -і, -міз, -дерін, -дерініз, -дері

Мен өзім, сен, сіз, ол, біз, сендер, сіздер, олар

№ 6

а) Келісіңіз.

Мен өзім жуынамын.
Ол беті-қолын жуған жоқ.
Қолыңды жу.
Біз әдетте сағат тұра жетіде
оянамыз.

ә) Келіспеніз.

Тазша беті-қолын өзі жумайды,
әжесі жуады.
Сен саған алты жарымда оянасың ба?
Бетіңді жу.
Оқушылар Әнұран айтты.

№ 7

Сөйлем құрастырыңыз.

Мен
Сен
Ол
Біз
Сендер
Олар

өз ...

жуасың, ба?
жуады.
жуамыз.
жуамын.
жуасындар ма?

№ 8

Әңгімеленіз.

Сәлем, Маржан!

41

Хал қалай? Сен қалай оқисың? Жазда қалай демалдың? Мен саған хатты тамыз айында жаздым, бірақ сенен жауап келген жоқ. Меніңше, тамызда сен ауылда болдың.

Бізде күн жылы, жаңбыр анда-санда жауады, жел соқпайды. Сендерде суық па?

Мен тамыз айында демалған жоқпын, себебі, мен саяжайда жұмыс істедім, бірақ шілдеде мен көкемнің ауылына барып демалдым. Онда көлге шомылдым, жағажайда құм қалашығын жасадым. Өте қызық болды!

Әкем сатуши болып жұмыс істемейді. Ол жүргізуши болып істейді, себебі, қазір әкемнің өз автобусы бар. Ал анам үйде отыр, ініме қарайды.

Қазір менің сабактарым таңертең болады. Бірінші сабак сезіз жарымда басталады. Мен әдетте тұра жетіде оянамын, сосын беті-қолымды жуамын да, өзім киінемін. Мектепке де өзім барамын.

Маған хат жаз. Күтемін². Сау бол!

Ғалия
12 қырғүйек

№ 9

Мәтін бойынша жауаптары болымсыз түрінде болатын 5 сұрақ құрастырыңыз.

¹ Күтемін – буду ждаты.

№ 1

«Менің отбасым» тақырыбы бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

11-тапсырма.

жанұя (отбасы),
ата-ана, ата,
әже, мейірімді,
жуас, жас,
зейнеткер

№ 2

Оқыңыз.

- шаш:** қара шаш; сары¹ шаш. Мен шашымды өзім жуамын. Сенің шашыңың түсі сары ма?
- тарау:** ол шашын тарады; шашымызды тараймыз. Сен шашыңды тара. Мен шашымды тараған жоқпын.
- тіс:** аппақ тістер; менің тісім. Менің тісім аппақ. Сенің тісің әдемі екен.
- тазалау:** тісінді тазала; тісін тазалады. Мен қазір тісімді тазалаймын. Олар тістерін тазалаған жоқ. Ол тісін тазалады, бірақ қолын жуған жоқ.
- содан кейін** [содангейін]: содан кейін не істейсің?; содан кейін үйренеді. Таңертең жаңбыр жауады, содан кейін қар жауады.
- ұқыпты** [ұқыпты]: ұқыпты балалар; ұқыпты болындар. Сен ұқыпты бол. Олар ұқыпты. Ұқыпты баланың беті-қолы таза болады.
- салақ:** салақтар; салақ емес. Біз салақ емеспіз. Салақтың сөмкесі де, көйлегі де, дәптері де жаман.

№ 3

Санамақты аударыңыз, жаттаңыз.

Ақ қоян-ау, ақ қоян,
Орныңан² тұршы,
Шашыңды тараши,
Бетінді жушы,
Әдемі көйлек киши,
Біреудің³ қолын үзші⁴.

¹ Сары – здесь: рыжие.

² Орныңан – ты со своего места.

³ Біреудің – чью-нибудь.

⁴ Үзші [үшшү] – разорви (цепи).

№ 4

Есте сақтаңыз.

Мен жуас **пын**, әдемі **мін**
 Сен жуас **сын**, әдемі **сін**
 Сіз жуас **сыз**, әдемі **сіз**
 Ол жуас , әдемі

Біз жуас **пыз**, әдемі **міз**
 Сендер жуас **сыңдар**, әдемі **сіңдер**
 Сіздер жуас **сыздар**, әдемі **сіздер**
 Олар жуас , әдемі

Мен тентек емес **пін**
 Сен тентек емес **сің**
 Ол тентек емес

(117-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- а) Мен ондамын, мен кішкентай....., сен ақылды....., ол тоғызда....., сіз әдемі....., сен Қайрат....., ол мейірімді....., сен нешеде.....?, біз ұқыпты....., сіз он жетіде..... сендер жуас....., сіздер үлкен....., сен он бірде....., олар ызақор..... .
 ә) салақсын, ... момынсыңдар, ... жассыз, ... әдемі, ... салақпын, ... ұқыптымыз, ... Қызы Жібекпін, ... құлқілі, ... қандайсын?, ... мейірімдісіздер, ... жетіде, ... сегіздесін.
 б) Біз тентек емес....., сен онда емес....., сендер салақ емес....., мен жуас емес....., сіз үлкен емес....., мен Дәурен емес....., олар салақ емес....., біз он екіде емес....., ол кішкентай емес..... .

№ 6

Табыңыз. Толтырыңыз.

43

1. Сағат нешеде оянасын?
2. Сен әдетте нешеде
беті-қолынды жуасын?
3. Сен сағат нешеде тісінді
тазалайсын?
4. Сен шашынды өзің тарайсын ба?
5. Сен сағат қаншада шашынды
тарайсын?
6. Сен қашан киінесін?
7. Сосын не істейсін?

- A. Содан кейін мен мектепке
барамын.
- Ә. Сағат алты жарымда тараймын.
- Б. Жеті жарымда тазалаймын.
- В. Бетімді, қолымды сағат тура
сегізде жуамын.
- Г. Таңертең сағат тура жетіде
оянамын.
- Ғ. Әрине, өзім.
- Д. Сағат сегіз жарымда киінемін.

№ 7

Оқыңыз. 1-жақта қайталаңыз.

Қызы Жібек

Бұл – Қызы Жібек. Ол онда. Қызы Жібек – төртінші сынып оқушысы. Ол ұқыпты, салақ емес. Ол сабактардан бес пен төрт алады.

Қызы Жібек таңертең сағат тура жетіде оянады, беті-қолын жуады, тісін тазалайды. Ол өзі киінеді, өзі мектепке барады.

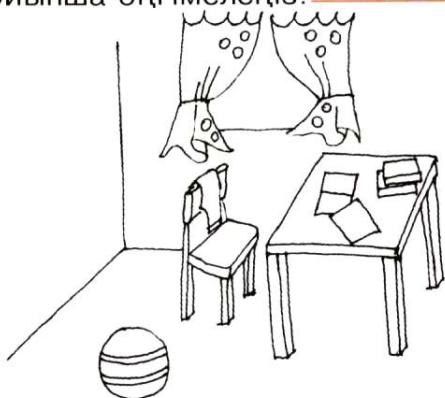
Бізге Қызы Жібек ұнайды, себебі, ол – жуас қызы, сүйкімді, тентек емес. Оның досы көп. Қызы Жібек – өте жақсы бала.

№ 1

«Менің бөлмем» тақырыбы бойынша әңгімеленіз.

бөлме,
кереует,
үстел,
орындық,
жатыр

№ 2

Оқыңыз.

- сұлғи** [сұлғү]: олардың сұлгілері; сұлғі әперші. Менің сұлгім қайда? Сенің сұлгің анда жатыр.
- сабын**: ақ сабын; үлкен сабын. Мен қолымды сабынмен жудым. Беті-қолыңды сабынмен жу.
- тарақ**: тарақтар; тарағым. Мынау тарақ сенікі ме? Мен кеше дүкеннен тарақ сатып алдым.
- жаттығу** [жаттығүү]: біз жаттығамыз; сіз жаттығасыз; ол жаттыға ма? Мен әдетте таңертең жаттығамын. Сен сағат нешеде жаттығасың?
- тұр**: олар тұр; біз тұрмыз. Мен бөлмемде тұрмын. Кім тұр?
- отыр** [үотұр]: сендер отырсындар; мен отырмын. Мынау суретте мен тұрмын, ал анау суретте мен отырмын.
- жұр**: ол жұр; сіз жұрсіз. Олар мектеп ауласында жұр. Мен саябақта жүрмін.
- міне**: мынау міне; міне жатыр; міне, ал. Міне, кітап жатыр. Міне, отыр. Мұнда қара, міне жатыр. Міне, сұлгің.
- әне**: анау әне; әне отыр; әне тұр. Әне, үстелде жатыр. Әне, сенің мысығың отыр. Тарақ әне жатыр.

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Сабын жыры

Кір жуамын, кір жуамын,
Бар ма салақ құрбыларың?
Үсті-басы, реңінен
Кір екенін білемін мен.
Саусағынан, білегінен
Кір екенін білемін мен.
Кір жуамын, кір жуамын,
Бар ма салақ құрбыларың?
Б. Кірісбаев

№ 4

Есте сақтаңыз.

- тұр
- жүр
- отыр
- жатыр

Мен тұр **мын**, жүр **мін**
 Сен тұр **сың**, жүр **сің**
 Сіз тұр **сыз**, жүр **сіз**
 Ол тұр , жүр

Біз тұр **мыз**, жүр **міз**
 Сендер тұр **сыңдар**, жүр **сіңдер**
 Сіздер тұр **сыздар**, жүр **сіздер**
 Олар тұр , жүр

(120-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- а) Мен отырмын, сендер отыр....., сен жүр....., сіз отыр....., біз жатыр....., олар жүр....., сен тұр....., біз тұр....., мен жүр....., сендер тұр....., сіз жүр....., ол жатыр....., сіздер отыр....., біз отыр....., мен тұр..... .
 ә) жатырсын, отырмыз, жүр, тұрмын, отырсыз, отырсыздар, жүрсін, жүрсіндер, отырмыз, жатыр, жатыр, отырмын.

№ 6

Сұрақтар мен жауаптарды реттөңіз.

Үлгі: Пастасы тіс тұр қайда?

— Тіс пастасы қайда тұр?

1. Қайда жатыр сабын?
2. Қай сұлгі жерде?
3. Тұр қайда тарақ?

Сабын жатыр әне.
 Жатыр міне сұлгі.
 Әне тұр тарақ.

45

№ 7

Әңгімелесіңіз.

Таңертенгі сағат тура жеті. Еркебай жатыр. Апасы:

- Еркебай, тұр.
- Апа, мен жаттықпаймын, беті-қолымды жумаймын.
- Жаттығасын, беті-қолынды да жуасың.

Еркебай таңертенгі жаттығуын жасап, апасынан сұрайды:

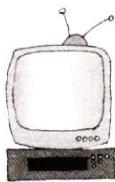
- Апа, сабын қайда?
- Міне сабын.
- Тіс пастасы қайда?
- Әне.
- Тарақ жоқ.
- Тарақ әне жатыр.
- Е-е-е, Еркебай, қандай жігіт боласың?

Еркебай үялып қалды¹.

¹ Үялып қалды — стало стыдно.

3**НӘТИЖЕ****№ 1**

Еске түсіріңіз.

№ 2

Жазыңыз.

[мен бетіғолұмды жүуамын]

[олөзүйанады]

[садаңгейін шашымды тараймын]

№ 3

Табыңыз.

46

әдетте

тура

ұқыптысындар

таңтертең

шашымды

өзім

шашыңды

садан кейін

Фалия сағат *тура* сегізде беті-қолын жуды. Олар ... сағат жеті жарымда оянады. ... сен не істейсің? Мен үлкенмін, ... киінемін. Балам, ... тара. Мен ... тарадым, бетімді жудым. Сендер ... ма? Сенің сабактарың ... бе?

№ 4

а) Біріншіден, өткен шақтағы етістіктерді атаңыз, екіншіден, ауыспалы келер шақтағы, содан кейін Нәк осы шақтағы етістіктерді атаңыз.

Міндік, жуамын, тепті, тебеді, отыр, үйренеміз, жаттықтым, тұрсыз, оянды, оянады, жатыр, тараймын, тарадым, шомылған жок, жүрсің.

ә) Енді дәптерге кесте сзыныңыз, көшіріңіз.

Өткен шақ

Ауыспалы келер шақ

Нәк осы шақ

Mіндік

№ 5

Өзінізді тексеріңіз.

Сынақ

1. Шашымды
 - а) оянамын.
 - ә) жуынамын.
 - б) тараймын.

2. Тісінді өзің
 - а) тазалайсың.
 - ә) тазалады.
 - б) тазаламаймын.

3. Ол сағат
 - сегізде оянды.
 - а) ертең.
 - ә) тұра.
 - б) жарым.

4. Дәурен қазір кереуетте
 - а) ойнайды.
 - ә) жатыр.
 - б) шомылды.

5. Өзім ..., көзім тойған жок.
 - а) сыйладым.
 - ә) тарадым.
 - б) тойдым.

6. Жоқ, сен қолыңды сабынмен ... жоқсың.
 - а) жуған.
 - ә) туған.
 - б) барған.

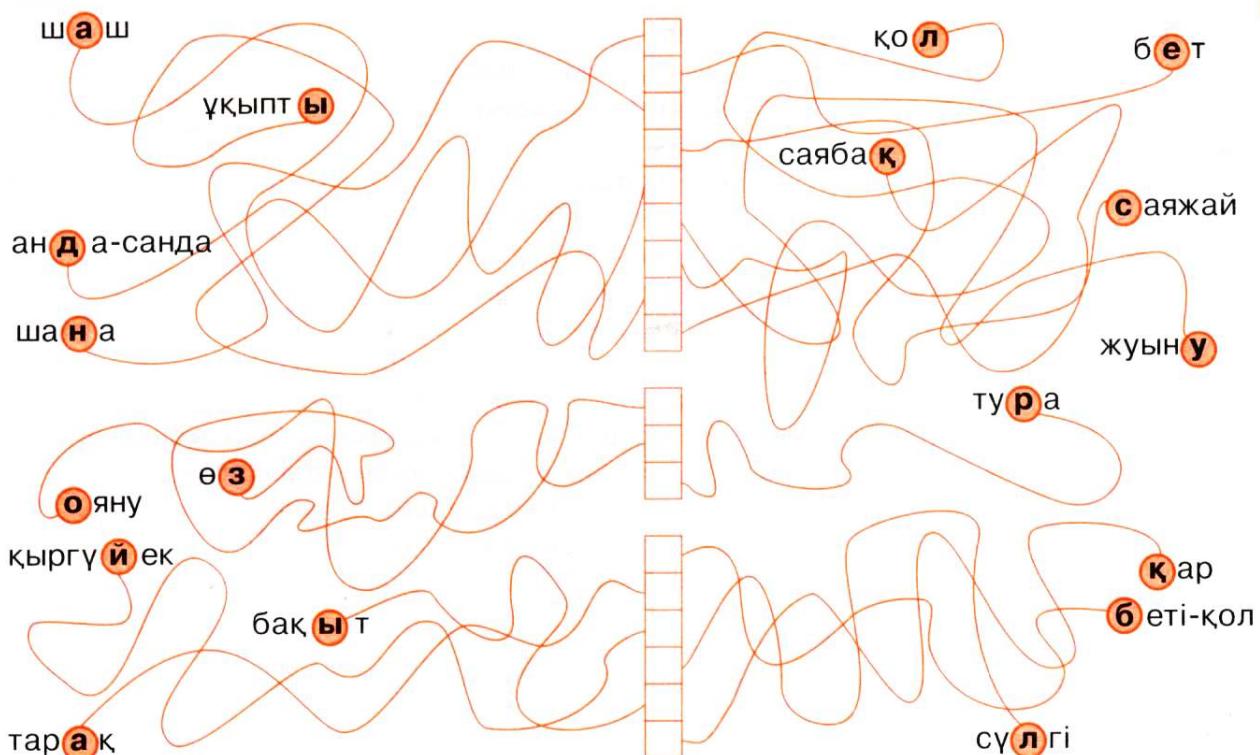
7. Сен қайда ... ?
 - а) жүрсің.
 - ә) жүрсіз.
 - б) жүрсіндер.

8. Өзі де – өзі, көзі де –
 - а) көлі.
 - ә) өзені.
 - б) өзі.

№ 6

Ойнайық!

№ 1

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

басқа планетадан келген, ғарыш, ғарыш кемесі, ұшып кету, екен

№ 2

Оқыңыз.

Басқа планетадан келген қонақ

- 1 -

Бантүржаяаа планетасында

Бұл — Татануриб. Ол Бантүржаяаа планетасында тұрады. Бантүржаяаа қазақшаға «Денсаулық — зор байлық» деп аударылады.

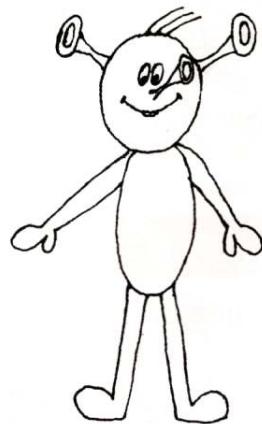
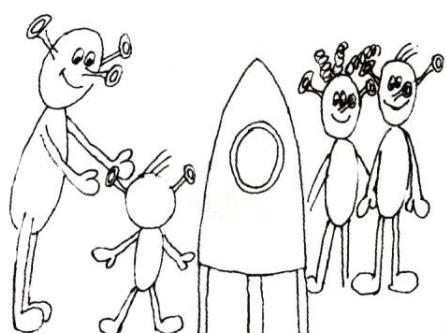
Бантүржаяаа адамдары тазалықты ұнатады. Онда салақ адамдар өмір сүрмейді

екен. Балалар да, ата-аналары да, ата-әжелері де — ұқыпты адамдар. Әдетте, Татануриб пен достары таңертен қістерін тазалайды, беті-қолдарын жуады, шаштарын тарайды. Содан кейін олар үлкен аулада таңертенгі жаттығу жасайды. Сондықтан олардың денсаулықтары өте жақсы.

48

Татанурибтің туған күніне көкесі қызықты сыйлық сыйлады. Ол — ғарыш кемесі. Бантүржаяаада әдетте баланың туған күніне ғарыш кемесін өлде ғарыш машинасын сыйлайды екен. Татануриб сыйлыққа қуанды¹. Ата-анаы былай деді:

— Сен ұқыптысың, тісінді тазалайсың, беті-қолыңды жуасың, шашыңды тарайсың, спортты жақсы көресің, сондықтан саған көкен жақсы сыйлық әперді.

— Рақмет, көке! Сіз маған ең жақсы сыйлық сыйладыңыз. Мен өзім ғарышкер болғым келіп жүр² еді.

— Бақытты бол, Татануриб!

— Айтқаныңыз келсін!

Татануриб кемеге отырды, бір кнопкани басып қалғанда³, кеме аспанға ұшып кетті.

— Татануриб, қайт⁴, сен ғарышқа ұшып кетесің ғой!

Татануриб қандай кнопкани басу керек екенін⁵ білген жоқ та, ғарышқа ұшып кетті. Ол төрт жұз сағат ғарышта ұшты. Ғарыш сондай тамаша! Жұлдыздар әп-әдемі, үп-үлкен, планеталар мен кометалар қызыл, сары, жасыл. Татанурибке ғарыш өте ұнады.

¹ Қуану — обрадоваться.

² Болғым келіп жүр — хочу быть.

³ Басып қалғанда — когда нажал.

⁴ Қайту — вернуться.

⁵ Басу керек екенін — нужно нажать.

Сұрақтар:

1. Татанурибтің жанұясы туралы не білдініз?
2. Оның қандай мерекесі болды?
3. Татануриб ұқыпты бала ма әлде салак па? Қалай білдініз?
4. Татануриб ғарыш туралы не айтты?

- 2 -

Жер¹ планетасында танысу²

Бір күні Татануриб кемеден бір әдемі көкпеңбек планетаны көрді. Ол – біздің Жер планетамызы.

— Мен осы планетаны көргім келеді, жануарлар мен өсімдіктерін көргім келеді. Мұнда адамдар өмір сүре ме? — деп ойланды ғарышкер бала.

Татануриб Жерге тұсті³. Ол дәл⁴ Омаровтардың ауласына тұсті. Аулада Бексұлтан, Айсұлтан мен Жансұлтан ойнап жүр екен.

- Мәссаған, мынау не? — деді Айсұлтан.
- Білмеймін, — деп жауап берді Жансұлтан.
- Қазір білеміз, — деп үн қосты⁵ ең үлкені Бексұлтан.

Ол кемені қолымен ұрды.

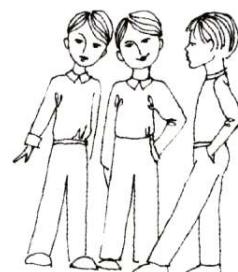
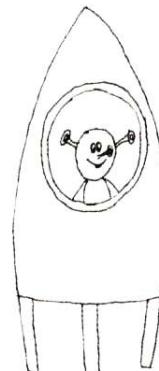
- Бұл ғарыш кемесі ғой. Анда кім бар? — деді Бексұлтан.

- Мен, Татануриб.
- Кім, кім?
- Мен, Татануриб.

Басқа планетадан келген бала кемеден шықты.

- Сәлеметсіңдер ме, достарым? — деді ол.
- Сәлемет бол! — деп жауап берді балалар.
- Мен Бантұржаяа планетасынан келдім. Менің атым — Татануриб. Сендердің аттарың кім болады?

- Мен Бексұлтанмын, бұлар — Айсұлтан мен Жансұлтан.
- Дос болайық! — деді Татануриб.
- Жарайды, дос болайық. Сенің планетаң қайда орналасқан⁶? — деп сұрады Айсұлтан.
- О-о, менің планетамың алыстығы⁷ бес жүз миллиард километр.
- Олар үйге кірді. Татануриб балалардың бөлмесін көрді.
- Мынау кереует менікі, мынау Бексұлтан мен Айсұлтандікі, — деді Жансұлтан.
- Қазір саған кереует қоямыз, — деді Айсұлтан.
- Рақмет, достар, сендер сондай жақсы баласыңдар!
- Татануриб, жүр, алма, алмұрт, апельсин жейміз, — деді Бексұлтан.

49

¹ Жер — Земля.

² Танысу — знакомство, знакомиться.

³ Тұсті — спустился.

⁴ Дәл — точно.

⁵ Қосу — добавить.

⁶ Орналасқан — расположена.

⁷ Алыстық — удаленность.

— Алма мен алмұрт тәтті, — деді Татануриб, — апельсин қышқылдау екен, бірақ маған ұнайды.

— Ас дәмді болсын! — деді балалар.

Сол күні Татануриб балалармен танысты, олардың ата-аналарымен де танысты.

Сұрақтар:

1. Татануриб Жер планетасын қалай мақтады¹?
2. Бексұлтанның аты-жөні кім? Оның отбасы туралы не білдіңіз?
3. Ұлдар басқа планетадан келген баламен қалай танысты?
4. Татануриб не жеді? Оған Жер тамағы² ұнады ма?
5. Бантұржауаа планетасында адамдар не жейді деп ойлайсыз?

Қоштасу³

Келесі күні Татануриб пен балалар сағат тұра бесте ояңды. Бексұлтан досымен бірге беті-қолын жуды, бірақ Татануриб тісін өзі тазаламайды екен, беті-қолын өзі жумайды екен, шашын өзі тарамайды екен. Оның орнына⁴ кішкентай автомат істейді екен.

— Қандай ғажап⁵! — деп таңғалды⁶ Бексұлтан.

Автоматты Бексұлтанның інілері де, ата-анасы да көрді.

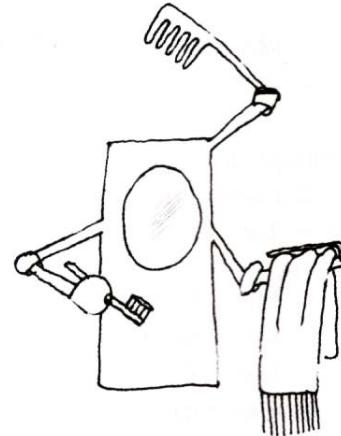
— Менен сендерге естелік⁷ — осы автомат, — деді Татануриб үлдарға. — Қош болындар!

— Жолың болсын!

Татануриб ғарышқа ұшып кетті. Сонда кішкентай

Жансұлтан былай дейді:

- Әрине, бұл автомат қызық, бірақ та тісімізді өзіміз жуамыз.
- Айналайындарым, жарайсындар! Бұл автомат Татанурибтен естелік қой, мұнда тұрсын, — деді балалардың ата-аналары.

¹ Мақтау — хвалить.

² Тамақ — пища.

³ Қоштасу — прощание, прощаться.

⁴ Оның орнына — вместо него.

⁵ Ғажап — чудесный.

⁶ Таңғалу — удивиться.

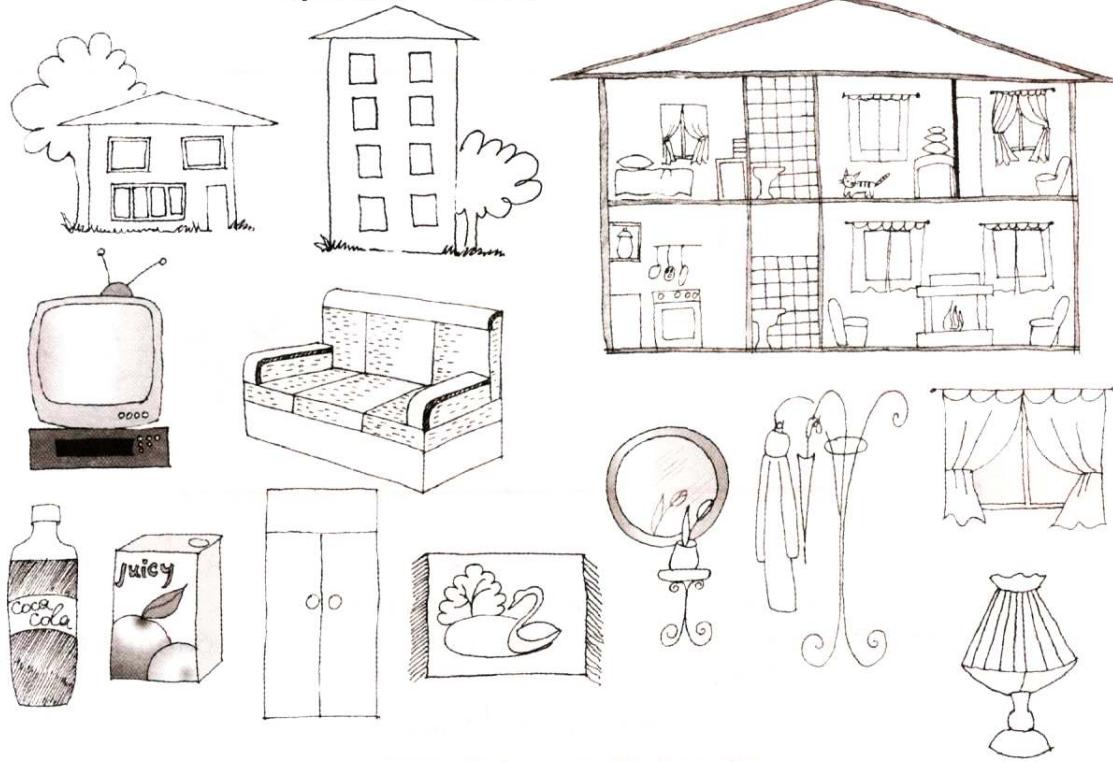
⁷ Естелік — на память.

⁸ Қолдану — использовать.

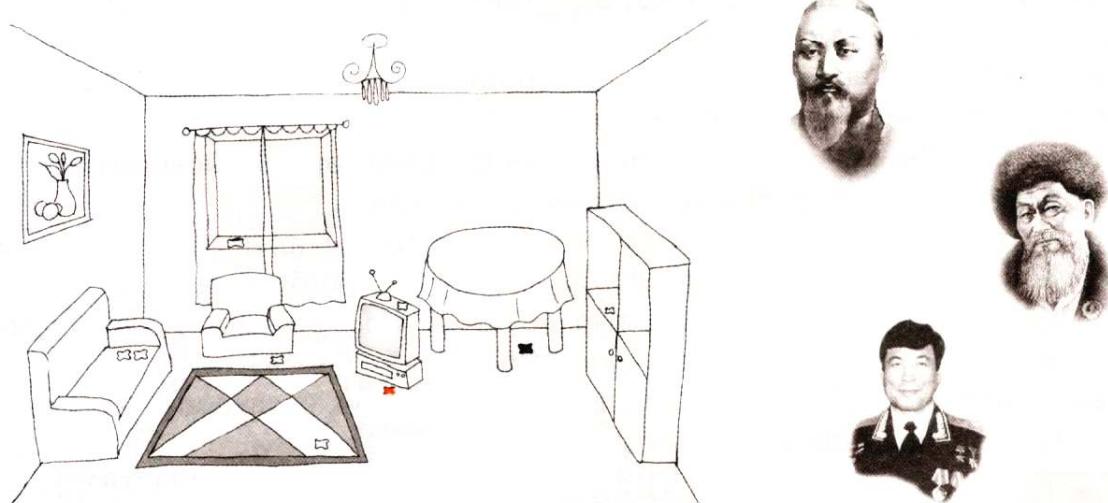
⁹ Ойластыру — придумать.

Берік болсын босағаң!

Қандай сөздермен танысадыз?

Не туралы сейлейсіз?

51

Қандай ережелермен танысадыз?

1000 2000 3000 4000 5000 6000 7000 8000 9000

тұр
отыр

жүр
жатыр

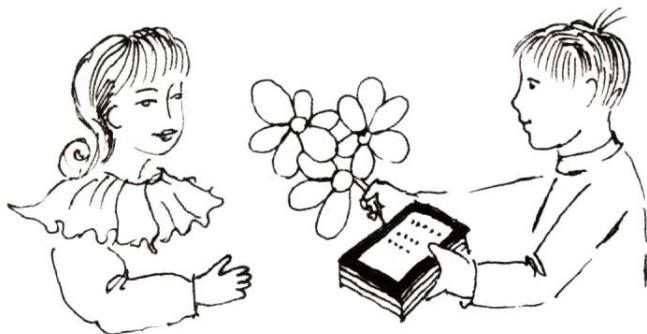
Мен оқып тұр **мын**
Сен оқып тұр **сың**
Сіз оқып тұр **сыз**
Ол оқып тұр **□**

Біз оқып тұр **мыз**
Сендер оқып тұр **сыңдар**
Сіздер оқып тұр **сыздар**
Олар оқып тұр **□**

№ 1

Тыңдаңыз, қайталаңыз.

туған күн,
құттықтау, тілеу,
денсаулық,
бақыт, сыйлау,
кітап, гүл

№ 2

Оқыңыз.

- **әр**: әр адам; әр сағат; әр саябак; әр сабакта. Әр адамның аты болады. Мен әр балаға көмпіт бердім. Әр мұғалімге гүл сыйладым.
- **әр жер¹**: әр жерде жатыр; әр жерден алды; әр жерге барды. Әр жерде демалдық. Сен әр жерге барма.
- **әркім** [әргім]: әркім оқиды; әркіммен бірге; әркімнің дәптері. Әрине, әркімнің бояулары бар. Әркімнен асық алдым. Әркімнің бояулары бар ма?
- **әрбір**: әрбір кітап; әрбір бала. Әрбір үйге барма. Әрбір бала сурет салады. Әрбір адамның өз Отаны болады.
- **әр нәрсе**: әр нәрседен жасадық; әр нәрсе әперме. Сен оған дүкеннен әр нәрсе алма. Бөлменде әр нәрсе жатыр.
- **әрқайсысы** [әргайссы]: әрқайсысын салдым; әрқайсысының аты-жөні. Әрқайсысында кітап бар. Әрқайсысының атын сұра.
- **әрқашан** [әргашан] = **әрдайым**: әрқашан отырғызады; әрдайым болады. Әрқашанда қазақ тілін ұнатамын. Ауылда әрдайым жаңбыр жауады.
- **әрқайда** [әргайда]: әрқайда жатыр; әрқайда бар. Сенің дәптерлерің әрқайда жатыр. Біздің баламыз әрқайда жүреді.
- **әрқалай** [әргалай]: әрқалай істеді; әрқалай жазды. Олар суреттерін әрқалай салды. Біз аққаланы әрқалай жасадық.

52

№ 3

Әнді аударыңыз, орындаңыз.

12–тапсырма.

Әрқашан күн сөнбесін!

Әрқашан күн сөнбесін,
Аспаннан бұлт тәнбесін.
Қасымда болсын мамам,
Болайын мен де аман!

(нотасы 111-бетте)

¹ Жер – земля; место.

№ 4

Қосыңыз.

бір — әрбір
кім — ...
не — ...
қашан — ..., ...

әр

қалай — ...
қайда — ...
қай — ...

№ 5

Қосыңыз немесе ауыстырыңыз.

Улгі: Кімнің қаламсауыты бар? (әркімнің) – Әркімнің қаламсауыты бар.

- а) Менің компьютерім бар. (әркімнің)
- ә) Сәрсенбі күні екі сурет сабағы болады. (әр)
- б) Көктемде мал төлдейді. (әрдайым)
- в) Менің Отаным – Қазақстан. (әрқайсымыздың)
- г) Олар асық ойнады. (әрқалай)
- ғ) Партада күнделік жатыр. (әрбір)
- д) Жазда олар жақсы демалды. (әр жерде)

№ 6

Әңгімелесіңіз.

Сыйлық

Бір тентек бала Жаңа жылда Аяз атамен кездесіпті¹.

— Балақай, мен қазір саған керекті зат² сыйлаймын. Ол әр балада болмайды. Сонда сен жуас, мейірімді боласың.
Ол қандай зат деп ойлайсың? – деді Аяз ата.

— Аяз ата, менің сағатым жоқ, сондықтан ол – сағат, –
деді бала.

— Айналайын, сағат әркімде бар, – деді Аяз ата.
— Жарайды. Менің қара қалпағым жоқ.
— Жоқ, дұрыс емес. Әр баланың қара, сары қалпағы бар ғой.
— Коньки ме?
— Әрдайым сырғанақта балалар коньки тебеді.
— Шаңғы ма?
— Әрбір оқушының шаңғысы бар, – деді Аяз ата.
— Ол не? Мен білмеймін, – деді бала.
— Міне, менің сыйлығым, – деп Аяз ата сыйлығын көрсетті³.
— Бұл жүрек⁴ қой!
— Иә, бұл – мейірімді жүрек, – деп Аяз ата сыйлығын берді де, өзі кетіп қалды⁵...

53

№ 7

13–тапсырмадағы сұрақтарға жауап беріңіз.

¹ Кездесу – встречаться.

² Керекті зат – нужная вещь.

³ Көрсету – показать.

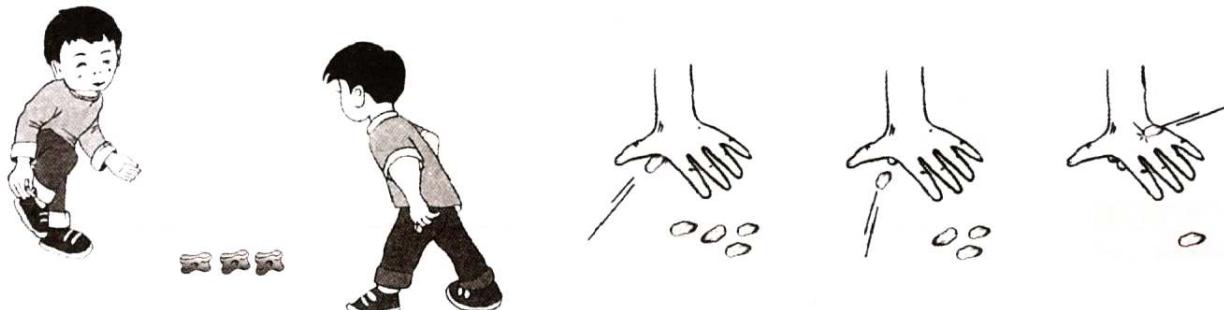
⁴ Жүрек – сердце.

⁵ Кетіп қалу – уйти.

40 САБАҒЫ

№ 1

Сыныптастыңызben асық, тас ойнаңыз.

№ 2

Оқыңыз.

- *өш*: еш мектепте; еш алмады. Еш дүкенде кәмпит жоқ екен. Еш қалада жаман үйлер жоқ.
- *еш жер, ешқайда*: еш жерде жоқ; ешқайда отырған жоқ. Мен Мұратты еш жерден көрген жоқпын. Інім ешқайда жоқ.
- *ешкім*: ешкім мінген жоқ; ешкімнің әртіс болғысы келмеді. Өз жеті атасын ешкім білмей ме? Ешкімнің саяжайында алхоры өспейді екен.
- *ешбір, бір де бір* [бірдепір]: ешбір шырша; бір де бір сабын. Ол қазақша ешбір өлең білмейді. Ешбір оқушы үй тапсырмасын жазған жоқ. Маған бір де бір мультфильм ұнаған жоқ.
- *еш нәрсе*: еш нәрсе берме; еш нәрсеге тиме — Сен Әселдің үйінде еш нәрсеге тиме, — деді апам ініме. Үстелде еш нәрсе жоқ.
- *ештеңе, ештеме*: ештеңе сатып алған жоқ. Ештеме оқыған жоқсың. Олар күз туралы ештеңе білмей ме? Сен саяжайда ештеме істемедің бе?
- *ешқайсысы* [ешқайсы]: ешқайсысы айтқан жоқ; ешқайсысы сөйлеген жоқ. Сабакта ешқайсысың сөйлемендер. Ешқайсысынан асық алған жоқ.
- *ешқашан*: ешқашан қараған жоқ; ешқашанда ұнатпайсын. Африкада ешқашан қар жаумайды. Дүйсенбіде ешқашанда ана тілі болған жоқ.
- *ешқандай*: ешқандай сабак; ешқандай ойын. Сен ешқандай ән білмейсің бе?

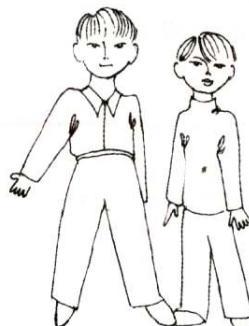
№ 3

Аударыңыз. Көшіріңіз.

14-тапсырма.

Көшір

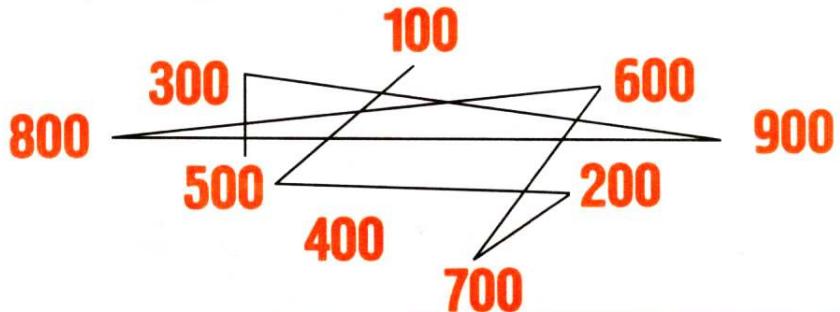

ИНАБАТТЫЛЫҚ

Ештеңе етпейді

№ 4

Санаңыз. Содан кейін 10 санын қосып қайталаңыз.

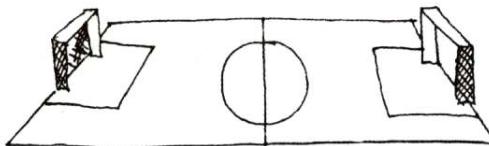
№ 5

Толтырыңыз.

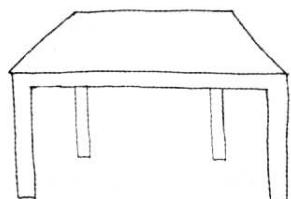
әр, еш

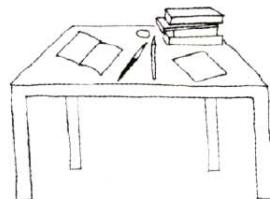
Аулада ... бала ойнайды

Аулада

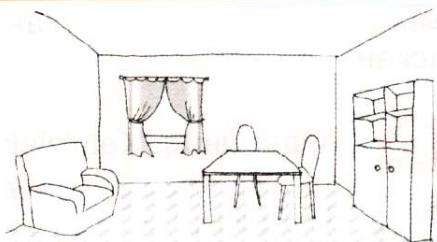
Үстелде ... зат жатқан жоқ.

Үстелде ... зат

Үйде ... адам отыр.

Үйде ... жоқ.

55

№ 6

Сұхбаттасыңыз.

Нияз: «Тетрис» ойыны сенікі ме? Берші, мен ойнайдын.

Кенес: Жоқ, мен ешкімге бермеймін.

Нияз: Онда мен сенімен ешқашанда дос болмаймын.

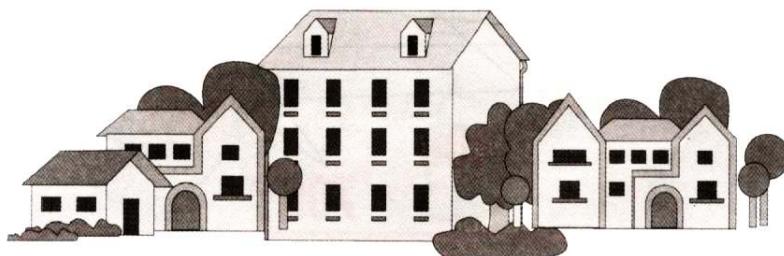
Кенес: Кешір мені, ойна.

Нияз: Ештеңе етпейді. Сен де мені кешір. Мә, менің ойыншығымды ал.

Кенес: Рақмет.

4Б**САБАҒЫ****№ 1**

Өзіңіз, достарыңыз қай көшелерде тұратындарыңызды айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- **пәтер**: әр пәтер; біздің пәтеріміз. Біздің пәтеріміз Абай көшесінде. Сенің пәтерің нешінші? Мен жиырмасыншы пәтерде тұрамын.
- **қабат, қабатты**: екінші қабатта; екі қабатты. Біздің пәтер төртінші қабатта. Біздің үй екі қабатты.
- **орналасу** [урналасу]: орналасқан; көшеде орналасқан. Сенің үйің қай көшеде орналасқан? Менің үйім Ғарышкерлер көшесінде орналасқан.
- **ықшамаудан**: «Самал» ықшамауданы; «Астана» ықшамауданында орналасқан. Әр ықшамауданда үйлер көп. Мен «Астана» ықшамауданында тұрамын. Кинотеатр қай ықшамауданда орналасқан?
- **атақты**: атақты ата; атақты мұғалім. Тоқтар Әубекіров — атақты ғарышкер. Бұл пәтерде атақты адамдар тұрады.
- **ақын**: атақты ақын; ақынның өлеңі. Сен қай ақынның өлеңін жатқа білесің? Абай Құнанбайұлы — атақты ақын. Мен Абай көшесінде тұрамын.
- **мың**: бір мың; екі мың; төрт мың бес; алты мың екі жүз. Абай бір мың сегіз жүз қырық бесінші жылы туған. Мың бесінші мектеп Жамбыл көшесінде орналасқан.

5Б**№ 3**

Аударыңыз. Көшіріңіз.

15-тапсырма.

ИНАБАТТЫЛЫҚ

Апай! Мұғалім күні
күттү болсын! Сізге зор
денсаулық тілеймін.

Мың да бір рақмет!

№ 4

Санаңыз.

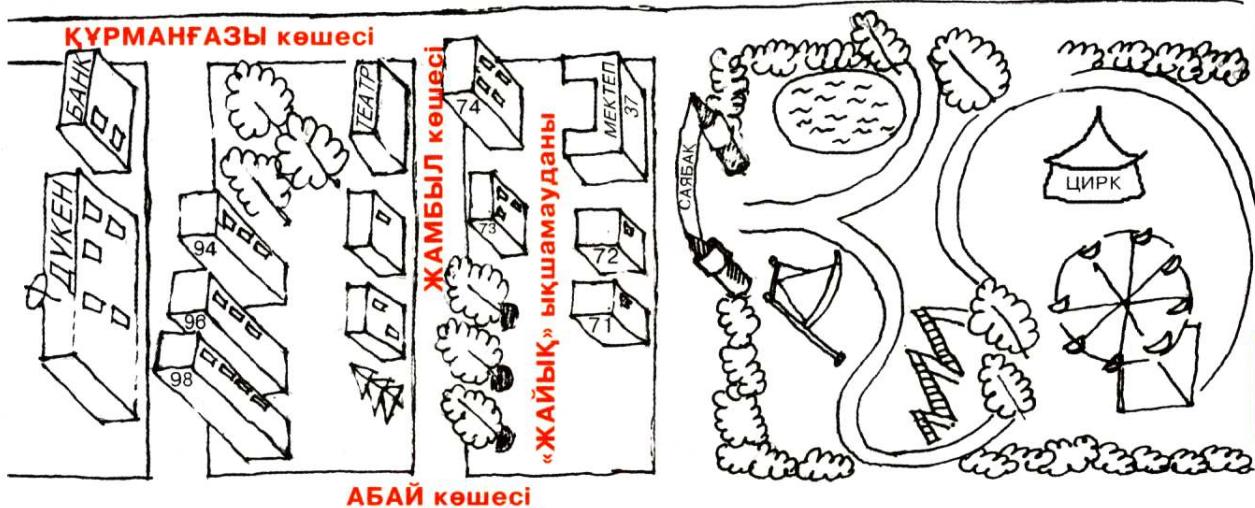

1	10	100	1000
1200	1001	1010	1100
1600	1300	1700	1400
2000			
1500			
1900			

(119-бетте)

№ 5

а) Жауап беріңіз.

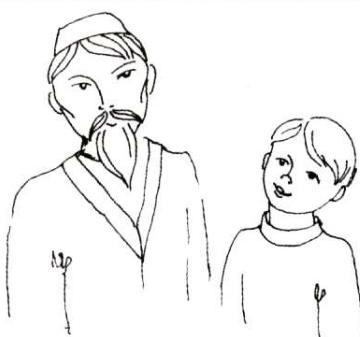
- а) № 98-үй қай көшеде орналасқан?
- ә) Банк қай көшеде орналасқан?
- б) № 74-үй қай ықшамауданда орналасқан?
- в) 37-мектеп қай көшеде орналасқан?

- ә) Көшелерде тағы қандай ғимараттар¹ орналасқан?

№ 6

Сұхбаттысыңыз.

- Ата: Сен қай үйде тұрасың?
- Бала: Мен, ата, 45-үйде тұрамын.
- Ата: Ол қайда орналасқан?
- Бала: Абай көшесінде.
- Ата: Абай туралы не білесің, қалқам?
- Бала: Абай — қазақтың ұлы ақыны.
- Ата: Айналайын, мың да бір рақмет саған! Бақытты бол!
- Бала: Айтқаныңыз келсін!

¹ Ғимарат — здание.

4B САБАҒЫ

№ 1

Бұл жануарлар не жейтінін, не ішетінін айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- **ас бөлме** [аспөлмө]: ас бөлме орналасқан; ешбір ас бөлмеде. Біздің пәтердегі ас бөлме үлкен.
- **шай** [шәй]: тәтті шай; шай мен сүт; шай ішпеймін. Мен қазір шай ішемін. Әжем шайды сүтпен ішуді жақсы көреді.
- **шырын**: қышқыл шырын; алхоры шырыны. Мен өрік шырынын жақсы көремін. Сіз шырынды саяжайда жасадыңыз ба?
- **сусын** [сұсун]: «Кока-кола» сусыны; ешқандай сусын. Сен ешқандай сусын ішпе. Жағажайға сусын ал.
- **тамақ**: тамақ жейміз = тамақ ішеміз. Сен қазір тамақ ішесің бе? Олар тамақ жеген жоқ.
- **түскі тамақ** [түскүтамақ]: түскі тамақ ішемін; сап-салқын түскі тамақ. Түскі тамақты біз мектепте ішеміз. Мен түскі тамақты сағат бір жарымда жеймін, содан кейін сабак оқимын.
- **тамақтану** [тамақтануу]: тамақтандым = тамақ іштім = тамақ жедім; қашан тамақтанасың?; кіммен бірге тамақтандың? Мен мектептен келемін де, тамақтанамын. Олар қашан тамақтанады?
- **пісіру** [пісіруу]: апам пісірді; мен тамақ пісіремін. Мен тамақты өзім пісіремін. Анасы мен әжесі тамақ пісірді. Әпкем қандай дәмді тамақ пісірді!

58

№ 3

Жауап беріңіз.

1845 жылы

1845 жылы

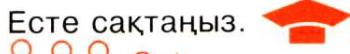
1946 жылы

- Бұл кім?
- Ол атақты ақын ба әлде ғарышкер ме?
- Ол қай жылы туған?

Берік болсын босаған!

№ 4

Есте сақтаңыз.

Мен оқып тұр **мын**
Сен оқып тұр **сың**
Сіз оқып тұр **сыз**
Ол оқып тұр

Біз оқып тұр **мыз**
Сендер оқып тұр **сыңдар**
Сіздер оқып тұр **сыздар**
Олар оқып тұр

(117-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- а) Мен тісімді тазалаң тұрмын, сен сусын іш... отыр..., сіз газет оқ... жатыр..., ол шашын тара... тұр..., біз түскі тамақ іш... жатыр..., сендер істе... жатыр..., сіздер тамақ пісір... жатыр..., олар жаттығ... жүр....
ә) тамақтан..... жатырмыз, ... әткеншек теу... жүрсін, ... шанамен сырғана... жүр, ... шаңғы теу... жатыр, ... ойна... отырмын, ... тамақ же... жүрсіндер, ... аудар... тұрсыздар, ... сусын іш... отырсыз.

№ 6

- а) Қайсысы дұрыс?

59

Дәуреннің анасы тамақ пісіріп тұр. Дәуреннің анасы тамақ жеп тұр.

Дәуреннің атасы сүт ішіп тұр. Дәуреннің атасы сүт ішіп отыр.

Дәуреннің інісі алма жеп отыр. Дәуреннің інісі сүт ішіп отыр.

Дәуреннің өзі аулада ойнап жүр, ал әкесі газет оқып отыр. Дәурен әкесімен бірге аулада жаттығып жатыр.

№ 7

Сұхбаттасыңыз.

Жәмила: Қара, анда аю тұр.

Асқар: Кәне?

Жәмила: Әне, жағажайда жүр. Көріп тұрсың ба?

Асқар: Иә, көрдім. Қандай үлкен аю!

Жәмила: Ол не істеп тұр?

Асқар: Балық жеп тұр.

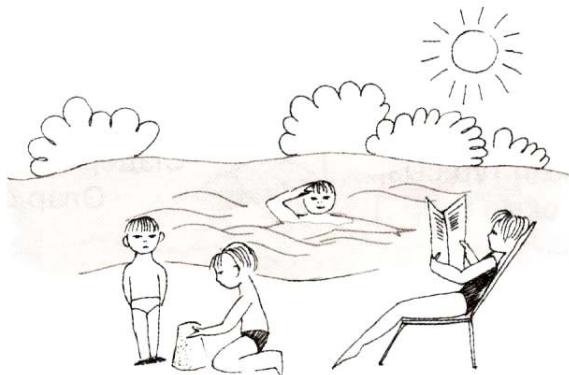
Жәмила: Фотоаппаратқа түсірейік¹.

Асқар: Иә, дұрыс айтасың.

¹ Түсірейік – давайте снимем.

№ 1

Олар қазір не істеп жатқанын айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- **ұйықтау** [ұйықтау]: ұйықтап жатыр; ұйықтама. Сен нешеде ұйықтайсың? Мен әрдайым сағат онда ұйықтаймын.
- **ұйықтайтын бөлме** [ұйықтайтымбөлме]: балалар ұйықтайтын бөлмеге; әр ұйықтайтын бөлмеде. Ұйықтайтын бөлме екінші қабатта орналасқан. Бұл сенің ұйықтайтын бөлмен ә?
- **айна**: айна тазалайды; айна тазалап тұр. Бұл бөлмеде айна бар екен. Тәтеме достары айна сыйлады.
- **еден**: еденде жатыр; еден жуамын. Еденде не жатыр? Еден ағаштан жасалды. Еденде ит жатыр.
- **кілем**: түрлі-түсті кілемдер; ұлкендеу кілем; қаралау кілем. Еденде кілем жатыр. Ата-анам кілем сатып алды.
- **шам**: жаңа шам; шамның түсі. Ас бөлмеде шам бар ма? Ұйықтайтын бөлмеде екі шам бар.
- **перде**: бір де бір перде; перде жуып жатырмыз. Ұйықтайтын бөлмеде перденің түсі сарылау екен. Онда перде жоқ.
- **ілулі тұр** [ілүүлүтұр]: кілем ілулі тұр; айна ілулі тұр; перде ілулі тұр. Ас бөлмеде жап-жаңа перделер ілулі тұр. Мұнда кілем ілулі тұр.
- **терезе**: терезелер; терезе тазалап жатырмыз. Мен қазір терезені тазалаймын. Бұл бөлмеде екі терезе бар.

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Сүт қалай ұйықтайды?

Сүт бір күні ұйықтапты,
Қатты ұйықтапты.
Ұйықтағаны соншалық,
Ұйып қапты.

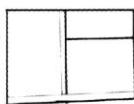

— Ойбай, сүт ұйықтап қапты,
Ұйықтап қапты!
Қарап отырып,
Айран бопты,—
Деп, ел-жұрт қайран қапты.
Сүт үйқысын қия алмапты...
О. Әубекіров

Берік болсын босаған!

№ 4

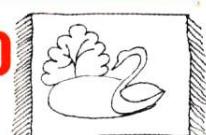
1000

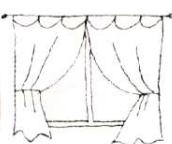
3000

7000

5000

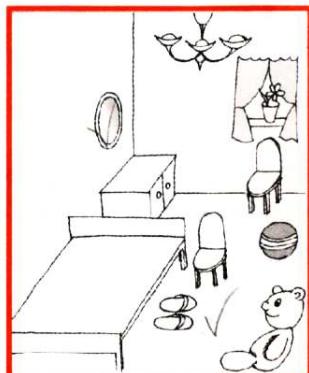
9000

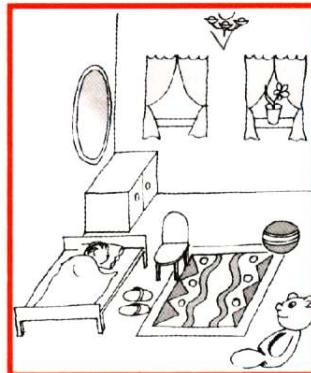
№ 5

Айырмашылықтар табыңыз.

1.

2.

Үлгі: Бірінші суреттегі үйдіктайтын бөлмеде үлкен кереует тұр, ал екінші суреттегі үйдіктайтын бөлмеде кішкентай кереует тұр.

№ 6

Әңгімеленіз.

61

Біздің үй

Біз Қарағанды қаласында тұрамыз, бірақ былтыр¹ біз Теміртауда тұрдық. Біздің үй Мәметова көшесінде орналасқан. Үйдің нөмірі² – 77, пәтердің нөмірі – 48.

77-үй бес қабатты. Біз үшінші қабатта тұрамыз. Пәтерімізде төрт бөлме бар. Маған ас бөлме ұнайды. Тағы маған ата-анамның үйдіктайтын бөлмесі ұнайды. Онда үлкен кереует тұр, тerezede көгілдір перде ілулі тұр, еденде жасыл кілем жатыр. Ең әдемі шам ата-анамның үйдіктайтын бөлмесінде ілулі тұр.

Ас бөлмеде таңертең біз бірге тамақ жейміз, шырын ішеміз. Содан кейін мен мектепке барамын, ал ата-анам жұмысқа барады. Тұскі тамақты біз бірге ішпейміз, бірақ сағат тұра жетіде біз әрқайсысымыз үйде боламыз да, ет³ жейміз, шай ішеміз, сөйлесеміз.

Біздің жанұя өте тату⁴.

№ 7

16–тапсырмадағы әңгімені тыңдаңыз, сұрақтарға жауап беріңіз.

¹ Былтыр – в прошлом году.

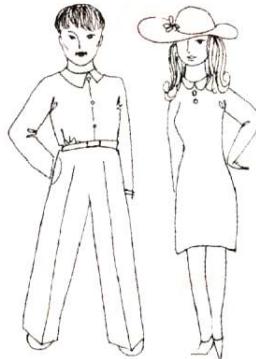
² Нөмір – номер.

³ Ет – мясо по-казахски, бешбармак.

⁴ Тату – дружный.

№ 1

Бұл адамдар қандай киім кигендерін айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- дәліз:** дәлізде түр; дәлізде ілулі түр. Дәлізде кім түр? Дәлізде үлкен айна ілулі түр. Екінші қабатта дәліз жоқ. Дәлізде орындық пен кішкентай үстел түр.

- киім ілгіш** [кійімілгіш]: киім ілгіштер; жап-жаңа киім ілгіш. Біз кеше киім ілгіш сатып алдық. Дәлізде киім ілгіш бар. Үйықтайтын бөлмеде киім ілгіш ілулі түр ма?

- есік:** есікпен; есікті итер. Есік пен терезені тазалап жатырмын. Есікті аш. Есікті жап. Мен есікті жуамын. Мен есікті жуып тұрмын. Есікті қандай түспен бояйсың?

- сыпыру** [сыпырғу]: еденді сыпырдым; еденді сыпырып жатыр. Балам, еденді сыпыр. Мен сыпырғым келмейді. Олар ауланы сыпырып жүр.

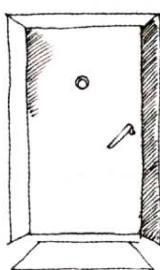
- кең:** кең бөлме; кең ас бөлме; үйықтайтын кең бөлме. Біздің пәтер кең. Үйықтайтын бөлме кең екен. Мен бұл көйлекті кимеймін, себебі, ол өте кең.

- тар:** тар емес, кең; тар шалбар; тар дәліз. Біздің пәтерде дәліз тар, ал ас бөлме кең. Маған мынау көйлек тап-тар. Саған шалбар тарлау емес пе? Жоқ, тар емес, кең.

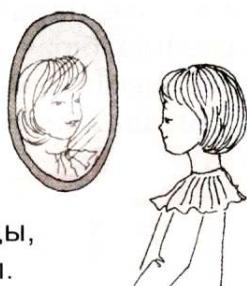
- қасында, жанында:** бау-бақшаның қасында; айнаның қасында; атасының жанында. Ас бөлменің қасында балалардың бөлмесі орналасқан. Дүкеннің жанында театр орналасқан.

62**№ 3**

Жұмбақтарды шешіңіз.

Қолы бар,
өзі жазбайды,
Көзі бар,
өзі көрмейді.

Түр десем¹, тұрмайды,
Тұрсам² ғана тұрады.

¹ Десем – если я скажу.

² Тұрсам ғана – если только я встану.

Берік болсын босаған!

№ 4

Табыңыз.

№ 5

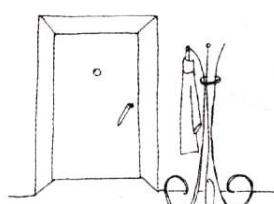
Сейлем құрастырыңыз.

Дәлізде					
Ұйықтайтын бөлмеде	еш...			жок,	себебі ол
Асханада	әр...			бар,	сондықтан ол
Балалар бөлмесінде					кен, тар.

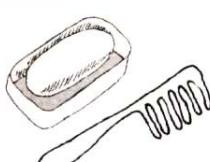
№ 6

Толтырыңыз.

-ның, -нің, -тың, -тің, -дың, -дің

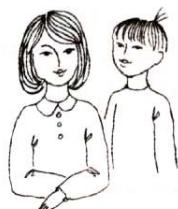

Есіктің қасында
күй ілгіш тұр.

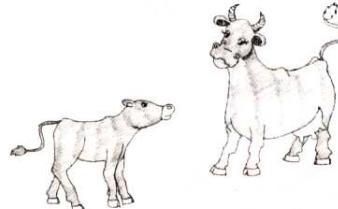

Сабын... қасында
... жатыр.

Тәтем... жанында

Сиыр.....

№ 7

Сұхбаттасыңыз.

Сәуле: Дәлізде кім тұр?

Гауһар: Ойбай, қорқамын!¹

Сәуле: Ол есіктің қасында тұр

Гауһар: Ойбай, қорқамын!

Сәуле: Оның басында қалпақ бар.

Гауһар: Ойбай, қорқамын!

Сәуле: Оның үстінде пальто бар.

Гауһар: Ойбай, қорқамын!

Сәуле: Бірақ киімі кең сияқты². А-а, бұл киім ілгіш екен ғой!

¹ Қорқу — бояться.

² Сияқты — кажется.

№ 1

Олар туралы не айтасыз?

4-сынып, оқу,
ойнау,
ұқыпты, салақ,
 себебі, тіс тазалау,
беті-қол жуу

№ 2

Оқыңыз.

- **төргі бөлме** [төргүпөлме]: төргі бөлмеде; төргі бөлмеден; төргі бөлмеге. Әр төргі бөлмеде диван болады. Ол төргі бөлме кең. Төргі бөлмеде кілем ілулі түр.
- **теледидар** [теледыйдар]: түрлі-түсті теледидар; ешбір теледидарда; теледидардың қасында. Теледидар қай бөлмеде түр? Теледидардың қасында шам түр.
- **көру** [көрүү]: көрдім; көрдік; көріп отырмыз. Біз қазір теледидардан қызықты мультфильм көріп отырмыз. Сен Өселді көрдің бе? Мен сенің пәтерінді көрген жоқпын.
- **бейнемагнитофон**: әр бейнемагнитофон; бейнемагнитофонды көрдің. Теледидардың қасында бейнемагнитофон түр. Сен бейнемагнитофонды дәлізге неге қойдың?
- **жиһаз** [жыйназ]: жұмсақ жиһаз; жиһаз әкелдіңіз. Суретке жиһаз салындар. Жұмсақ жиһаз төргі бөлмеде түр.
- **қарама-қарсысында** [қарамағарсысында]: ненің қарама-қарсысында?; шкафтың қарама-қарсысында. Асханада үстелдің қарама-қарсысында шкаф түр. Жиһаз дүкенінің қарама-қарсысында мектеп орналасқан.

№ 3

Аударыңыз. Көшіріңіз.

17-тапсырманы тыңдаңыз, сурет салыңыз.

ИНАБАТ ТЫЛЫҚ

№ 4

Санаңыз.

2780

4444

391

1000

92

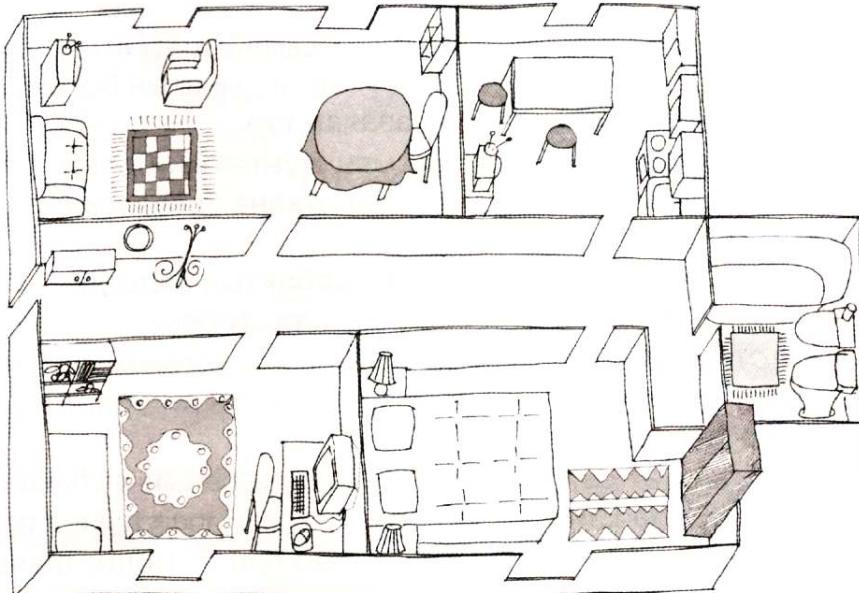
754

№ 5

Жауап беріңіз.

а) Бір қара шкаф қай бөлмеде орналасқан? Үш ақ шкаф үйықтайтын бөлмеде ілулі тұр ма? Шағын теледидар ас бөлмеде тұр ма? Үлкен теледидардың қарама-қарсысында диван ба? Креслоның қарама-қарсысында бейне-магнитофон тұр ма? Дәліздегі шкаф үлкен бе?

ә) Әр бөлмеде қандай жиһаз көріп тұрсыз?

№ 6

Сұхбаттасыңыз.

Асылбек: Бұл кім?

Мәдина: Бұл менің немере ағам.

Асылбек: Аты кім?

Мәдина: Ерлан.

Асылбек: Ерланның қасында кімдер тұр?

Мәдина: Ерланның қасында Саша деген досы, ал анау Меруерт деген дос қызы.

Асылбек: Ал сен қайдасың?

Мәдина: Міне, немере ағамның қарама-қарсысында тұрмын.

№ 7

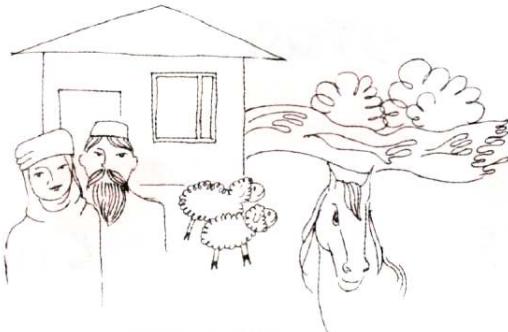

18-тапсырманы тыңдаңыз, сурет салыңыз.

№ 1

«Менің ата-әжем» тақырыбы бойынша әңгімеленіз.

ата, әже,
ауыл, тұру, жас,
мейірімді, зейнеткер,
мал, бағу,
қасында, өзен,
шомылу

№ 2

Оқыңыз.

- жуынатын бөлме** [жұуынатымбөлмә]: жуынатын бөлмені сыпырды; жуынатын бөлме де бар. Жуынатын бөлме тар. Жуынатын бөлмеде үп-үлкен айна ілулі тұр. Ол жуынатын бөлмеде тісін тазалап тұр.
- дәретхана**: дәретхана мен жуынатын бөлме; кең дәретхана. Жуынатын бөлменің қарама-қарсысында дәретхана орналасқан. Дәретхана бірінші қабатта да, екінші қабатта да бар.
- алдында**: кімнің алдында?; сабақтың алдында; қыргүйектің алдында. Төргі бөлменің алдында асхана орналасқан. Терезенің алдында гүл тұр.
- астында**: теледидардың астында; үстелдің астында; шыршаның астында. Қардың астында бәйшешек өсіп жатыр. Теледидардың астында бейне-магнитофон тұр.
- артында**: саяжайдың артында; қораның артында. Қораның артында баубақша бар. Үш қабатты үйдің артында жиназ дүкені орналасқан.
- үстінде** [үстүндеге]: екінші қабаттың үстінде; шананың үстінде. Шкафтың үстінде әр түрлі жұмсақ ойыншықтар жатыр. Ағаштың үстінде құс отыр.
- ішінде**: өріктің ішінде; ашиқ хаттың ішінде. Кітаптың ішінде гүл жатыр. Қораның ішінде мал тұр.

66**№ 3**

Әнді аударыңыз, орындаңыз.

19–тапсырма.

Шайтанарба¹

Үстінде біреу отырған сияқты,
Астында біреу жүрген сияқты.
Қасында біреу түрған сияқты,
Артында біреу жатқан сияқты.
Ойпырым-ай, ойпырым-ай,
Шайтанарба екен-ай!

(113-бетте)

¹ Шайтанарба – чертова телега, в переносном смысле велосипед.

№ 4

Табыңыз да, суреттерін салыңыз.

Ойыншық арыстан кресло..... жатыр.
Ат.... құлыш түр.
Жуынатын бөлме... дәретхана орналасқан.
Дәптер... қарындаш жатыр.
Сарай... саябақ орналасқан.
Киім ілгіш... кілем жатыр.

-ның үстінде
-нің астында
-дың алдында
-дің ішінде
-тың артында
-тің қасында

№ 5

Жауап беріңіз.

Екі асық диванның жаңында
жатыр ма?

Қара асық үстелдің үстінде
ме?

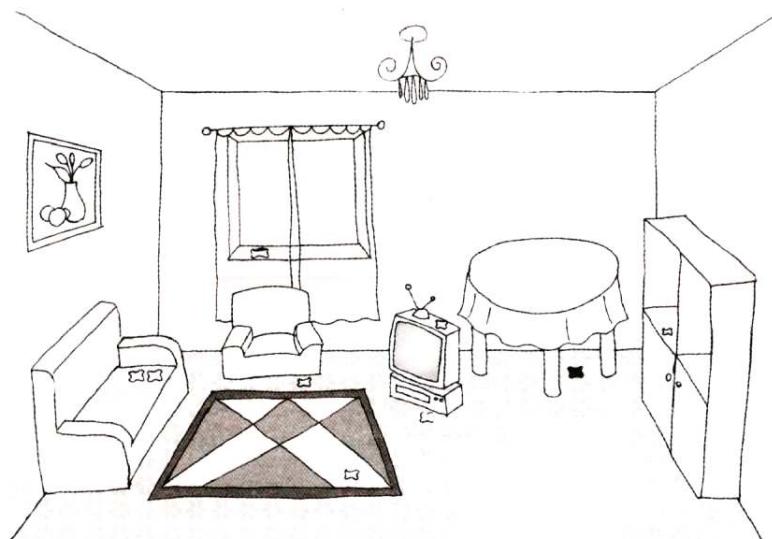
Сары асық
бейнемагнитофонның
алдында жатыр ма?

Ең үлкен асық теледидардың
астында ма?

Ең кішкентай асық шкафтың
ішінде ме?

Шағын асық перденің
артында түр ма?

ә) Әр асық қайда жатқанын
айтып беріңіз.

67

№ 6

Сұхбаттасыңыз.

Настя: Динара, туған күніңмен! Мынау саған.

Динара: Рақмет. Настя, жүр, мен саған үйді көрсетемін.

Мынау ас бөлме. Біз ас бөлмеге жаңа жиһаз сатып алдық.

Настя: Құтты болсын!

Динара: Мынау жуынатын бөлме мен дәретхана.

Настя: Қандай кең!

Динара: Ал мынау ата-анамның үйіктайтын бөлмесі.

Кереуеттің қасында менің фотосуретім түр.

Настя: Үйіктайтын бөлменің қасында сенің бөлмен бе?

Динара: Иә, бірақ бүл бөлмеде мен әжеммен бірге тұрамын.

Настя: Қандай тамаша, әжең сенімен бірге тұрады.

Динара: Сенің әжең ше?

Настя: Ол кісі ауылда тұрады.

№ 7

20–тапсырмадағы сұрақтарға жауап беріңіз.

4

НЭТИЖЕ

№ 1

Еске түсіріңіз.

№ 2

Жазыңыз.

[әргім добойнайды]

[әрғашан күнсөмбесін]

[терезеде гүлілүүлүтүр]

№ 3

а) Толтырыңыз.

68 Эпкем тәргі бөлмені сыпсырып . Мен дәліздегі айнаны тазалап . Сен не істеп ? Сіз бейнемагнитофоннан кинофильм көріп ба? Біз киім ілгіштің жанында . Көкем есікті ашып . Атам мен әжем үйге кіріп . Сіздер дүкеннен нан сатып алып . Сен түскі тамақты пісіріп .

ә) Аударыңыз.

Мен диванда отырмын.

Ол дәлізге кіріп жатыр.

Мен диванда жатырмын.

Ол дәлізге кіріп тұр.

Сен шырын әлде сусын ішіп жатырсың ба?

Сен шырын әлде сусын ішіп жүрсің бе?

Біз теледидар көріп отырмыз.

Сіз тамақ пісіріп жатырсыз.

Біз теледидар көріп жатырмыз.

Сіз тамақ пісіріп отырсыз.

№ 4

Жауап беріңіз.

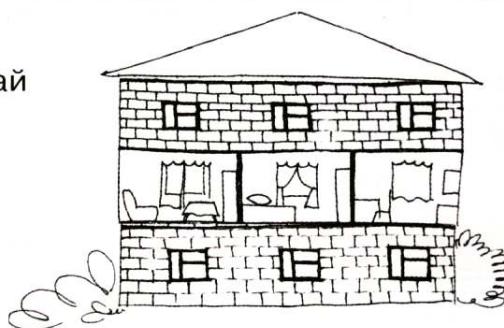
Бұл сіздің пәтеріңіз.

Ол қайда орналасқан? Қай көшеде әлде қай

ықшамауданда? Қай қабатта?

Пәтерде неше бөлме бар?

Әр бөлмеде қандай жиназдар тұр?

Өз бөлменің туралы толығырақ¹ айтып беріңіз.¹ Толығырақ – подробнее.

№ 5

Өзіңізді тексеріңіз.

Сынақ

1. Ата-анам әрдайым сағат тұра он екіде
а) үйиқтаймын.
ә) үйиқтайсыңдар.
б) үйиқтайды.
2. Тұскі тамағымды сағат бір жарымда
а) жеп отырмын.
ә) жеймін.
б) жеген жоқ.
3. Олар еден ... жатыр.
а) сыпырғысы.
ә) сыпырды.
б) сыпырып.
4. Кеме оқушыларда бола ма?
а) Ешкімде болмайды.
ә) Әркімде болады.
б) Мың да бір балада болады.

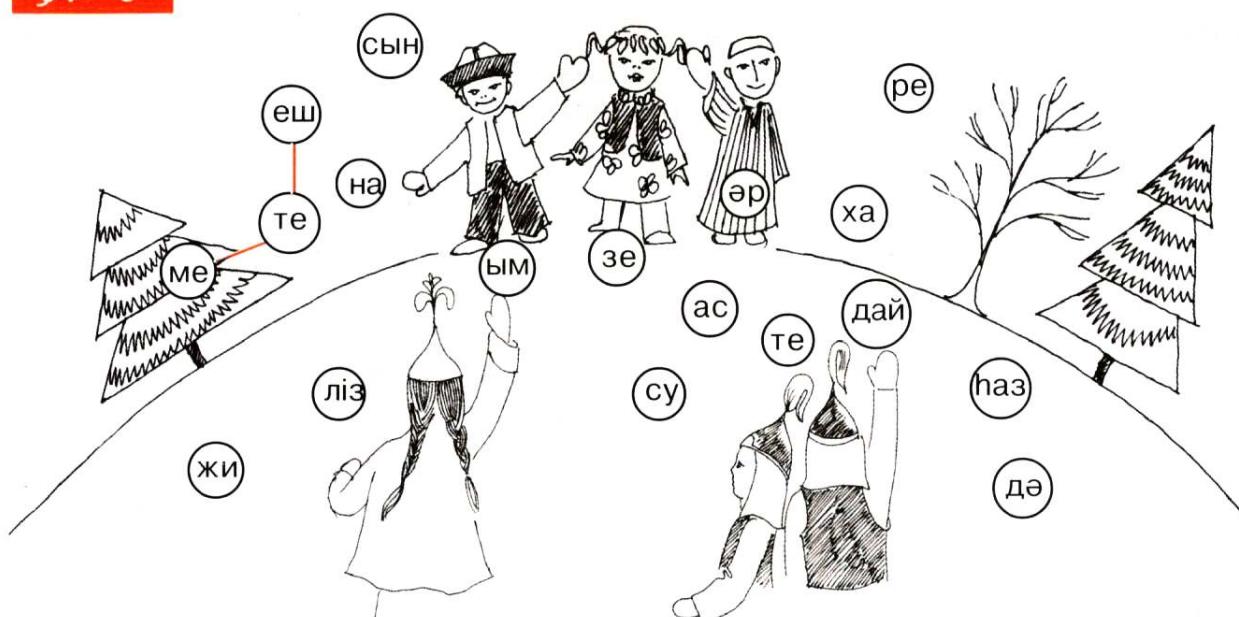

5. Мың да
а) жұз рақмет.
ә) бір рақмет.
б) екі рақмет.
6. Тар –
а) кең.
ә) үлкен.
б) шағын.
7. Біздің үйде үш бөлме бар:
а) тәргі бөлме, дүкен, ас бөлме.
ә) үйиқтайтын бөлме, тәргі бөлме мен мектеп.
б) тәргі бөлме, үйиқтайтын бөлме мен ас бөлме.
8. Қолы бар, ... жазбайды,
көзі бар, ... көрмейді.
а) өзім.
ә) өзі.
б) әрқашан.

69

№ 6

Ойнайық!

№ 1

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

табиғат, аңыз, діни мектеп, шығарма, дарынды

№ 2

Оқыңыз.

- 1 -

Абай Құнанбайұлы

Абай Құнанбайұлы – қазақтың ұлы ақыны. Ол 1845 жылы 5 тамызда туған. Ұлы ақынның туған ауылы – Қасқабұлақ ауылы. Қасқабұлақ ауылы мен өзені Шыңғыстау деген таудың маңында¹ орналасқан. Қазір бұл ауыл Абай деп аталады. Шыңғыстаудың маңында атақты Шәкәрім де, Мұхтар Әуезов те туған.

Шыңғыстаудың табиғаты тамаша! Онда тап-таза өзендер, көлдер бар, ағаштары мен ғүлдері қандай әдемі! Абай туған табиғат туралы көп өлең жазыпты. Олардың ішінде «Қыс», «Күз», «Жаз» деген өлеңдер бар.

Түйе боздап, кой қоздап – қорада шу,
Көбелек пен құстар да сайда ду-ду.
Гүл мен ағаш майысып қарағанда,
Сыбдыр қағып, бұрандап ағады су.

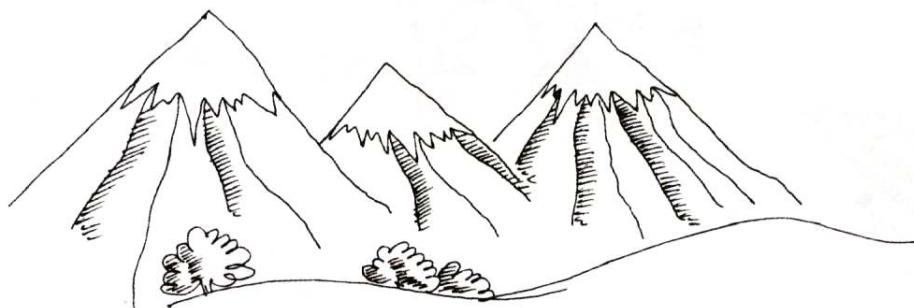
Верблюжонка верблюдица громко зовет,
Блеют овцы, в кустах птичий гомон встает,
Мотыльки над травой – и в ветвях тополей,
Заглядевшихся в светлое зеркало вод².

70

Абайдың әжесінің аты Зере, анасының аты Үлжан болған. Олар Абайға көп ертегілер, өлеңдер мен аңыздар айтып берді. Анасы өлеңдерді, аңыздарды жатқа білген.

Әкесі Құнанбай Абайды тоғыз жасында Семей³ қаласындағы діни мектепке береді. Семей қаласында ол орыс тілін үйренеді. Ұлы ақын Пушкин, Лермонтов пен Крыловтың өлеңдерін қазақшаға аударады.

Абайдың атақты шығармасы⁴ – «Қара сөздер». Ал Абай туралы ең ірі шығарма – Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы.

¹ Маңында – у подножия.

² Бұл өлеңді орыс тіліне аударған П. Шубин.

³ Семей – город Семипалатинск.

⁴ Шығарма – произведение.

- 2 -

Жамбыл Жабаев

Жамбыл ата — атақты қазақ ақыны. Ол 1846 жылы Жамбыл тауының маңында туған. Ол жүз жасаған¹ кісі.

Жамбылдың бірінші ұстазы Сүйінбай деген ақын болған. Жамбылдың өзі ешқашан мектепте оқыған жок, әріп білген жоқ², бірақ өте дарынды болған. Ол көптеген өлең, аныз-дастандарды жатқа білген. Ол бірінші өлеңін 1862 жылы суырып салып³ шығарған.

Отанға, балаларға көп өлеңдерін арнады. Мысалы: «Одақ», «Атаның әлдіі», «Бесік жыры», «Отанды сүй», «Балаларға». Тағы да Жамбыл Жабаев «Өтеген батыр» деген дастан толғады⁴.

1936 жылы Мәскеу⁵ қаласында фестиваль болды. Оған Жамбыл атамыз барды, «Дала Гомері» деген атақта ие болды⁶.

Қазіргі балалар Жамбылдың өлеңдерін жатқа біледі. Ол туралы ән де айтады:

Жыр атасы – Жамбыл,
Жолы дара даңғыл.
Әзіне жас бәбектер
Арнап айтқан ән бұл.
Жамбыл ата,
Жамбыл ата – жыр ата.
Алдымызда тұрғандай ол тіл қата.
Жамбыл ата,
Жамбыл ата – бұл ата,
Арамызда жүргендей ол үн қата.

(нотасы 114-бетте)

Сұрақтар:

1. Жамбыл тауы қайда орналасқан?
2. Жамбыл деген сіздің досыңыз бар ма?
3. Жамбыл атандың бірінші ұстазы кім? Сіз өз бірінші мұғаліміңіз туралы не білесіз?
4. Мейрамдарда тілек білдіргендеге⁷: «Жамбылатадай⁸ жүз жаса», – дейді. Осы тілекті сіз кімге, қай мейрамда айтасыз?
5. Қазір Жамбылға неше жас болатын еді?

¹ Жүз жасаған — прожил сто лет.

² Әріп білген жоқ — был неграмотным.

³ Суырып салу — импровизация.

⁴ Толғады — написал.

⁵ Мәскеу — город Москва.

⁶ Атақта ие болу — получить звание.

⁷ Тілек білдіргендеге — когда высказать пожелание.

⁸ Жамбыл атадай — как дедушка Жамбыл.

Тоқтар Әубәкіров

Қазақтың бірінші ғарышкері — Тоқтар Оңғарбайұлы Әубәкіров. Ол 1946 жылы Қарағанды облысында туған. Ол Теміртау қаласында токарь болып жұмыс істеді.

1965—1969 жылдары әскери-әуе¹ училищесінде оқыды. Ол училище Армавир қаласында орналасқан.

Тоқтар аға — сынақшы² үшқыш. Ол 50-дегі үшақ игерген³. 1976 жылы Тоқтар аға Юрий Гагарин атындағы ғарышкерлер даярлау орталығында⁴ жаттығады.

1975—1979 жылдары Тоқтар Әубәкіров Мәскеу әуе институтында оқыды. 1991 жылы қазан айында «Союз ТМ» кемесімен ғарышқа үшты.

Тұңғыш қазақ ғарышкери

Әубәкіров ағаның
Даңқы көкке самғаған.
Тоқтар аға
Гагарин
Салған жолды жалғаған.

Тоқтар аға — жан ағам,
Бұрыннан да ер еді.
Менің батыр ағадан
Аумай қалғым келеді.

C. Қалиев

Тапсырмалар:

1. 3—4 сұрақ қойыңыз.
2. Сіз қазақтың екінші ғарышкері туралы не білесіз?

¹ Әскери-әуе — военно-воздушный.

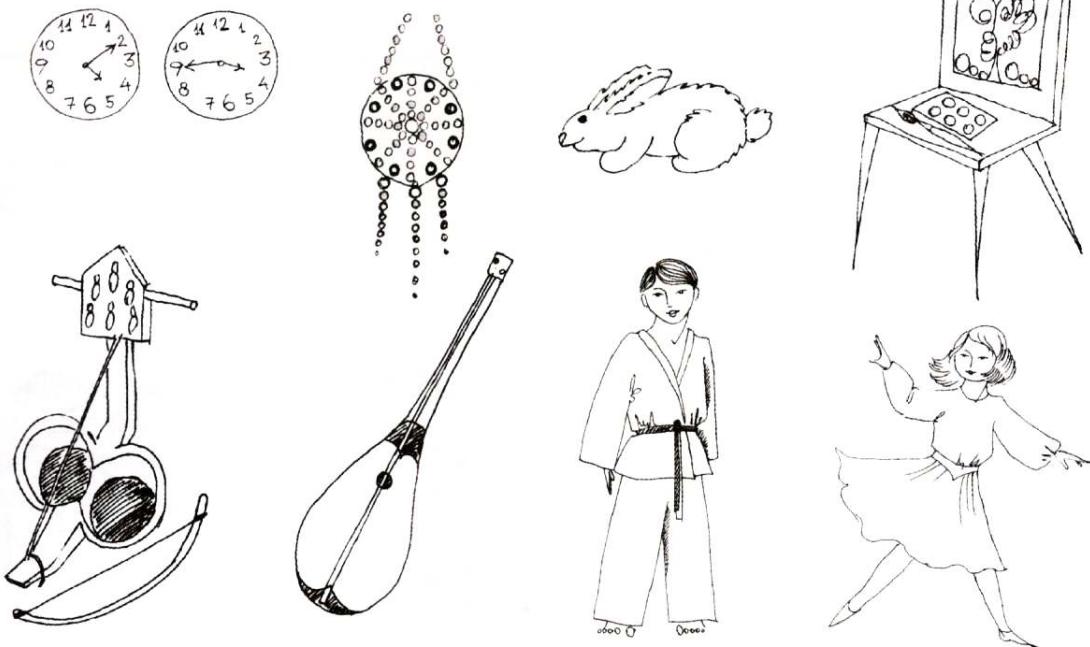
² Сынақшы — испытатель.

³ Игерген — освоил.

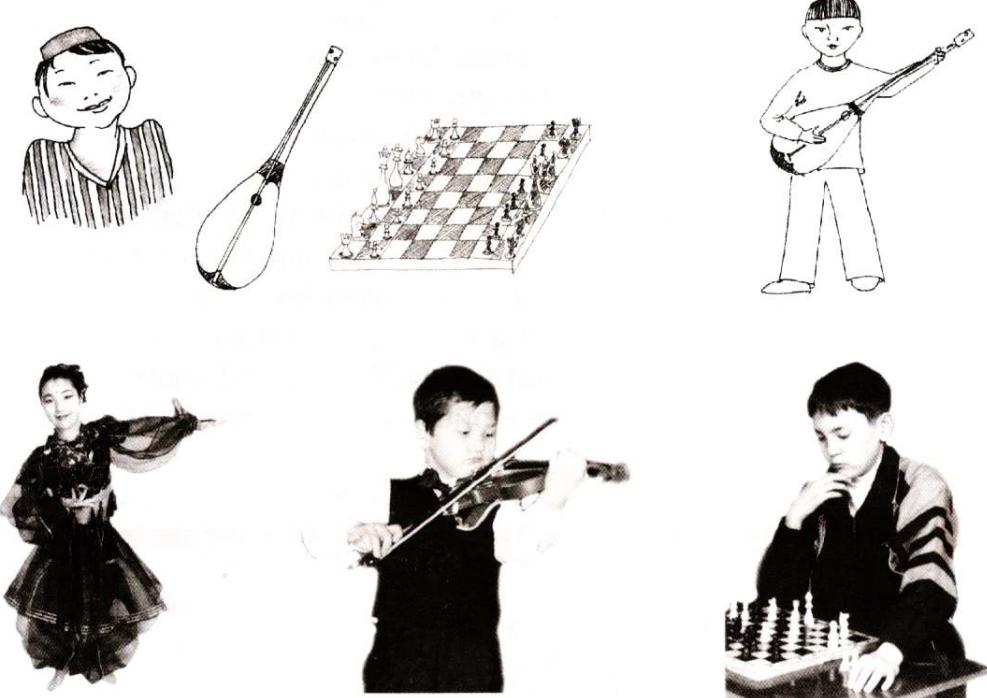
⁴ Юрий Гагарин атындағы ғарышкерлер даярлау орталығы — Центр по подготовке космонавтов имени Юрия Гагарина.

Өнерліге есік ашық

Қандай сөздермен танысадасыз?

Не туралы сейлейсіз?

Қандай ережелермен танысадасыз?

Мен үйірме **г** барамын

Мен би үйірме **сі** **н** барамын

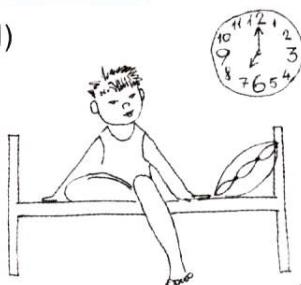
⋮
⋮
⋮

окушы, биші

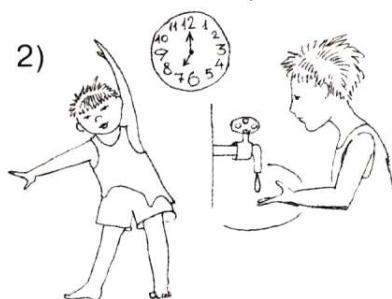
№ 1

Таңертең не істейтініңізді айтып беріңіз.

1)

2)

3)

4)

№ 2

Оқыңыз.

- кету, кеткенде:** оннан жеті минут кетті; екіден он минут кеткенде; бестен жиырма минут кеткенде. Алтыншы сабак он екіден жиырма бес минут кеткенде болады. Тәтем үйге кетті. Қазір сағат үштен бес минут кетті.

- қалу, қалғанда:** онға екі минут қалды; неше минут қалғанда?; сегізге бір минут қалғанда. Біз көлге барып демаламыз, ал апам үйде қалады. Үшінші сабак онға бес минут қалғанда болады. Төртке неше минут қалды?

- басталу [басталұу]:** қашан басталады?; ешқашан басталмайды; басталып тұр. Бірінші сабак нешеде басталады? Жүр, кино басталды.

- аяқталу [айақталұу]:** аяқталып жатыр; аяқталған жоқ, он жарым; төрт жарымда. Алтыншы сабак нешеде аяқталады? Бұл мультфильм қашан аяқталады?

- соңғы [соңғы]:** соңғы сабак; соңғы ойын. Соңғы сабак не? Соңғы сабак сағат нешеде аяқталады?

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Саусақтарды саралап,
Кел, айтайық санамақ.

Жалқау болма, бас бармак,
Барлық жұмыс сенен-ақ
Басталады қазір-ақ!

Балаң үйрек, сен кетпе,
Еңбек сүй де, ерінбе.

Ортан терек, сен қалма,
Бәрі кетті жұмысқа.

Шылдыр шүмек, тұр да сен,
Мал мен төлге қара сен.

Соңғы саусақ еркетай,
Бәбек біздің кішкентай.
Аяқтай ма жұмысты?
Ешкім оны білмейді.

Г. Досмамбетова

№ 4

а) 4 сөйлем құрастырыңыз.

Қазір

9
6

-ға
-дан

20
17

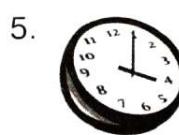
минут

кетті.
қалды.

ә) Жауап беріңіз.

Сағат неше болды?

№ 5

а) Табыңыз.

Сағат онға жиырма минут ... бірінші сабак басталады.

Сағат тұра екі ... екінші сабак басталады.

Сағат төрттөн жиырма минут ... дene шынықтыру аяқталады.

Сағат бір жарым ... соңғы сабак аяқталады.

ә) Құнделігізді ашыңыз. Жауап беріңіз.

1. Бірінші (2, 3, 4, 5, 6) сабак қашан басталады?

2. Олар сағат нешеде аяқталады?

3. Соңғы сабак нешеде басталады, нешеде аяқталады?

-да, -де
кеткенде
қалғанда

75

№ 6

Сұхбаттасыңыз.

Таңертеңгі сағат тұра сегіз. Ажар үйіктап жатыр. Ажарға:

— Ажар, тұр, сағат тұра сегіз болды, — деді Бибігүл тәтесі.

— Ойырмай, мен сабақтан қалдым, — деді Ажар.

— Бірінші сабак нешеде басталады? — деп сұрады Бибігүл тәтесі.

— Мен сағат білмеймін, бірақ ұзын сағат тілі¹ 30 минутке келгенде, ал қысқа сағат тілі² сегізге келгенде бірінші сабак басталады, — деп жауап берді Ажар.

— Ажар, уақыт бар екен. Тез тұр да, беті-қолыңды жу, тамағыңды же.

— Қандай жақсы болды! — деп қуанды Ажар.

№ 7

21-тапсырма. Диктордың бүйрүғын орындаңыз.

¹ Ұзын сағат тілі — минутная стрелка.

² Қысқа сағат тілі — часовая стрелка.

5Ә САБАҒЫ

№ 1

Олар не істеуді жақсы көретіні туралы айтып беріңіз.

Дәурен

Саша

Айжан

Айнүр

№ 2

Оқыңыз.

- **уақыт**: қай уақытта?; ешбір уақыт. Менің ешбір уақыттым жоқ. Сенің маған уақытың бар ма?
- **бос**: бос уақыт; мен боспрын; мен бос емеспін. Сен бос уақытта не істейсің? Біз бос уақытта кітап оқымыз. Мен әдетте бос уақыттымда теледидар көремін.
- **үйірме** [үйүрме]: неше үйірме? үйірмеге барамын; спорт үйірмесіне баrasың. Менің сыныптастарым әр түрлі үйірмелерге барады. Бұл үйірме сағат нешеде басталады?
- **би** [бій]: би биледім; би үйірмесі. Маған би үйірмесі ұнайды. 5А сыныбы би үйірмесіне барады. Мен бос уақытта би үйірмесіне барамын.
- **майда моншақ жинау** [моншағжыйнау]: майда моншақ жинаймыз; майда моншақ жинау үйірмесі. Сендер қазір майда моншақ жинау үйірмесіне барасындар ма? Бізден ешкім майда моншақ жинау үйірмесіне бармайды.
- **бейнелеу өнері** [бейнелеуөнөрі]: бейнелеу өнері сабағы; бейнелеу өнері үйірмесі. Мен сурет салуды жақсы көремін, сондықтан мен бейнелеу өнері үйірмесіне барып жүрмін.
- **ЭКОЛОГИЯЛЫҚ**: экологиялық үйірме; экологиялық проблема. Біздің мектепте экологиялық үйірме бар. 4Б сыныбының оқушылары қазір экологиялық үйірмеде отыр. Экологиялық үйірме бірінші қабатта орналасқан.

№ 3

Есте сақтаңыз.

Мен үйірме **г** барамын.

Мен би үйірме **сі** **н** барамын.

Өнерліге есік ашық

№ 4

Толтырыңыз.

-ге, -сіне

Біз кеше жаңа үйірме... бардық. Біз кеше спорт үйірме... бардық. Олардың әрқайсысы хор үйірме... барды. Дәурен досымен бірге би үйірме... келді. Дәурен досымен бірге қай үйірме... келді? Сендер қанша үйірме... жазылдыңдар? Мен де, Олжас та экологиялық үйірме... жазылдық.

№ 5

Сөздерді «Бос уақыт», «Табиғат» пен «Үй» топтарына бөліңіз.

Төргі бөлме, жануар, дәліз, би, кірпі, бейнемагнитофон, еден, өмір сұру, жиһаз, майда моншақ жинау, орман, үйықтайтын бөлме, түлкі, балық, пәтер, бейнелеу өнері, асхана, демалу, ауа райы, экологиялық үйірме, бұлт, жуынатын бөлме, дала, шам, сурет салу.

№ 6

Сөйлемдер құрастырыңыз.

Мен сурет салуды
Сен жануарларды
Құрбым еңбек сабағын
Біз билеуді
Сендер ән айтуды
Олар

ж а с о н д ы к т а н
а к с ы ы р е...,

ж а с о н д ы к т а н

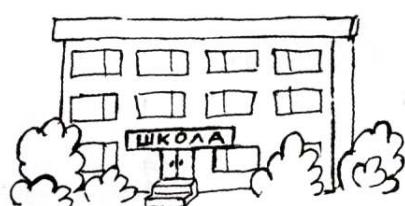

ү ы і ր м е г с і ң е
б а р ы ы ж ў р . . .

№ 7

Әңгімелеп беріңіз.

Біздің мектеп ең жақсы мектеп деп ойлаймын, себебі сабактарды ең жақсы үстаздар береді. Бос уақытта да әр түрлі үйімелер бар. Олар: би үйірмесі, майда моншақ үйірмесі, экологиялық үйірме, шахмат үйірмесі, хор үйірмесі.

Мектептің әр оқушысы үйірмеге барады. Мысалы, Саша мен Бексұлтан экологиялық үйірмеге барады. Оксана мен Зарина майда моншақ жинау үйірмесіне барып жүр. Ал Медет, Аружан мен Мерекеге би үйірмесі үнайды.

Маған үйірмелердің әрқайсысы үнайды, бірақ бос уақыттың көп емес, сондықтан мен тек¹ хор үйірмесіне барып жүрмін.

№ 8

Сыныптарыңыз, өзіңіз бос уақытта қандай үйірмелерге барасындар? Неге оларға?

¹ Тек — только.

5Б САБАГЫ

№ 1

Жамбыл ата туралы сөйлеңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- **шұғылдану** [шұғұлдану] = **айналысу** [айналысұ]: немен шұғылданасың?; спортпен айналыстық. Мен бірінші сыныптан бимен шұғылданамын. Ағаларым бокспен айналысып жүр.
- **домбыра** [домбұра]: домбыра үйірмесі; домбыра мен гитара. Сен домбыра тартуды кімнен үйрендің? Мен домбыра тартуды ұнатамын. Төргі бөлмеде атамның домбырасы ілулі түр. Ақынды домбырамен марапаттады.
- **тарту** [тартұу]: домбыра тарттыңыз; домбыра тартқан жоқ. Мен домбыра тартқанды ұнатамын. Мен бос уақытымда домбыра тартамын. Сен домбыра тартуды кімнен үйрендің?
- **қобыз** [қобұз]: қобыз берін домбыра; қобыз тартасыңдар. Сен қобыз тартасың ба? Біз қобыз үйірмесіне барамыз. Мен құрбыммен бірге қобыз тартумен шұғылданамын.

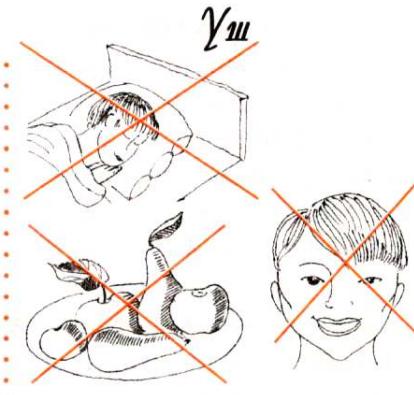
78

№ 3

Аударыңыз, жаттаңыз.

Үш жақсы
Адалдық жақсы
Еңбек сую жақсы
Өнерпаздық жақсы

Үш арсыз
Ұйқы арсыз
Күлкі арсыз
Тамақ арсыз

Үш тәтті
Ананың сүті тәтті
Баланың құлқісі тәтті
Туған жер тәтті

№ 4

Таңдаңыз.

Мен бос уақытта/уақытқа майда моншақ жинаумен айналысамын. Ата-анам дүкеннен/дүкенде сатушы болып істейді. Сендер сағат нешеде би үйірмесіне/үйірмеге баrasындар? Домбыра мен қобyz – қазақтың ұлттық музика аспаптары/аспалтар. Біздің кеше концертте домбыра тартамыз/тарттық. Біздің сыныпта ешкім қобyz тартуға/тартумен шұғылданбайды.

№ 5

а) Жауап беріңіз.

A

Ол 3-сыныпта немен шұғылданды?

A

Ә

A

Ә

Ал қазір немен шұғылданып жүр?

A

Ә

ә) Енді шұғылдану сөзін айналысу сөзіне ауыстырыңыз.

б) Өзіңіз бен құрбыңыз бос уақытта немен шұғылданып жүрсіздер? 3-сыныпта оқығанда¹ ше?

79

№ 6

Әңгімелеп беріңіз.

Аспап тартушылары²

Менің тәтем бар. Ол қырықта. Тәтем қазақтың ұлттық аспаптары оркестрінде қобyz тартады. Оның ұлының аты Асқар. Асқар да музыканы ұнатады. Бірақ ол қобyz емес, домбыра тартады. Асқар домбыра тартуды өзі үйренді, ал мен Асқардан үйрендім.

Біздің мектепте ұлттық аспаптары үйірмесі бар. Онда оқушылар орыс балалайкасы, үйғыр дутары, неміс гармошкасын тартады. Әрине, домбыра да тартады. Менің құрбым Саша Цой домбыра тартумен шұғылданып жүр. Ол: «Домбыра – ең жақсы аспап», – дейді.

№ 7

22-тапсырма. Қазақ ұлттық аспаптарының дыбыстауын тыңдаңыз, сұрақтарға жауап беріңіз.

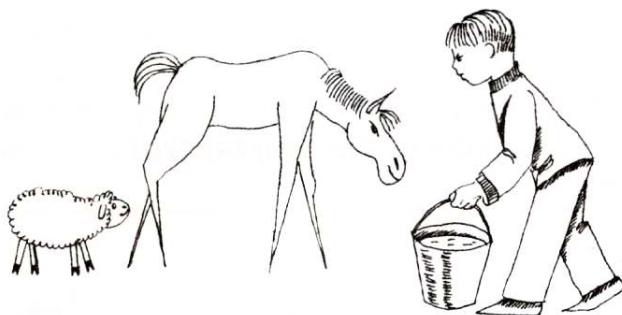
¹ Оқығанда – когда учились.

² Тартушы – исполнитель.

№ 1

Ауылда балалар мал мен төлге қалай
қарайтыны туралы айтып беріңіз.

мал, төл,
төлдеу, бағу,
қора, су, жем,
беру, қой,
сиыр, жылқы

№ 2

Оқыңыз.

- **күрес** [күрəс]: күреспен айналысу; күреспен шұғылданбаймын. Біздің сыныпта ешкім күреспен шұғылданбайды. Сен күреспен неше жыл айналысып жүрсің? Мен теледидардан күресті көрдім. Мен күрес үйірмесіне барамын.

- **күресші** [күрəшші]: күресшінің шалбары; күресші оянды. Мен күресші болғым келеді. Менің екі ағам — күресші. Сен атақты күресшілерді білесің бе? Күресшілердің белмесінде сұлгі мен сабын бар.

- **әрі**: әрі ойнаймын; әрі демаламын; әрі тамақтанады. Маржанның ұлы бос уақытта әрі бейнелеу өнері үйірмесіне барып жүр, әрі спортпен айналысады. Жамбыл Жабаев — ақын әрі домбырашы.

80

- **өнерлі** [өнөрлі]: өнерлі адам; дарынды әрі өнерлі. Біздің үйірмеде әр бала өнерлі. Мен кеше бір өнерлі адам туралы ертегі оқыдым. Бұл сынныптың оқушылары өнерлі екен.

- **қатысу** [қатысұу]: концертке қатысып жатыр; сабакқа қатыстық. Атақты домбырашы концертке қатысты. Сен майда моншақ жинау үйірмесіне қатысасың ба? Сен кеше сабакқа неге қатысқан жоқсың? Біз Жаңа жыл шыршасына қатыстық.

№ 3

Мақал-мәтелдерді аударыңыз, жаттаңыз.

Бес саусағынан өнер тамған.

Өнерліге есік ашық.

№ 4

Есте сақтаңыз.

оку^{шы}, би^{ші}

(117-бетте)

№ 5

а) Толтырыңыз.

Домбырашы, скрипка..., футбол..., гитара..., бокс..., ойын..., сурет..., тіл..., шаңғы..., мал..., би..., сиыр..., жылқы..., қой..., баскетбол..., спорт..., жүгіру..., орман..., волейбол..., теннис..., хоккей..., шахмат..., ән....

ә) Реттеңіз.

Ауыл адамдары	Спорт адамдары	Өнер адамдары
малыши		
.....

№ 6

Ауыстырыңыз.

да, де, та, те, мен, және → әрі

Ертең қар да жауады, боран да соғады. Біз сабакта Қазақстан Республикасының мемлекеттік Әңүраның және «Мениң Отаным» әнін орындадық. Оспановтар жағажайда құм қалашығын жасады және өзенге шомылды. Мен әртіс те, суретші де болғым келеді. Жуынатын бөлмеде сабын және сұлғі ілулі тұр екен. Жандос өнерлі және дарынды бала. Ол қобыз берінде сабакқа да, үйрімеге де қатысқан жоқсын.

81

№ 7

Өңгімелеп беріңіз.

Әрі домбырашы, әрі спортшы

«Ұлан» газетінің 1-бетінде Әлішер Елубайұлы туралы жазылған, әрі оның бейнесі¹ салынған. Ол Астана қаласындағы фестивальға қатысты, сол үшін ол туралы «Ұлан» газетіне жазды.

Әлішер Елубайұлы – Айдостың немере інісі. Әлішер музикалық мектептің 3-сыныбында оқиды. Ол домбыра тартумен 4 жастан шүғылданады. Оның бос уақыты ешқашанда болмайды, себебі, ол сабак даярлап болған соң² домбыра тартады. Бірақ, әрине, жексенбіде ол ата-анасымен бірге табиғатқа барып демалады.

Тағы да менің немере інім спортпен айналысып жүр. Ол футболды ұнатады, сондықтан футбол үйрімесіне барып жүр. Әлішер: «Мен әрі домбырашы, әрі футболшы болғым келеді», – дейді.

№ 8

а) Айдостың немере інісінің аты-жөні кім?

ә) Ол туралы газетке неге жазған?

б) Әлішер туралы қандай мақал-мәтел айтуға болады? Неге?

¹ Бейне – портрет.

² Даярлап болған соң – после того как сделает.

№ 1

Бұл — Мақта қыздың күн тәртібі¹. Ол әдетте не істейтіні туралы айтып беріңіз.

7:00	ояну
7:05	таңертенгі жаттығу
7:15	жуыну, киіну
7:25	тамақтану
7:45	мектепке кету
8:00	сабак басталуы

13:20	үйге бару
13:35	жуыну, киім ауыстыру
13:45	түскі тамақтану
14:05	сабак оқу
16:00	экологиялық үйірмеге бару

№ 2

Оқыңыз.

- **байқау:** байқауға қатысып жатырмын; музыкалық байқау. Мен аспаптарда ойнау байқауында күй орындарым. Біздің мектепте байқау болды.
- **жарыс:** спорт жарысы; жарысқа қатыстық. Сен шахматтан жарысқа қатысасың ба? Астана қаласында күрестен жарыс болады. Жарыс қай сарайда болады?
- **женді** [женүү]: мен жендім; женғен жоқ. Жарыста Саша женді. Байқауда кім женді? Менің құрбым шахмат турнирінде женді.
- **республика — республикалық:** республикалық байқау; 35-республикалық байқауға. Скрипкашылар республикалық байқауға қатысты. Ол республикалық байқауда ән орындарды.
- **облыс — облыстық** [уоблыстық]: әрі облыстық жарыс; облыстық жарыста. Мен облыстық жарыста жендім. Біздің сыныптас облыстық байқауда жұлдемен марапатталды.
- **ықшамаудан — аудандық:** аудандық әлде облыстық; әр аудандық мереке. Күрестен аудандық байқау ертең болады. Аудандық жарыста кім женді?
- **қала — қалалық:** қалалық саябақ; қалалық байқауға. Балалар қалалық сарайда әр түрлі үйірмелерде шұғылданып жүр.
- **ауыл — ауылдық:** ауылдық үй; ауылдық мейрам. Біз ауылдық та, аудандық та, облыстық та жарысқа қатыстық.

82

№ 3

Сөздерді аударыңыз, жаттаңыз.

Күресші, менімен күресші,
Кел, менімен жарысшы.
Күрішкан, тезірек өсші,
Сонда ғана күресейікші.

¹ Тәртіп — здесь: распорядок.

№ 4

Табыңыз.

-нан, -нен, -дан, -ден, -тан, -тен

Спорт жарыстары:

күрес... жарыс
шахмат... жарыс
футбол... жарыс
үлкен теннис....

Өнер байқаулары:

скрипка тарту... байқау
домбыра тарту... байқау
би... байқау
ән айту....

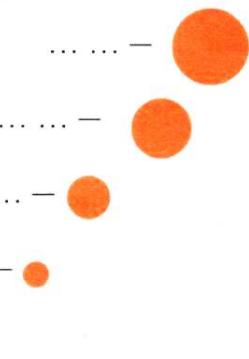
№ 5

Толтырыңыз.

A

- – ауылдық жарыс
- – қалалық ...

Ә

B

Енді жарыс сөзін байқау сөзіне ауыстырыңыз.

№ 6

Әңгімелесіңіз. Сіз атақты спортшымен кездесіп отырсыз.
Неше, қандай, не үшін деген сөздерді пайдаланып,
Арман ағайға сұрақтар қойыңыз.

83

Арман Демеуов – қазақтың атақты боксшысы. Ол Олимпиада ойындарына қатысты. Арман ағай Американың, Кубаның боксшыларын жеңді, сондықтан оны алтын¹ медальмен маралпаттады.

- Арман ағай, ...?
- Менің дәрігер болғым келді.
- Арман ағай, ...?
- Мен бокспен он жастан шұғылданып жүрмін.
- Сіз ...?
- Мен мектепте оқығанда² домбыра үйірмесіне бардым.
- ...?
- Мынау медальды аудандық жарысқа қатысқаным үшін алдым. Мынау медальды облыстық жарысқа қатысқаным үшін алдым, ал мынау медальды республикалық жарысқа қатысқаным үшін алдым.

¹ Алтын – золото, золотой.

² Оқығанда – когда учился.

5

НЭТИЖЕ

№ 1

Еске түсіріңіз.

№ 2

Жазыңыз.

[бұғұн соңғасабақ сурет].....

[мен бійійірмесінебарыпжүрмүн]

[кобұз қазақ ұлттығаспабы]

№ 3

Табыңыз.

84

бос

соңғы

өнерлі

қалғанда

әрі

ұлттық

кеткенде

Әдетте, таңертең сағат оннан жиырма минут ... мен майда моншақ жинау үйірмесіне барамын. Дүйсенбіде ... сабак қандай? Мен дос қызыыммен бірге түскі тамаққа екіге бес минут ... барамыз. Мениң немере қарындастым — ... музыкант. Көріс ... аспабы — барабан чанго. Біз бейнелеу өнері үйірмесінде сурет салдық, ... ұлттық ойындар ойнадық. Сенің ... уақытың бар ма?

№ 4

Әңгіме құрастырыңыз.

Маржан мен Нұржан

1.

2.

3.

4.

№ 5

Өзінізді тексеріңіз.

Сынақ

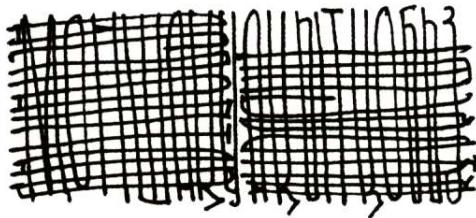
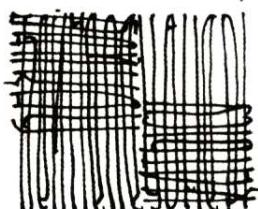
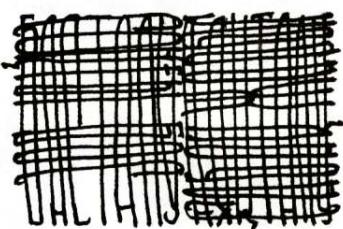
1. Әр үл бала әдетте бос уақытта немен айналысады?
 - а) Ұйықтайды.
 - ә) Спортпен шұғылданады.
 - б) Теледидар көреді.
2. Әр қызы бала әдетте бос уақытта немен шұғылданады?
 - а) Кәмпит жейді.
 - ә) Сөйлеседі.
 - б) Бимен әлде музикалық аспапта ойнаумен шұғылданады.
3. Қуресші, боксшы, футболшы, теннисші —
 - а) спортшылар.
 - ә) спорт.
 - б) спортшы.
4. Домбырашы, қобызшы, скрипкашы, барабаншы —
 - а) ақындар.
 - ә) музиканттар.
 - б) бишилер.
5. Уақыт туралы қай сөйлем?
 - а) Бірінші сабак басталды.
 - ә) Бірінші жарыс басталды.
 - б) Бірінші сабак сегіз жарымда басталады.
6. Арман Демеуов — атақты
 - а) футболшы.
 - ә) домбырашы.
 - б) боксшы.
7. Жамбыл Жабаев әрі ақын, әрі ... болған.
 - а) қобызшы.
 - ә) домбырашы.
 - б) спортшы.
8. Бес саусағынан ... тамған.
 - а) моншақ.
 - ә) су.
 - б) өнер.

85

№ 6

Сөздерді табыңыз.

№ 1

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

тәнистыру, мәнерлеп оқу, жүлде

№ 2

Оқыңыз.

Қазақстанның дарынды балалары

- 1 -

Шапағат Тұржанов

Жеке карточка

Аты-жөні: Тұржанов Шапагат
Казыбекұлы

Тұған күні, айы, жылы: 31 наурыз 1991 жылы

Отаны: Қазақстан Республикасы

Ұлты: қазақ

Қайда тұрады: Екібастұз қаласы,
Урожайнайна көшесі, 3A үйі, 5-пәтер

Қайда оқиды: 33-мектепте

86

Тұржанов Шапағаттың ең сүйікті сабағы — математика. Бұл сабактан тек қана бес алады. Ол бос уақытында шахмат үйірмесіне барады.

Қазір Шапағат 2-разряд алу үшін жарысқа қатысып жүр. 2002 жылы ол облыстық шахмат турнирінде женді.

Ал спорттан ол күресті ұнатады. Күреспен жеті жасынан шұғылданып жүр. Ол таңертең сағат сегізден он минут кеткенде мектепке барады, содан кейін сағат тұра үште ол күрес секциясына барып жаттығады.

Шапағаттың екі қарындасы бар. Олар: Шырын мен Сымбат. Сымбат екі жаста, ал Шырын он екі жаста. Шапағат пен Шырын әрдайым ата-анасына көмектеседі. Олар үйді жинайды, еденді жуады, кішкентай Сымбатқа қарайды. Олар — әрі мейір-імді, әрі әдепті¹ балалар.

Сұрақтар:

1. Шапағаттың жанұясы туралы не білдіңіз?
2. Шапағат шахматпен, күреспен айналысуға, сабак оқуға, үй шаруасына уақытты қайдан табады деп ойлайсыз?

¹ Әдепті — воспитанные.

- 2 -

Жұлдыз Жәкенова

Жеке карточка

Аты-жөні: Жәкенова Жұлдыз
..... Жұмаханқызы
Туған күні, айы, жылы: 3 қазан 1988 жылы
.....
Отаны: Казақстан Республикасы
Ұлты: қазақ
Қайда тұрады: Алматы қаласы, "Самал-2"
..... ықшамауданы, 53-үй, 8-пәтер
Қайда оқиды: 159-мектепте

Жұлдыз – дарынды әрі өнерлі қыз бала. Ол төрт жастан бимен айналысып жүр. Ол қазақ биін, орыс биін, неміс биін де билейді. 1996 және 1997 жылдары «Айналайын» республикалық фестиваліне қатысты. Ол Түркия¹ мен Польшада өткен дарынды балалар фестивальдарына да қатысты.

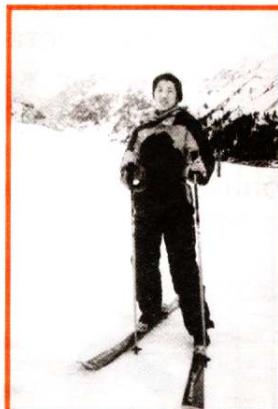
2000 жылы француздар әр елдің дарынды балалары туралы деректі² фильм түсірген³. Сонда Жұлдыз Жәкенованы да түсірді. Ол француздарды ұлттық бимен, ұлттық киіммен таныстырыды.

Жұлдыз тек қана бимен айналыспайды, ол тағы өлеңдерді мәнерлеп оқумен шұғылданады. Ол Абай өлеңдерін ұнатады. Орыс ақындарынан Пушкиннің өлеңдерін оқығанды ұнатады. Ал қыста жексенбі күні Жұлдыз ата-анасымен бірге Шымбұлаққа барып, шаңғы тебеді.

Мектепте де ол бірінші. Әр сабактан тек қана бес алады. Жұлдыз әрі қазақ тілі мен ана тілі сабактарын, әрі дүниетану сабағын ұнатады. Оның үйінде жануарлар бар. Аквариумда әр түрлі балықтар бар, мысығы да бар.

Сұрақтар:

1. Қазір Жұлдыз неше жаста?
2. Ол қай мемлекеттерде болды?
3. Ол бос уақытында немен шұғылданады?
4. Жұлдыздың ең сүйікті сабағы қандай деп ойлайсыз?
5. Француздар Жұлдыз туралы неге деректі фильм түсірді?
6. Жұлдыз туралы қандай мақал-мәтелді айтуда болады?

¹ Түркия – Турция.

² Деректі – документальный.

³ Түсіру – снимать.

- 3 -

Шернияз Мұсахан

Жеке карточка

Аты-жөні:	Мұсахан Шернияз Еркебұланұлы
Туған күні, айы, жылы:	29 қараша 1993 жылы
Отаны:	Қазақстан Республикасы
Ұлты:	қазақ
Қайда тұрады:	Алматы қаласы, Гоголь көшесі, 15-үй
Қайда оқиды:	Күләш Байсейітова атындағы мектепте

Шернияз Мұсахан — дарынды скрипкашы. Ол скрипканы алты жастан тартады. Оның бірінші үстазы — София Борисовна Затуринская.

2001 жылы желтоқсан айында өткен¹ «Үлкен Қазақстанның кішкентай жүлдүздары» республикалық байқауында Шернияз Мұсахан женди. Астанада 2002 жылы наурыз айында өткен жас музықанттардың 34-республикалық байқауында да женди.

88

Ал Италияның Сан-Бартоломео қаласында 12—21 шілдеде жас дарындардың «Ромередоро-2002» байқауы болды. Оған көптеген елдердің жас музықанттары қатысты. Байқауда біздің Шернияз бас жүлде алды. Шернияз 2002 жылы мамыр айында Санкт-Петербург қаласында өткен Қазақстан Республикасының күндеріне қатысты. Онда ол Жаяу Мұсаның «Ақ сисасын», Антонио Вивальдиң концертін, Рубенштейннің «Прялкасын», Э. Дженкинсонның биін, Г. Мариidің ариясын, Л. Боккеринидің «Менуэт» пьесасын тамаша орындағы.

Атақты скрипкашы Владимир Спиваков өнерлі Шерниязға өз скрипкасын сыйлады.

— Владимир ағай сыйлаған скрипка маған үлкен, бірақ мен өсемін ғой, сонда біз дос боламыз, — дейді кішкентай Шернияз.

Қадамыңа нұр жаусын, айналайын Шернияз!

Сұрақтар:

1. Шернияз қандай қалаларда болды?
2. Ол қандай аспап тартып жүр?
3. Ол дарынды скрипкашы ма? Дәлелденіз.
4. Владимир Спиваков туралы не білесіз?
5. Шернияз Мұсаханға қандай мақал-мәтөл айтасыз?

¹ Өткен — прошедший.

Табиғат — тал бесігің

Қандай сөздермен танысасыз?

Не туралы сөйлейсіз?

89

Қандай ережелермен танысасыз?

қаттырақ	кішірек	біреу, алтау	досымдай	мендей
ыстығырақ	үлкенірек	...	бұлттай	кәмпитетей
			атасындей	сіңлісіндей
			атамдікіндей	Дәурендікіндей

6А САБАГЫ

№ 1

Бұл жануарлар қайда өмір сүретіндерін айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- **мекендеу:** арыстан мекендейді; қайда мекендейді? Жолбарыс далада да, орманда да мекендейді. Қасқыр далада мекендейді.
- **қарсақ:** қарсақ өмір сүреді; қарсақ мекендейді. Қарсақ Қазақстанның даласында мекендейді. Қарсақ – дала тұлкісі.
- **құлан:** құланнның қасында; құландардың түсі. Құландар далада мекендейді. Құландар шөп жейді.
- **итбалық [ійтпалық]:** итбалықтың жемі. Итбалық қайда мекендейді? Итбалық деген балық па әлде ит пе?
- **шөл:** шөлде мекендейді; шөлде өмір сүреді. Шөлде қандай жануарлар мекендейді? Шөлде түйелер жүреді.
- **тоғай:** тоғай мен орман; тоғайда өседі. Тоғайда қандай жануарлар өмір сүреді? Қазақстанда тоғайлар көп.
- **теңіз:** теңіз болады; теңізге шомылдық. Мен жазда теңізде шомылдым. Итбалық теңізде мекендейді. Қазақстанда Каспий теңізі бар. Ол теңіз қайда орналасқан?
- **тек қана:** тек қана мен; тек қана теңізде. Ол жануар тек қана шөлде мекендейді. Мен қазақ тілінен тек қана бес аламын. Мен тек қана жексенбіде сағат тоғызда оянамын.

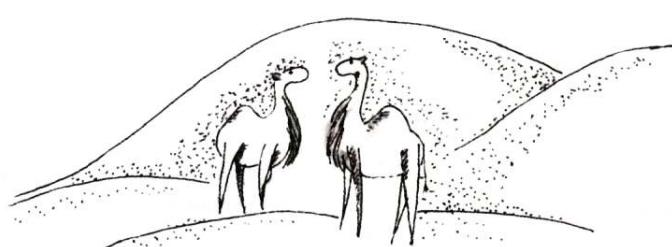
90

№ 3

Әнді аударыңыз, орындаңыз.

23-тапсырма.

Кім қайда мекендейді

Мекендейді тоғайда
Қараторғай мен торғай да.
Мекендейді теңізде
Итбалық пен балық та.
Мекендейді далада
Қарсақ пен құлан да,
Тек қана шексіз шөлде
Мекендей алады¹ түье.

(115-бетте)

¹ Мекендей алады – может обитать.

№ 4

Қосыңыз.

тек қана

Ағам домбыра тартады.		Жанат хауызда шомылды.	
Шөлде құлан мекендей ме?		Жуынатын бөлмеде сабын мен сұлғи болады.	
Олар орындық жасауды еңбек сабағында үйренди.		Қазақстанда итбалық Каспий теңізінде мекендейді.	

№ 5

а) Табыңыз.

- Итбалық не жейді?
- Құлан қайда мекендейді?
- Қарсақ ауылда өмір сүре ме?
- Тоғайда не мекендейді?
- Ит жабайы жануар ма?
- Балықты қандай жануарлар жемейді?
- Құланның түсі қандай болады?
- Қарсақ түлкіден үлкен бе?

Сиыр, түйе, ешкі, қой.
Жок, кішкентай.
Құстар.
Балық.
Жок, өмір сүрмейді.
Жок, үй жануары.
Сұр.
Далада.

91

ә) Енді жауаптарды толықтырыңыз.

№ 6

Әңгімелеп беріңіз.

Қазақстан сұлары

Қазақстанда көп өзен мен көлдер бар. Мысалы, Балқаш, Алакөл мен Бурабай көлдері, Ертіс, Сырдария мен Есіл өзендері. Бұл көлдер мен өзендер өте өдемі, табиғаты тамаша, бірақ қазір олардың сұзы таза емес.

Ал теңіздерден Каспий мен Арал бар. Арал теңізінің сұзы азайып кетті¹. Онда көп жануарлар мекендеңді, өсімдіктер де өспейді. Бірақ Аралдың сұзы орнына келеді² деп ойлаймын.

Каспий теңізі туралы көп айтуда болады. Онда әр түрлі балықтар, жануарлар өмір сүреді. Бірақ, меніңше, ең қызығы, онда итбалық мекендейді. Бұл теңізге итбалық қайдан келгенін³ ғалымдар білмейді.

№ 7

24–тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіз.

¹ Азайып кету – уменьшиться.

² Орнына келеді – вернется на свое место.

³ Келгенін – пришли.

6Ә САБАҒЫ

№ 1

Дәурен мен Тазша бала қалай жуынады?

№ 2

Оқыңыз.

• **ҰЗЫН** [ұзұн]: ұп-ұзын; ұзындау; ұзын шаш. Қыз Жібектің шашы ұзын. Ертіс – Қазақстанның ең ұзын өзені.

• **ҚЫСҚА**: қысқалау; қып-қысқа; ұзын емес, қысқа. Оның шашы қысқа әрі қара. Маған шашы қысқа балалар үнайды.

• **БОЙ, ТҮРҚЫ** [тұрқұ]: адамның бойы; жануардың түрқы. Сенің бойың қандай? Менің бойым 1 метр 30 сантиметр. Жылқының түрқы қандай? Тышқанның түрқы кішкентай. Өзімнің бойым ұзын.

• **МОЙЫН** [мойұн]: пілдің мойны; адамның мойны. Түйенің мойны ұзын, ал қойдың мойны қысқа.

• **ҚҰЙРЫҚ** [құйрүқ]: ұзын құйрық; қысқа құйрық. Тұлкінің құйрығы ұзын. Қоянның құйрығы қысқа. Аюдың да құйрығы қысқа.

• **ТҮМСЫҚ** [тұмсұқ]: құстың тұмсығы; иттің тұмсығы. Итбалықтың тұмсығы қандай? Бұл жануардың тұмсығы ұзын.

• **МҰРЫН** [мұрұн]: адамның мұрны; менің мұрным. Оның мұрны ұзын емес. Буратиноның мұрны ұп-ұзын.

• **КЕРІК**: керік мекендейді; керіктің мойны. Керік Африкада мекендейді. Керіктің түрқы ұзын, оның мойны да ұп-ұзын.

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Керік пен піл

– Ұзын менің бойым да,
Ұзын менің мойным да!
Деді керік бір пілге,
Әлі өсу бар ойымда.

– Өсіп, досым, екі айда,
Маған десен, жет Айға!
Бірақ жерге жетпейтін
Сол мойыннан не пайда?
Қадыр Мырза Әли

Табиғат – тал бесігің

№ 4

Есте сақтаңыз.

(118-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- a) ашық..., жұмсақ..., шағын..., кең..., ұзын..., ерте..., салқын....
ә) ...рак, ...рек, ...ырақ, ...ірек.

№ 6

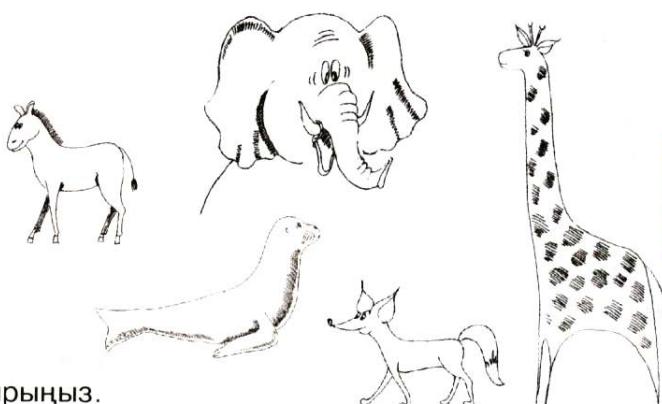
Жауап беріңіз.

а)

Буратино **Құйыршық**

Қайсысының бойы ұзынырақ?
Қайсысының мұрны ұзынырақ?
Қайсысының мойны ұзынырақ?

93

ә)

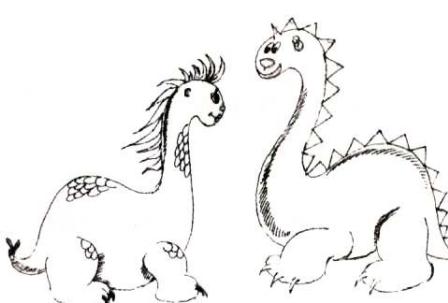
- Қай жануардың тұрқы ұзынырақ?
Қай жануардың басы үлкенірек?
Қай жануардың мойны қысқалау?
Қай жануардың тұмсығы ұзынырақ?
Қай жануардың құйрығы ұзынырақ?
б) Енді жауаптарды (а, ә) былай құрастырыңыз.

Буратиноның бойы Құйыршықтың бойынан ұзынырақ.

в) Ал енді өз құбынызбен бірге бой, мұрын мен мойындарыңызды салыстырыңыздар.

№ 7

Толтырыңыз. Мойындары мен тұмсықтары туралы сөйлемдерді қосыңыз. Сұхбаттасыңыз.

Талас¹

Ерте, ерте, ертеде тоғайда екі динозавр — Ақ Дино мен Қара Дино мекендепті. Бір күні олар таласып жатыр екен:

Ақ Дино: Менің тұрқым сенің тұрқынан ұзындау.

Қара Дино: Жоқ, менің тұрқым сенің тұрқынан ұзынырақ.

Ақ Дино: Менің құйрығым

Қара Дино: Жоқ, менің құйрығым

¹ Талас, таласу — спор, спорить.

№ 1

Көктемде табиғат қандай болатынын айтып беріңіз.

көктем,
күн жылу,
қар еру,
бәйшешек,
қызғалдақ,
сарғалдақ шығу

№ 2

Оқыңыз.

- **құлақ:** құлағым; керіктің құлақтары. Иттің құлақтары ұзынырақ.
- **көз:** ірі алма; ірі жиһаз. Джунглиде ірі жануарлар өмір сүре ме? Біздің бау-бақшада ірі гүлдер өседі.
- **тырнақ:** мысықтың тырнағы; саусақ пен тырнақ. Сен тырнақтарынды алдың ба?
- **саусақ:** саусақтар; бес саусақ. Қолда неше саусақ болады? Адамның саусақтары; адамның бойы; жануардың түркү. Сенің бойың қандай?
- **башпай:** башпай мен саусақтар; башпайлары өсті. Қолда саусақ па әлде башпай ма? Башпайлары ұзынырақ.
- **аяқ [айак]:** қол мен аяқ; аяқтар. Сегізаяқтың неше аяғы болады? Қолыңды да, аяғыңды да жу.
- **біреу:** бір – біреу; біреуіміз. Біреуің барыңдар. Бүгін біз бесеуіміз. Алтауың ауланы тазалаңдар, үшеуің еден жуыңдар.
- **нешеу:** нешеуі жазды?; нешеусіндер? Қазір сендер нешеусіндер? Төргі бөлмеде нешеуі отыр?

94

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Саусақ пен башпайлар

Оң қолымда бес саусақ,
Сол қолымда бес саусақ.
Қосып едім екеуін,
Болып шықты он саусақ.

Он аяқта бес башпай,
Сол аяқта бес башпай.
Қосып едім екеуін,
Болып шықты он башпай.

Он саусақ пен он башпай,
Бәрі таза, бәрі әй-әй.
Онды онға қосып ем,
Жиырма болды осымен.

№ 4

Есте сақтаңыз.

біреу, алтау

(119-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- а) біреу, екі..., үш..., төрт..., бес..., алты..., жеті..., сегіз..., тоғыз..., он... .
 ә) ...ay, ...ey, ...ey, ...ey, ...ey, ...ey.

б)

<i>Неше?</i>	<i>Нешінші?</i>	<i>Нешеу?</i>
бес	бесінші	бесеу
...	...	алтау
жүз сегіз	жиырмасыншы	...
...	...	жетеу
...	мыңыншы	...
сексен жеті
...	...	біреу

95

№ 6

Өңгімелеп беріңіз.

Әсияның сұрағы

Кішкентай Әсияның жасы бесте. Ол балабақша-
ға барып жүр. Бір күні ол әжесінен:

— Әжетай, менің көзім екеу, құлағым да екеу, екі
қолым, екі аяғым бар, ал тілім неге біреу? — деп
сұрады. Әжесі оған:

— Көздің екеуі — көп көру үшін. Құлақтың екеуі —
жақсы есту¹ үшін. Қолдың екеуі — жұмысты жақсы
істеу үшін. Аяқтың екеуі — көп жүру үшін. Ал тілдің
біреу болғаны — аз² сөйлеу үшін, — деді.

¹ Есту — слышать.

² Аз — мало.

№ 1

Саябақта қалай демалғаныңыз туралы айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

- серуен:** серуенге шығамыз; серуенге барамыз. Сен серуенге қашан шығасың? Сағат алтыдан он минут кеткенде мен үйде болған жоқпын, себебі мен серуенге шықтыйм.

- серуендеу:** серуендереп жүр; серуендеген жоқпын. 4а класс оқушылары аулада серуендереп жүр. Жексенбі күні біз отбасымызбен бірге шағын саябақта серуендередік.

- жануар – хайуанат:** хайуанат мекендейді; хайуанаттар демалып жатыр. Арыстан – ірі хайуанат. Мен суретке әр түрлі хайуанаттарды салдым.

- хайуанаттар саябағы:** хайуанаттар саябағында; әр хайуанаттар саябағында. Хайуанаттар саябағы Достық көшесінде орналасқан. Хайуанаттар саябағында әр түрлі хайуанаттар өмір сүреді.

- көру:** мен көрдім; мен көремін; мен көріп тұрмын. Сен не көріп тұрсың? Ол төргі бөлмеде фотоальбомды көріп отыр.

- қонжық [конжук]:** аюдың қонжығы; қонжықтың тұмсығы. Аюдың қонжығы әрі құлқілі, әрі сүйкімді болады. Қонжық тек қана сұт іше ме?

- көжек [көжек]:** қоянның көжегі; көжектің жүні. Қоянның баласын көжек дейді. Менің ойыншық көжегім қайда?

- қодық [кодук]:** қодықтың құйрығы; қодыққа бердім. Құланның қодығы жылқының құлынынан кішірек. Құланның баласы – қодық.

№ 3

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Бәрінен де қымбатты

Аюға – қонжығы,
Құланға – қодығы,
Құлыны – биеге,
Ботасы – түйеге.
Қоянға – көжегі,

Анаға – бебегі

Бәрінен сымбатты,
Бәрінен қымбатты.

№ 4

Есте сақтаңыз.

(118-бетте)

№ 5

Толтырыңыз.

- а) апамдай, атасы..., көкем..., немере інілер..., сіңлім..., аюдың қонжығы..., қар..., баласы..., хайуанат..., Қыз Жібек..., Дәурендікі..., менікі..., сенікі..., айна..., ақын..., шырын..., қодық..., қоянның көжегі..., су..., домбыра..., күресші..., өнерлі....
 ә) ...тай, ...дай, ...тей, ...дей, ...тай, ...дей, ...тей, ...дай, ...ндей, ...ндай, ...тікіндей, ...нікіндей, ...дікіндей.

№ 6

Табыңыз.

Мен ... мейірімдімін.
Менің ... ақ шашым жок.

атамдікіндей
атамдай

Сен ... тентексің.
Менің інім қоянның ... сүйкімді.

көжектей
көжегіндей

Құланның түркысы ... ме?
Құлын ... жүгірмейді.

қодықтікіндей
қодықтай

Ақ аюдың қонжығы қоңыр аюдың ... болмайды.
Бота ... су ішпейді.

қонжықтай
қонжығындей

97

№ 7

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Әкемдікіндей әдемі мұртым жок,
Апамдікіндей әдемі түркым жок,
Атамдікіндей ақ шашым тағы жок,
Әжемдікіндей әжімім жок,
Мейлі ғой!
Оған кім қарайды?
Ақылды болсам тек жарайды!

(Қадыр Мырза Әлиден)

№ 8

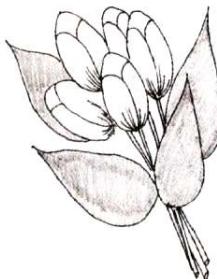

25–тапсырма. Әңгімені тыңдаңыз, сұрақтарға жауап беріңіз.

№ 1

8 наурыз мерекесімен апайларды құттықтаңыз.

сізге, сізді
құттықтаймын,
тілеймін,
зор денсаулық,
мол, бақыт,
қуаныш,
табыс

№ 2

Оқыңыз.

- **құлап қалу**: құлап қалма; құлап қалдың ба? Мен кеше серуенде қатты құлап қалдым. Жүгірме, құлап қаласың. Айна еденге құлап қалды. Олар төртбұрыш ойнағанда¹ құлап қалды. Сен көп жүгірдің, сондықтан құлап қалдың ба?

- **тырнап алу** [тырнабалұу]: қолды тырнап алды; бетімді тырнап алдым. Құс тұмсығын тырнап алды. Сіңлім бетін тырнап алды. Тек қана сен бетінді тырнап алдың. Көжек құлағын тырнап алған жоқ. Айналайын балам, бетінді қашан тырнап алдың?

- **ұрып алу** [ұрұбалұу]: есікке ұрып алдық; аяғымды ұрып алдым. Саусағынды қашан ұрып алдың? Менің көжегім аяғын ұрып алды. Мен башпайымды ұрып алдым.

- **жарақаттану** [жарақаттанұу]: жарақаттанған жоқ; қодық жарақаттанды. Хайуанаттар саябағындағы қонжық жарақаттанды. Мен қатты жарақаттандым, себебі, аулада футбол ойнадым.

- **жер**: қай жерің?; қай жерде? Сен қай жерінді ұрып алдың? Қарсақ қай жерін тырнап алды?

№ 3

Әнді аударыңыз, орындаңыз.

26–тапсырма.

Бақа, бақа

Бақа, бақа, балпак,
Басың неге жалпак?

Темір телпек көп киіп,
Басым содан жалпақ.

(нотасы 116-бетте)

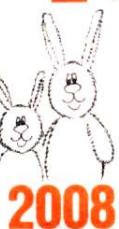
¹ Ойнағанда – когда играл(а).

№ 4

Санаңыз.

5010

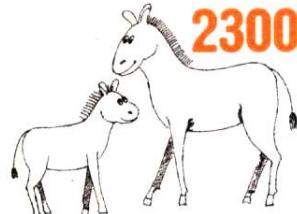
2008

1991

7460

2300

№ 5

Сөздерді айырыңыз.

Менүзілістекұлапқалдым.

Сенқалыжеріндітіпнапалдын?

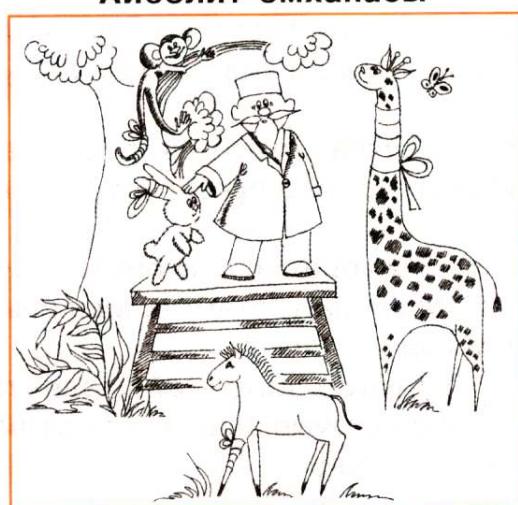
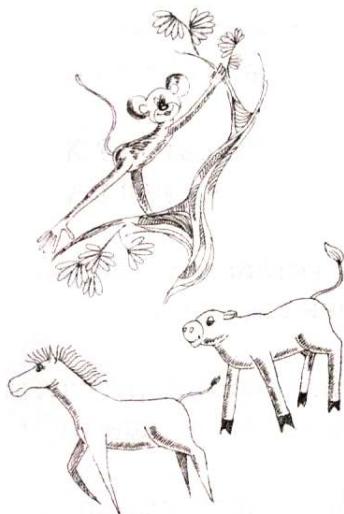
Меніңмысығымжарақаттанды.

Қонжықаяғынқаттыұрыпалды.

№ 6

Әңгімеленіз.

Айболит емханасы¹

99

Олар қай жерін ұрып алды? Қалай жарақаттанды?

№ 7

Сұхбаттасыңыз.

Аласы: Сендер кеше серуенге қайда шықтыңдар?

Ұлы: Біз хайуанаттар саябағына бардық.

Аласы: Онда қызық болды ма?

Ұлы: Әрине, өте қызық болды. Апа, білесіз бе, онда бір аюдың екі сүп-сүйкімді қонжығы бар. Біреуі қатты жарақаттанды.

Аласы: Қай жерін ұрып алды?

Ұлы: Жоқ, ұрып алған жоқ, қасындағы қонжық оны тырнап алды.

Аласы: Қай жерін?

Ұлы: **Аяғын.**

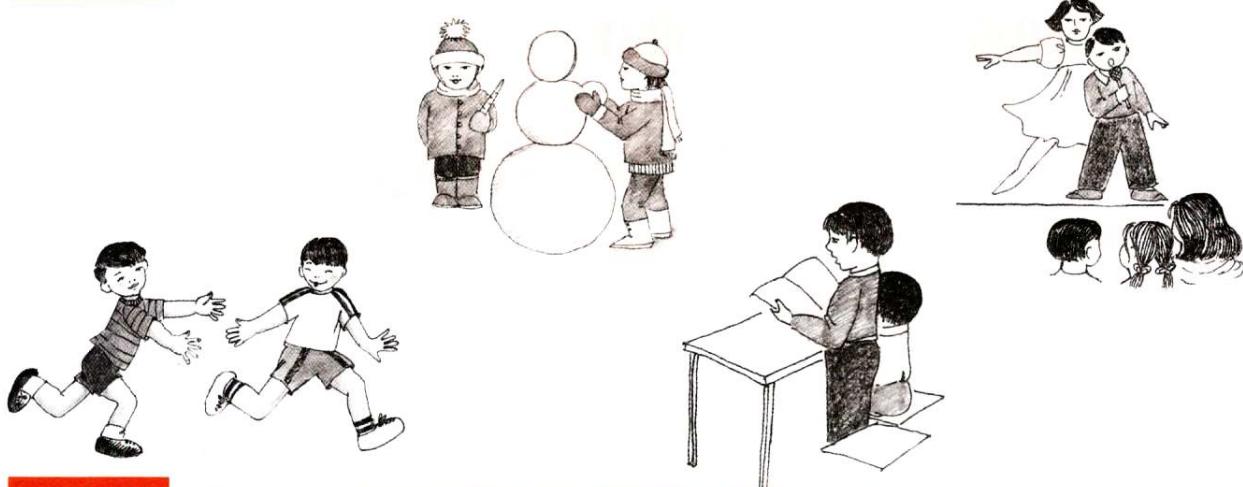
Аласы: Қандай аяныш².

¹ Емхана – лечебница.

² Аяныш – жалко.

6F**САБАҒЫ****№ 1**

Олар қазір не істеп тұрғандарын айтып беріңіз.

№ 2

Оқыңыз.

• **ұстау**: ұстамаймын; ұстауға; мен ұстағым келеді; сен ұстағың келеді. Мен үйде балықтар ұстағым келеді. Маған үйде көжек ұстауға бола ма? Мен сенің қолыңдан ұстаймын.

• **рұқсат ету** [руқсатетү]: рұқсат етпейміз, рұқсат етініз. Рұқсат па? Жок, рұқсат етпеймін. Маған үйде ит ұстауға рұқсат етті. Сенің ата-анаң күшікті үйде ұстауға рұқсат ете ме?

100

• ол — **оны** [уонү]: оны жақсы көремін; оны білемін; оны ұстаймын. Қайратқа оны ұстауға рұқсат етті ме? Мен оны ұнатамын. Мен онымен сырғанаймын. Сен оны қашан көрдің? Оны кім тырнап алды?

• **тауып алу** [тауыбалуу]: не тауып алдың?; қай жерден тауып алдыңдар?; тауып аламын. Мен бұл күшікті ауладан тауып алдым. Сен мына кітапты қайдан тауып алдың? Сен оны тауып алған жоқсын.

• **емдеу**: дәрігер емдейді; емдеген жок; емдесің бе? Қалай емdedіңіз? Айболит керікті емдеді. Ол әр хайуанатты емдейді. Содан кейін мен оны емдедім.

№ 3

Аударыңыз. Көшіріңіз.

27–тапсырма.

ИНАБАТТЫЛЫҚ

Кітап алуға
рұқсат па?

Иә, рұқсат.

№ 4

Қателер табыңыз (әр сөйлемде бір қате).

Мен үйде көжек ұстайсың. Мен құрбыммен бірге құлап қалды. Сенің ата-анаң сен жануар ұстаяға рұқсат етпейді. Сен бұл балапанды қандай тауып алдың? Біз оған емдейміз, себебі, жарақаттанды.

№ 5

Аудыстырыңыз.

Мен үйде мысық ұстагым келеді.

Мен үйде мысық ұстагым келеді.

Мен үйде мысық ұстагым келеді.

Мен оны тоғайдан тауып алдым.

Мен оны тоғайдан тауып алдым.

Мен оны тоғайдан тауып алдым.

Маған ағам кинотеатрға баруға рұқсат етті.

Маған ағам кинотеатрға баруға рұқсат етті.

Маған ағам кинотеатрға баруға рұқсат етті.

сен	сені
саған	күшік
саяжай	аула
атам	саябак

№ 6

Әңгімеленіз. Хатқа жауап беріңіз.

Сәлем, достым!

Біз ауылда тұрамыз. Ауылдың аты – Сарысу. Онда ең ұзын әрі кең көше – Жамбыл көшесі. Біз сол көшеде тұрамыз.

Біздің үй екі қабатты. Онда жеті бөлме бар. Менің бөлмемде екі терезе бар. Онда жасыл перде ілулі түр. Кереуettің қасында үстелім түр. Ал үстелдің қарама-қарсысында үлкен аквариум түр. Ол аквариумды маған көкем туған күніме сыйлады. Аквариумда әр түрлі балықтар бар.

Тағы да туған күніме досым Саша күшік сыйлады. Ақтабан сондай құлқілі! Мен күшігімді бөлмемде ұстагым келеді, бірақ маған ата-анам рұқсат етпейді. Олар: «Үйде ит ұстамаймыз, аулада ұстаймыз», – дейді. Ақтабанның үйшігі аулада түр.

Менің мысығымның аты – Қара аяқ, себебі, оның денесі ақ, ал аяқтары қара. Мен оны мектеп ауласынан тауып алдым. Ол жарақаттанып отыр екен. Аяғын ұрып алған. Мен оны емdedім. Қазір ол секіріп, жүгіріп жүр. Мысығым да, күшігім де өте сүйкімді!

Ерхан, сенің қандай жануарың бар? Сен оған қалай қарайсың? Саған оларды үйде ұстаяға рұқсат ете ме? Сен оны қайдан алдың? Тауып алдың ба әлде біреу сыйлады ма?

Сәлеммен Жәнібек

№ 7

28-тапсырмадағы сұрақтарға жауап беріңіз.

6 НӘТИЖЕ

№ 1

Еске түсіріңіз.

№ 2

Жазыңыз.

[ійтпалық қайдамекендейді]

[тұлкуніңғүйрүғыұзұн]

[көжек құлағынтырнабалды]

№ 3

Табыңыз.

үйде

аяғы

көжек

тырнап алды

сиыр

қысқа

бота

құлап қалдым

емdedі

атамдікіндей

мойны

қонжық

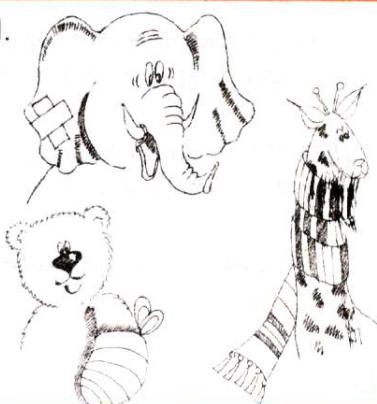
Түйенің төлі — Аюдың баласы — Бұзаудың енесі — Қоянның баласы — Керіктің ... ұзын. Итбалықтың мойны Мен көп жүгірдім, сондықтан Екеуі де беттерін Хайуанаттарды Айболит Маған ... көжекті ұстауға рұқсат етпеді. Сегізаяқтың сегіз ... бар. Менің көзім де, мұрным да

№ 4

Әңгіме құрастырыңыз.

Хайуанаттар саябағында

1.

2.

3.

№ 5

Өзінізді тексеріңіз.

Сынақ

1. Қарсақ қайда мекендейді?
 - а) Орманда.
 - ә) Шөлде.
 - б) Далада.
2. Қай хайуанаттың мойны ұзын?
 - а) Керіктің мойны.
 - ә) Итбалықтың мойны.
 - б) Үйректің мойны.
3. Әр қолда неше саусақ, әр аяқта неше башпай?
 - а) Бесеу.
 - ә) Он.
 - б) Жиырма.
4. Қай жануардың көзі үлкенірек?
 - а) Лақтікі.
 - ә) Ботанікі.
 - б) Ешбір жануардікі.
5. Сіз серуендеуге әдетте қайда шығасыз?
 - а) Саябаққа.
 - ә) Мектептің ішінде.
 - б) Төргі бөлмеге.
6. Дәуреннің көзінің түсі кімдікіндей?
 - а) Әр баланіңде.
 - ә) Әкесініңде.
 - б) Дәурендікіндей.
7. Аюдың баласы —
 - а) көжек.
 - ә) қонжық.
 - б) қодық.
8. «Ала ғой» деп қашан жауап береміз?
 - а) Төрлетіңіз.
 - ә) Ас дәмді болсын!
 - б) Рұқсат па?

№ 6

Сөзжұмбақтарды шешіңіз.

Сөзжұмбақтар

- a)
-
1. 2. 3.
- ә)
-
1. 2. 3. 4. **40**
- б)
-
1. 2. 3. 4.

№ 1

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

ауыз, талас, болмасам, есту, тыныс алу

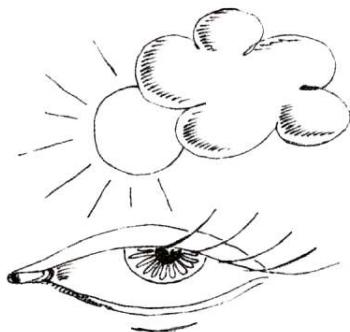
№ 2

Оқыңыз.

Көз, Құлақ, Мұрын мен Ауыздың таласы (мысал)

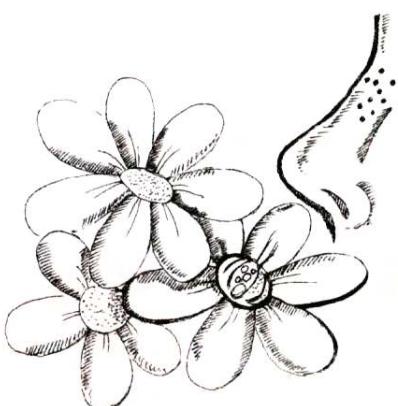
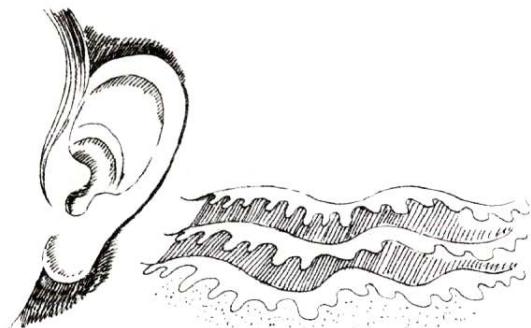
Адамның көзі, құлағы, мұрны, аузы таласады.

Сонда Құлақ:

— Әй, Көз, мен болмасам, адам желді, теңіздің толқынын¹ естімейді, әнді де естімейді, ештеңе естімейді ғой, — дейді.

— Мен болмасам, адам өмір сүрмейді, — деп бастайды Көз. — Мен болмасам, адам әдемі табиғатты көрмейді, әдемі адамдарды көрмейді, ештеңе көрмейді, құлап қалады, беті-қолын тырнап алады, жарақаттанады.

Сонда Ауыз:

— Көз, сенікі де дұрыс емес. Құлақ, сенікі де дұрыс емес. Мұрын, сенікі де дұрыс емес. Тек қана менікі дұрыс. Мен болмасам, аш³ боласындар. Қышқылдың дәмін, тәттінің дәмін білмейсіндер, — дейді.

Сонда Мұрын:

— Мен болмасам, адам тыныс алмайды². Ол қалай өмір сүреді? — дейді.

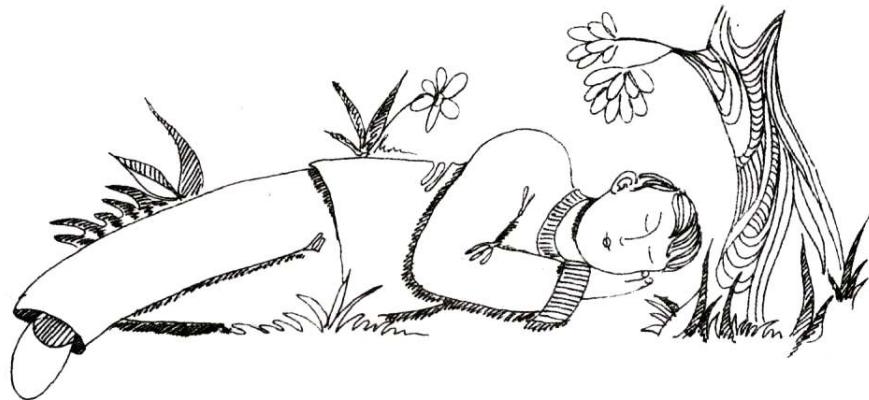
¹ Толқын — волна.

² Тыныс алу — дышать.

³ Аш — голодный.

Денсаулық – зор байлық

Олардың таласын Ми¹ тыңдал отырып ұйықтап қалады.
Міне ғажап²! Көз де, Құлақ та, Мұрын да, Ауыз да ұйықтап қалыпты.

Сұрақтар:

1. Бұл мысалда таласқа неше кейіпкер³ қатысты?
2. Олардан адамға қандай пайдада⁴ бар?
3. Көз, Құлақ, Мұрын мен Ауыз неге ұйықтап қалды?

№ 3

Аударыңыз, тіркестерін табыңыз.

әтеш, қолтырауын

№ 4

Оқыңыз.

105

Нәүке-хайуан

Бұл – Нәүке. →

оны Нәүке-хайуан дейді.

Неге десен?

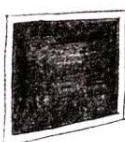
Себеби

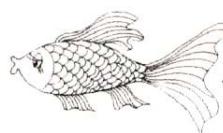
-тің үзілісінде ол

-тей тентек. Ал сабакта

-ның алдында ол

-тай үндемейді⁵.

¹ Ми [мый] – мозг.

² Міне ғажап! – Вот чудо!

³ Кейіпкер – персонаж.

⁴ Пайда – польза.

⁵ Үндемеу – молчать.

Бірақ үйде әжесіне ол

-дай ырылдайды⁶. Қарындасына ол

-дай сөйлейді. Ал әкесінің алдында ол

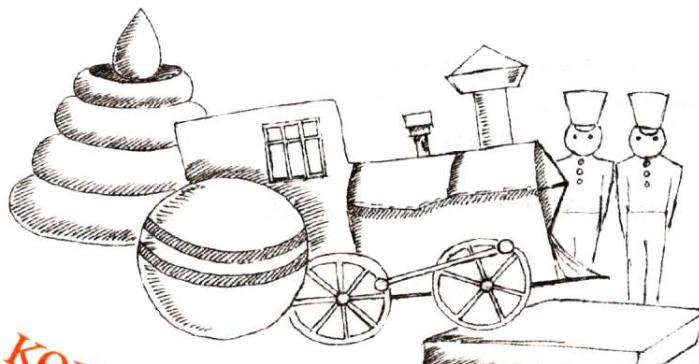
-дай дірілдейді.

БІРАҚ

анасының алдында ол

-дей, себебі оған анасы

КОП ОЙЫНШЫҚ САТЫП АЛАДЫ.

10€

Сұрақтар:

1. Нәуkenі неше жануармен салыстырудық?
2. Сіз өзіңіз Нәукедей болғыңыз келе ме?
3. Бала қандай болу керек? Ол кіслермен қалай сөйлесу керек?

№ 5

Өлеңді аударыңыз, жаттаңыз.

Неге?

Санайсың:

Біреу, — деп,
Екеу, — деп,
Үшеу, — деп,
Төртеу, — деп,
Бесеу, — деп,
Алтау, — деп,
Жетеу, — деп,
Сегіз, — деп,

Тоғыз, — деп,

Он, — деп.

Бірақ неге

Сегіз-еу, — демейсін,
Тоғыз-ау, — демейсін,
Он-ау, — демейсін?
Демегенің тұра,
Неге олай екенін
Қазақ тілінен сұра.

E. Елубай

¹ Ырылдау — рычать.

² Салыстыру — сравнивать.

Мемлекеттік Әнүран

Сөзін жазғандар: М. Әлімбаев,
Қ. Мырза Әли, Т. Молдағалиев,
Ж. Дәрібаева

Әнін жазғандар: М. Төлебаев,
Е. Брусиловский, Л. Хамиди

107

Жаралған намыстан қаһарман халықпрыз,
Азаттық жолында жалындан жаныппрыз.
Тағдырдың тезінен, тозактың өзінен
Аман-сау қалыппрыз, аман-сау қалыппрыз.

Қайырмасы:
Еркіндік қыраны, шарықта,
Елдікке шақырып тірлікте!
Алыптың қуаты — халықта,
Халықтың қуаты — бірлікте!

Ардақтап анасын, құрметтеп данасын,
Бауырға басқанбыз баршаның баласын.
Татулық, достықтың киелі бесігі –
Мейірбан Ұлы Отан, қазактың даласы!

Қайырмасы.

Талайды өткердік, өткенге салауат,
Келешек ғажайып, келешек ғаламат!
Ар-ождан, ана тіл, өнеге-салтымыз,
Ерлік те, елдік те үрпаққа аманат!

Қайырмасы.

Біздің Елтаңба

Сөзін жазған Е. Өтетілеуов

Өнін жазған А. Нұрымов

Oрташа

Қыран бүркіт көм-кер-ген, Күлім-де- ген кү- ні бар.
Ә-сем бей-не сен көр-ген Жай бей-н/е/е-мес, бі- ліп ал.
Ә-сем бей-не сен көр-ген Жай бей-н/е/е-мес, бі- ліп ал.

Қыран бүркіт көмкеген,
Күлімдеген күні бар.
Әсем бейне сен көрген
Жай бейне емес, біліп ал. } 2 рет

Мағыналы, сымбатты
Бізде осындай бар белгі.
Маған, саған қымбатты
Елтаңбасы ол елдің. } 2 рет

Менің Қазақстаным

Сөзін жазған Ж. Нәжімеденов

Әнін жазған Ш. Қалдаяқов

Марш екпінімен

Al-тын күн ас-па-ны, Ал-тын дән да-ла-сы, Ду-ман-ды бас-та-
ды, Да-ла-ма қа-ра-шы, Кең е-кен Жер де-ген, Жер-ге дән шық-ты
ғой. Дән е-гіп, тер-ле-ген, Қа-за-ғым мық-ты ғой.

Менің е-
лім, менің е-лім, Гү-лің болып е-
гі-ле-
мін, Жы-рың болып тө-гі-ле-мін, е-лім. Ту-ған же-рім
менің Қа-зақ-с-та-nym.

109

Алтын күн аспаны,
Алтын дән даласы,
Думанды бастады,
Далама қараши,
Кең екен Жер деген,
Жерге дән шықты ғой.
Дән егіп, терлеген,
Қазағым мықты ғой.

Қайырмасы:
Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім.
Туған жерім менің – Қазақстаным.

Сағымды далам бар,
Сабырлы көлім бар.
Қараңдар, жарандар,
Осындай елім бар.
Қарсы алған уақытты,
Ежелгі досындей.
Біздің ел бақытты,
Біздің ел осындей.

Қайырмасы.

Құтты болсын мереке

Сөзін жазған Т. Рахимов

Әнін жазған Ж. Енсепов

Көңілді

Шер-тіп сы-ры мол күй-ді,
Жү-ре- гі- міз тол-қи- ды,
Қайырмасы:
Ке- кі- рек-ті кер-ней-ді (ән).
Бар-лық ұс-таз
а- пай-лар, Бар-лық ұс-таз а- ғай- лар! Құт- ты бол- сын,
Құт- ты бол- сын төл мей- рам.

110

Шертіп сыры мол күйді,
Жүргеміз толқиды,
Кекіректі кернейді ән.

Қайырмасы:
Барлық ұстаз апайлар,
Барлық ұстаз ағайлар!
Құтты болсын,
Құтты болсын төл мейрам. 2 рет.

Би билейміз, талмаймыз,
Әнімізді арнаймыз
Ұстаздардың бәріне.

Қайырмасы.
Біз жүрейік мақтанып,
Бөленіңдер шаттанып,
Шәкірттердің әніне.

Қайырмасы.

Әрқашан күн сөнбесін

Сөзін жазған Л. Ошанин,
аударғандар І. Мәмбетов, Қ. Үдірысов,

Әнін жазған А. Островский

Жүрдек

mf

1. Күн ә-де- мі,
2. Ай-(ы)рыл-мас дос,
кек ә-ле- мі,
ай- ны-мас дос,
Бұл су-ре-ті жас ба-
Бей- біт ө-мір ке-рек

ла- ның, ел- ге. Ақ қа-ғаз-ға О-тыз бес-ке сал-ған ө- зі, біз кел-сек те, Жа-зыл-ған бар сө-
Тұ-рап жү-рек сө-з(i) ес-

Қайырмасы:

f

зі. Әр- қа- шан күн сөн- бе- сін, Ас-пан- наң бұлт төн-
те. да бол-сын ма- мам, Бо- ла- йын мен д(е)а-

бе- сін, Қа-сым- да бол-сын ма- мам, Бо- ла- йын мен д(е)а-

ман. Әр- қа- //ын мен д(е)а- ман.

3. Аң- да, сол-дат,
4. Сүм со-ғыс-ты,

тың-да, сол-дат, Ҳа- лық оқ-тан шо-шы-на-ды.
қан тө-гіс- ті, Бол-дыр-май-мыз сә-би ү- шін.

Мың-мың көз-дер
Күн жай-най-ды,

айт-ты сөз-дер,
бақ тай-май-ды,
Кек-ке қа-рап бұл кез-дер.
А- дам со-ны қа-лай-ды.

111

f

әйт-ты сөз-дер,
бақ тай-май-ды,
Кек-ке қа-рап бұл кез-дер.
А- дам со-ны қа-лай-ды.

Әр-қа- шан күн сөн-
бе- сін, Ас-пан- наң бұлт төн-
бе- сін, Қа-сым- да бол-сын

1. Күн әдемі, көк әлемі,
Бұл суреті жас баланың,
Ақ қағазға салған өзі,
Жазылған бар сөзі.
2. Айырылмас дос, айнымас дос,
Бейбіт өмір керек елге.
Отыз беске біз келсек те,
Тұrap жүрек сөзі есте.

Қайырмасы:
Әрқашан күн сөнбесін,
Аспаннан бұлт төнбесін,
Қасымда болсын мамам,
Болайын мен де аман.

3. Аңда, солдат, тыңда, солдат,
Халық оқтан шошынады.
Мың-мың көздер айтты сөздер,
Көкке қарап бұл кездер.

Қайырмасы.

4. Сұм соғысты, қан төгісті,
Болдырмаймыз сәби үшін.
Күн жайнайды, бақ таймайды,
Адам соны қалайды.

Қайырмасы.

Шайтанарба

Сөзін жазған Г. Досмамбетова

Әнін жазған Л. Прудникова

Үс-тін- де біреу отырған сияқ-ты, Ас-тын-да біреу жүр-ген сияқ-ты, Қа-сын- да біреу тұрған сияқ-ты, Ар-тын-да біреу жатқан сияқ-ты. Ой-пы-рым-ай, ой-пы-рым-ай, Шай-тан- ар-ба е-кен- ай!

Үстінде біреу отырған сияқты,
Астында біреу жүрген сияқты,
Қасында біреу тұрған сияқты,
Артында біреу жатқан сияқты.
Ойпырым-ай, ойпырым-ай,
Шайтанарба екен-ай!

Жыр атасы Жамбыл

Сөзі мен әнін жазған Ж. Қалжанова

Kөңілді

Cm

Жыр а- та сы- Жам- был, Жо-лы да- ра даң- ғыл.

Fm

Ө- зі- не жас бө-бек-тер Ар-нап айт-қан ән бүл. Жам-был а- та,

Жам-был а- та — жыр а- та. Ал-ды-мыз-да тұр-ған-дай ол

Fm

тіл қа- та. Жам-был а-та, Жам-был а-та — бүл а- та,

Cm

A-ра-мыз-да жүр-ген-дей ол үн қа- та.

Жыр атасы — Жамбыл,
Жолы дара даңғыл.
Өзіне жас бөбектер
Арнап айтқан ән бүл.

Қайырмасы:
Жамбыл ата,
Жамбыл ата — жыр ата.
Алдымызда тұрғандай ол тіл қата.
Жамбыл ата,
Жамбыл ата — бүл ата,
Арамызда жүргендей ол үн қата.

Әділетті жақтаған,
Халқын жырмен ақтаған.
Елдің ауызбірлігін,
Тыныштығын сақтаған.

Кім қайда мекендейді?

Сөзін жазған Г. Досмамбетова

Әнін жазған Л. Прудникова

Мекендейді тоғайда
Қараторғай мен торғай да
Мекендейді теңізде
Итбалық пен балық та.
Мекендейді далада
Қарсақ пен құлан да,
Тек қана шексіз шөлде
Мекендей алады түье.

Бақа

Сөзін жазған Θ. Тұрманжанов

Өнін жазған Ш. Қалдаяқов

Баяу

Ба-қа, ба-қа, бал- пак, Ба-сың не-ге жал- пақ? — Те-мір тел-пек
 көп ки-іп, Ба-сым со-дан жал-пақ. — Те-мір тел-пек көп ки-іп,
 Ба-сым со-дан жал- пақ.

Бақа, бақа, балпак,
 Басың неге жалпақ?
 — Темір телпек көп киіп,
 Басым содан жалпақ. } 2 рет

— Бақа, бақа, балпак,
 Көзің неге тостақ?
 — Қарауылды көп қарап, } 2 рет
 Көзім содан тостақ.

— Бақа, бақа, балпак,
 Бұтың неге талтақ?
 — Су бетінде көп жүзіп } 2 рет
 Бұтым содан талтақ.

Грамматикалық анықтағыш

Жіктік жалғау

(личные окончания)

В казахском языке, в отличие от русского, существительные (*мен оқушымын*), местоимения (*сіз нешіншісіз?*), прилагательные (*мен ұқыптымын*), а также глаголы (*мен оқимын*) принимают личные окончания. Слова с личными окончаниями в предложении являются сказуемыми. К **Жіктік жалғау** относятся:

лицо	единственное число	множественное число
1-е лицо	-мын, -мін -пын, -пін -бын, -бін -сың, -сің	-мыз, -міз -пыз, -піз -быз, -біз -сыңдар, -сіңдер
2-е лицо 2-е лицо вежливой формы	-сыз, -сіз	-сыздар, -сіздер
3-е лицо		

Жіктік жалғау также могут присоединяться к порядковым числительным. Например: *мен біріншімін, сен екіншісін*.

При отрицании употребляется слово *емес*, которое располагается после основного слова. **Жіктік жалғау** присоединяется к слову *емес*. Например: *мен оқушы емеспін, сен онда емессін*.

Зат есім

(имя существительное)

Чтобы указать на род занятий человека, нужно к существительному присоединить суффиксы *-ши*, *-ші*. Например: *теннисші* (теннисист), *домбырашы* (домбрист).

Нужно помнить, что глаголы в неопределенной форме являются и существительными (*оқу* – учиться, учеба; *жүгіру* – бегать, бег). Поэтому к ним также могут присоединяться суффиксы *-ши*, *-ші*. Например: *оқушы, жүгіруші*.

Тәуелдік барыс септік

(притяжательная форма направительного падежа)

Кроме обычных падежей в казахском языке существуют и их притяжательные формы. Одна из них – *Тәуелдік барыс септік*.

Если после корня слова находится *Тәуелдік жалғау* (кроме вежливой формы 2-го лица), то используются следующие окончания *Барыс септік*:

лицо	Тәуелдік жалғау	Барыс септік
1-е лицо	-м, -ым, -ім	-а, -е
2-е лицо	-н, -ың, -ің	-а, -е
3-е лицо	-сы, -сі, -ы, -і	-на, -не

Например: *менің әке-м-е* (моему отцу), *сөнің мектеб-ің-е* (в твою школу), *оның ата-сы-на* (его дедушка).

Сын есім (имя прилагательное)

В казахском и русском языках прилагательные имеют сравнительную (*Салыстырмалы шырай*) и превосходную (*Күшайтпелі шырай*) степени. *Күшайтпелі шырай* мы рассматривали в курсе 3-го класса. В *Салыстырмалы шырай* могут находиться также и наречия.

Салыстырмалы шырай (сравнительная степень)

Сравнительная степень обозначает, что один предмет обладает качеством в большей или меньшей мере по сравнению с теми же качествами других предметов.

Мы рассмотрим два вида *Салыстырмалы шырай*:

- ✓ 1. Образующиеся при помощи суффиксов *-лау*, *-леу*, *-дау*, *-деу*, *-тау*, *-теу*. Например: *қаралау* (чернее), *тәттілеу* (слаще).
- ✓ 2. Образующиеся при помощи суффиксов *-рак*, *-рек*, *-ырак*, *-ірек*. Например: *улкенірек* (побольше, постарше), *жылырақ* (потеплее).

Образование *Салыстырмалы шырай* сопровождается фонетическими изменениями: если слова оканчиваются на *п*, *к*, *ң*, то при присоединении к ним суффиксов *-рак*, *-рек*, *-ырак*, *-ірек* эти буквы изменяются:

► *б*, *қ* *г*, *ң* *ғ*.

Например: *көп* – *көбірек* (побольше),
сирек – *сирегірек* (реже),
сүңқ – *сүңғырақ* (холоднее).

Үстеу (наречие)

Некоторые *Сын-бейне үстеулері* (наречия образа и способа действия) образуются при помощи суффиксов *-дай*, *-дей*, *-тай*, *-тей*, которые на русский язык переводятся как. Например: *мендей* (как я), *қыздай* (как девочка). Такие *Үстеу* отвечают на вопросы *қалай?*, *кімдей?*, *недей?*

118

Если в слове присутствуют тәуелдік жалғау 3-го лица (-ы, -и, -сы, -си) или Иелік тұлға (-нікі, -дікі, -тікі), тогда к ним присоединяются суффиксы -ндей, -ндей. Например: үйіндей, ағасындей, біздікіндей.

Сан есім (имя числительное)

Жинақтық сан есім (собирательное числительное)

В казахском языке, как и в русском, только семь числительных в форме **Жинақтық сан есім**. Это — біреу, екеу, үшеу, төртеу, бесеу, алтау, жетеу. Они образуются от количественных числительных с помощью суффиксов -ау, -еу.

В предложении данные числительные употребляются чаще всего в качестве сказуемого. Например: жануардың аяғы төртеу.

Жинақтық сан есім могут принимать:

- ✓ окончания притяжательной формы, например: біз үшеуміз, сендер екеуін, сіздер төртеуіңіз;
- ✓ падежные окончания, например: бесеуге бер, алтаудан ал.

При отрицании слово емес располагается после Жинақтық сан есім. Например: олар алтау емес, біз жетеу емеспіз, екеуі емес.

Нужно помнить, что слово *біреу* имеет два перевода на русский язык: *одно* и *кто-то*.

Есептік сан есім (количественные числительные)

Все числительные в любом многозначном числе пишутся раздельно. Например: 1954 — бір мың тоғыз жүз елу төрт.

При склонении падежные окончания прибавляются только к последнему слову. Например: жүз қырық бірге, екі мың төрт жүз сегізден.

119

Септеуліктер (послелоги)

Если в русском языке есть предлоги, то в казахском — послелоги, которые находятся не перед основным словом, а после него. Например: *Отан туралы* (о Родине), *ата-ана үшін* (ради родителей).

Көмекші сөздер (служебные слова)

Көмекші сөздер по смыслу соответствуют предлогам русского языка. Например: *алдында* — перед ним, *артында* — позади него.

В словосочетании они находятся после основного слова, стоящего в *Ілік септік*

(родительный падеж), употребляются только в притяжательной форме 3-го лица и могут принимать падежные окончания. Например: үйдің алдында (перед домом), терезенің қарама-қарсысында (напротив окна).

Етістік (глагол)

Нақ осы шақ (собственно-настоящее время)

Нақ осы шақ выражает действие, которое происходит в данный момент, в сию минуту, и может сочетаться со словом қазір.

Нақ осы шақ имеет две формы: **жай түрі** и **күрделі түрі**.

✓ **Нақ осы шақтың жай түрі** (простая форма) образуется только с помощью четырех глаголов:

К ним прибавляются Жіктік жалғау. Например:

мен тұрмын	мен жүрмін
сен тұрсың	сен жүрсін
сіз тұрсыз	сіз жүрсіз
ол тұр	ол жүр
біз тұрмыз	біз жүрміз
сендер тұрсындар	сендер жүрсіндер
сіздер тұрсыздар	сіздер жүрсіздер
олар тұр	олар жүр

✓ **Нақ осы шақтың күрделі түрі** (сложная форма) образуется путем сочетания основного и одного из вспомогательных глаголов: тұр, жүр, отыр, жатыр.

Например: жазу

Мен жаз-ЫП отыр-МЫН
Сен жазып отырсың
Сіз жазып отырсыз
Ол жазып отыр

*Біз жазып отырмыз
Сендер жазып отырсындар
Сіздер жазып отырсыздар
Олар жазып отыр*

Вспомогательные глаголы

Они не переводятся, только указывают на совершение действия в данный момент. Переводится только основной глагол.

I. Вспомогательные глаголы *тұр*, *жүр*, *отыр*, *жатыр* могут характеризовать совершение действия в какой-то одной из этих поз: *стоять*, *ходить*, *сидеть*, *лежать*.

Например: *мен оқып тұрмын* (я сейчас читаю стоя)
 мен оқып жүрмін (я сейчас читаю и хожу)
 мен оқып отырмын (я сейчас читаю сидя)
 мен оқып жатырмын (я сейчас читаю лежа)

Не следует переводить эти предложения буквально.

II. Все четыре вспомогательных глагола

расположены в таком порядке потому, что с каждым последующим словом увеличивается длительность действия. Скажем, человек может стоять (*тұр*) на месте только ограниченное время, ходить (*жүр*) может намного дольше, сидеть (*отыр*) еще дольше. Лежать (*жатыр*) человек может по 7–9 часов.

Поэтому нужно употреблять эти вспомогательные глаголы в зависимости от длительности действия. *Например:*

Сәуле шашын тарап тұр .
Сәуле шашын тарап жатыр .

В первой фразе использован вспомогательный глагол *тұр*, указывающий, что действие (*тарау*) по длительности занимает небольшой отрезок времени: Сауле недолго будет расчесываться, а по второй фразе понятно, что она будет расчесываться дольше, т. к. там использован вспомогательный глагол *жатыр*.

Запомните! Четыре глагола – ***бару, келу, апару, әкелу*** – в *Нақ осы шақ* принимают другие суффиксы. Это – суффиксы -а, -е, и с ними сочетается только один вспомогательный глагол *жатыр*. *Например:* *Достар ауылға бара жатыр* (друзья идут в аул). *Мен саябақтан келе жатырмын* (я иду из парка).

III. В речи чаще всего употребляется вспомогательный глагол *жатыр*, так как он выражает состояние действия. *Например:* *Марат қазақша сөйлеп жатыр* (Марат говорит по-казахски). *Поезд Астанаға бара жатыр* (поезд едет в Астану).

Образование отрицательной формы *Нак осы шақ* имеет несколько видов. Более распространенный вид имеет следующую модель:

... -ған, -ген
... -қан, -кен
... жоқ + жіктік жалғау

Например: мен отырған жоқ
мен жазып отырған жоқлын

Бұйрық рай (повелительное наклонение)

Если во 2-м лице простой формы (*сен тұр*, *сен жаз*) окончание нулевое, то в вежливой форме к корню слова присоединяется *Тәуелдік жалғау*. Например:

сіз марапатта- (вы наградите)
сіз же- (вы кушайте)
сіз айт- (вы скажите)
сіз кел- (вы приходите).

Суффиксы *-шы*, *-ші*, означающие слово «пожалуйста», ставятся после *Тәуелдік жалғау*. Например:

сіз марапаттаңызшы (вы наградите, пожалуйста)
сіз жеңізші (вы кушайте, пожалуйста)
сіз айтыңызшы (вы скажите, пожалуйста)
сіз келіңізші (вы приходите, пожалуйста).

Қазақша-орысша сөздік

Аа

аға — старший брат	сестричка
ағатай — братик	аппақ — белый-пребелый
агаш — дерево	апта — неделя
ағылшын тілі — английский язык	арамызыда — среди нас
ағылшынша — по-английски	арнау — посвящать, посвящение
адалдық — честность, справедливость	арқылы — благодаря, по
адам — человек	арсыз — излишество
аз — мало	артында — позади (него), за (ним)
ай — месяц, луна	арыстан — лев
айна — зеркало	ас — пища
айналайын — милый	аспан — небо
айналысу =	аспап — инструмент
= шүғылдану — заниматься	Астана — (город) Астана
айран — кефир	астана — столица
айтайық — давайте скажем	астында — под
айттыңыз — вы говорили, сказали	ас бөлме [аспөлме] — кухня
айту — говорить, сказать	асхана — столовая
айтыңыз — скажите	асық — асык
айтып беріңіз — расскажите	ат — 1. имя; 2. лошадь
айырмашылық — различие	ата — дедушка
ақ — белый	ата-ана — родители
ақ әже — милая, прекрасная бабушка	атау — называть, перечислять
аққала — снеговик	атақ — звание
ақ мама — милая мама	атақты — известный
ақпан — февраль	атап шығу — перечислить
Ақша қар — Снегурочка	атқа міну — садиться на лошадь
ақылды — умный	ат қою — дать имя
ақын — поэт	аттау — перешагнуть
ал — 1. возьми; 2. ну	аты-жөні — имя, фамилия, отчество
алақан — ладонь	аяу райы — погода
алдында — перед (ним)	аудандық — районный
алдымызыда — перед нами	аудару — переводить
алма — 1. яблоко; 2. не бери	аула — двор
алмұрт — груша	аумай қалғым келеді — хочу быть похожим
алпыс — шестьдесят	ауыз — рот
алтау — шестеро	ауыл — аул, деревня
алты — шесть	ауылдық — сельский
алтын — золото, золотой	ауыстыру — заменить
алу — братъ	аш — 1. откроj; 2. голодный
алхоры — слива	ашық аспан — открытое, мирное небо
аман болу — быть здоровым	ашық хат — открытка
ана — мать, мама	ашу — открыть
ана тілі — родная речь, чтение (урок)	аю — медведь
анашым — моя мамочка	Аяз ата — Дед Мороз
анда — там	аязды — морозный
анда-санда — редко, иногда	аяқ — нога, лапа
аныз — легенда	аяқталу — заканчиваться
апа — мама, бабушка, старшая сестра	аяқтау — закончить
апажан, апатай — мамочка, бабуля,	

Әә

әдемі – красивый
 әдетте – обычно
 әже – бабушка
 әжім – морщина
 әй-әй – красивый
 әке – отец, папа
 әкелсен – если ты принесёшь
 әкелу – приносить
 әкемнің аты – имя моего отца,
 моё отчество
 әкетай – папочка
 әке-шеше – родители
 әлде – или
 әлі – до сих пор, ещё
 ән – песня
 ән айту – петь песню
 әңгіме – рассказ
 әңгімелеу – рассказать
 әңгімелесу – говорить
 (с кем-нибудь)
 әнүран – гимн
 әперу – купить, подать
 әпке – старшая сестра

Бб

ба – ли
 бағу – ухаживать
 байқау – наблюдать, замечать,
 соревнование
 байлық – богатство
 байтақ – обширный
 бақа – лягушка
 бақыт – счастье
 бақытты – счастливый
 бала – ребёнок
 балабақша – детский сад
 балапан – цыплёнок
 балдай – как мёд
 балмұздак – мороженое
 балық – рыба
 банк қызметкері – банкир, банковский
 работник
 баптау – ухаживать
 бар – есть; иди
 баратын едік – мы хотели пойти
 барлық – все, всё
 барсам – если я пойду
 бару – ходить
 барыс септік – родительный падеж
 бас – голова, главный
 бас кесу – отрезать голову
 басқа – другой
 басқа планетадан
 келген – инопланетянин

әр – каждый, любой
 әрбір – всякий, каждый,
 любой
 әрдайым – всегда
 әр жер – каждое место,
 любое место
 әрине – конечно
 әркім – каждый (человек)
 әрқайда – везде
 әрқайсысы – каждый из них
 әрқалай – по-разному
 әрқашан – всегда
 әр нәрсе – каждый, любой (предмет)
 әр сөйлем – каждое
 предложение
 әр түрлі – разный,
 разнообразный
 әртіс – артист
 әрі – далее, дальше; и
 әсем – красивый,
 прекрасный
 әтеш – петух
 әткеншек – качели

Бб

басталу – начинаться
 басу – нажимать, наступать
 бата – благословение
 батыр – герой, храбрец
 бау-бақша – сад-огород
 бауырсақ – баурсак
 башпай – палец на ноге
 баян ету – доказывать
 бәрі – все, всё
 бәріміз – мы все
 бәрінен – (из) всех
 бе – ли
 безендіру – украшать
 бейне – портрет, лицо
 бейнелеу өнері – изобразительное
 искусство
 бейнемагнитофон – видеомагнитофон
 бейсенбі – четверг
 бекініс – крепость
 белгілеу – отметить
 белгілі – известный
 бен – и
 береке – изобилие,
 благодать
 беру – давать
 бес – пять
 бесеу – пятеро
 бесік – колыбель
 бет – 1. лицо; 2. щека;
 3. страница

беті – страница
 беті-қол [бетіғол] – лицо и руки
 би [бій] – танец
 бие – кобыла
 билеу [бійлеу] – танцевать
 бой – рост
 бойынша – по
 болғым келеді – хочу быть
 болайын – пусть я буду
 болғым келмейді – не хочу быть
 болғың келе ме? – хочешь быть?
 болма – не будь
 болмайды – не будет
 болмасам – если я не буду
 болсам тек – только если буду
 болсын – пусть будет
 болу – быть
 болымсыз түрі – отрицательная
 форма
 болып – есть; *мұғалім* болып
 істейді – работает
 учителем
 болып шықты – получилось
 болпты – ладно
 бор – мел
 боран – метель
 боранды – метельный,
 вьюжный
 бос – свободный, он (она)
 свободен(на)

босату – освободить
 бота – верблюжонок
 бояу – краски, красить
 бәбек – малыш
 бөлме – комната
 бөлік – часть
 бөлу – разделить
 бүйрық – приказ
 бүйрықрай – повелительное
 наклонение
 бұл – это, эта, этот
 бұлт – облако
 бұрыннан – с ранней поры
 бүгін – сегодня
 бүркіт – беркут
 былай – так
 біз, біздер – мы
 біздің – наш, наша, наше
 білек – запястье
 білу – знать
 білім – знание
 бір – один, единица
 бірақ – но
 бірге – вместе
 бір де бір – ни один
 бір күні – однажды
 біреу – одно, один; кто-то
 біріншіден – во-первых
 бірінші – первый

Гг

гүл – цветок

ғалым – учёный
 ғана – только
 ғарыш – космос

ғарыш кемесі – космический корабль
 ғарышкер – космонавт
 ғой – же

Дд

да – и
 дала – степь
 данғыл – известность, проспект
 даңқ – слава
 дара – особенный
 дарынды – одаренный
 дастарқанға – на стол
 дауыс – голос
 дәлелдеу – доказать
 дәліз – коридор
 дәм – вкус
 дәмді – вкусный
 дән – зерно
 дәптер – тетрадь
 дәретхана – туалет

дәрігер – врач
 де – и
 демалу – отдыхать
 демалыс – отдых
 дene шынықтыру – физкультура
 денсаулық – здоровье
 деп – так; что; сказав
 деп жаздым – я так написал
 деп ойлау – так думать, думать
 десен – если ты скажешь
 деу – сказать
 домбыра [домбұра] – домбра
 доп – мяч
 дос – друг
 дос қыз – подруга

дәп-дәңгелек — круглый-
прекруглый
дұрыс — правильно
дүйсенбі — понедельник
дүкен — магазин

дүниетану — ознакомление
с окружающим
миром
діни — религиозный
дыбыстай — звучание

Ее

егу — сажать растение
егілу — посаженным (цветку)
eden — полы
еді — был
едім — я был
екен — оказывается
екенін — что
екеу — двое
екі — два
екінші — второй
екіншіден — во-вторых
ел — страна, народ
елбасы — глава страны
ел-жұрт — народ
елтаңба — герб
елу — пятьдесят
емдеу — лечить
емес — не
енді — теперь
ен — самый
енбек — труд
ер — герой, мужчина
ереже — правило
ерлігі үшін — за его храбрость
еркетай — ласковый, шалун
ерлік — храбрость
ерте, ерте, ертеде — давным-давно

ертең — завтра
ертегі — сказка
ерінбе — не ленись
есеп шығару — решать задачу
еске тұсіру — вспомнить
есте сақтау — запомнить
есік — дверь
есту — слышать
естіді — он слышал,
услышал
ет — мясо
етістік — глагол
еш — ни
ешбір — ни один
еш жер — ни одно место
еш жерде — нигде
ешкі — коза
ешкім — никто
ешқайда — нигде, никуда
ешқайсысы — никто из них, ни один
из них
ешқандай — никакой
ешқашан — никогда
еш нәрсе, ештеңе,
ештеме — ничего
ештеңе етпейді — ничего не будет,
не страшно

ЖЖ

жабайы — дикий
жабу — закрывать
жағажай — пляж
жағдаят — ситуация
жаз — лето; пиши
жазу — писать
жазу дәптері — тетрадь для
письменных работ
жазылған — написано
жазылу — записаться
жай — просто, обычно
жайлы — удобно, удобный
жақ — лицо, щека, челюсть
жақсы — хорошо
жақсы көру — любить
жалғаған — продолживший
жалған — ложь
жалғастыру — продолжить
жалғау — окончание
жалпақ — плоский

жаман — плохой, плохо
жан ата — любимый дедушка
жан әке — любимый папа
жануар — животное
жанұя (отбасы) — семья
жанында — около, рядом (с ним)
жана жыл — новый год
жаңбыр — дождь
жаңбырысыз — без дождя
жаңылтпас — скороговорка
жапырақ — лист дерева
жарайды — ладно, хорошо
жарайсың — ты молодец
жаракаттану — раниться
жарым — половина
жарыс — состязание
жарысу — соревноваться
жас — молодой, юный;
возраст
жасау — делать, выполнять

жасыл — зелёный
 жатқа — наизусть
 жатқан — лежит, лежал
 жаттау — выучить наизусть
 жаттығу — упражнение,
 упражняться
 жату — лежать
 жатыр — лежит, лежат
 жауап — ответ
 жауу — лить
 және — и
 жеке карточка — визитная карточка
 жек көру — не любить,
 ненавидеть
 жексенбі — воскресенье
 жел — ветер
 желтоқсан — декабрь
 жем — корм
 жену — победить
 жер — земля, место
 жет — дойди, достигни
 жетеу — семеро
 жетпейтін — не достающий
 жетпіс — семьдесят
 жеті — семь
 жеті ата — семь колен предков
 жетім — сирота
 жеу — кушать
 жиналу — собираться
 жиһаз [жыйһаз] — мебель
 жинау — забирать
 жиyrма — двадцать
 жиі [жії] — часто
 жиі-жиі — часто-часто

жоқ — нет
 жол — дорога, путь
 жолбарыс — тигр
 жуа — лук (овощ)
 жуан — твёрдый
 жуас — тихий
 жуу — мыть
 жуынатын бөлме — ванная комната
 жуыну — умываться
 жұлдыз — звезда
 жұма — пятница
 жұмбақ — загадка
 жұмсақ — мягкий
 жұмсақ нәрсе — что-то мягкое
 жұмсақ ойыншық — мягкая игрушка
 жұмыртқа — яйцо
 жұмыс — работа
 жұмыс істеу — работать
 жүгіру — бегать
 жұз — 1. сто; 2. лицо
 жұн — шерсть
 жүр — ходит, ходят,
 пойдём, пошли
 жүрген — ходил, ходили, ходит
 жүргендай — как он ходит
 жүргізуші — водитель; ведущий
 жылан — змея
 жылқы — лошадь
 жылтырақ — новогодний дождик,
 блестящие укра-
 шения на ёлку
 жылы — тепло, тёплый
 жыр — песня, сказание
 жіңішке — тонкий

3з

зат — вещь, предмет
 зейнеткер — пенсионер
 зор (денсаулық) — крепкий, прочный

Ии

инабаттылық — галантность, воспи-
 танность
 ит — собака

итбалық — тюлень
 итеру — толкать
 иә — да

Кк

кәмпит — конфета
 кәнеки — ну-ка
 кәріс — кореец, кореянка
 келу — приходить
 келісу — соглашаться
 келіпті — приходил
 кеме — корабль
 кемпір — старуха
 кең — просторный, широкий

керек — нужно, надо
 керекті — нужный,
 необходимый
 керемет — необычайно, чудо
 кереует — кровать
 керік — жираф
 кесте — таблица
 кеткенде — когда уйдет
 кетпе — не уходи

кету — уходить
 кеше — вчера
 кешке — вечером
 кешір(іңіз) — извини(те)
 кешірім — извинение
 кигендерін — то, что они одели
 киім — одежда
 кім ілгіш — вешалка
 кінү — одеваться
 киіп — одевая
 қия алматы — не хотел отпускать
 қиял — фантазия,
 волшебство, миф
 кәжек — зайчонок
 көз — глаз
 кейлек — платье, рубашка
 көк — 1. синий; 2. зелёный;
 3. небо
 кәке — дядя, отец
 көкек — 1. апрель; 2. кукушка
 көкешім — милый дядя,
 папочка
 көкпенбек — голубой-преголубой
 көктем — весна
 көл — озеро
 қемектесу — помогать
 қемкерген — окаймлённый
 қөнілді — весело, весёлый
 қөнілсіз — грустный
 көп — много
 көрген — видевший

128

қабат — этаж
 (бір)қабатты — (одно)этажный
 қаз — гусь
 қазақ тілі — казахский язык
 қазақша — по-казахски
 қазан — октябрь
 қазір — сейчас
 қазір-ақ — прямо сейчас
 қай — который, какой
 қайда — где, куда
 қайдан — откуда
 қайдасың — где ты
 қайран қапты — удивился
 қайраткер — деятель
 қайталау — повторять, повторение
 қайырмасы — припев
 қала — город
 қалай — как
 қалайша — как это
 қалалық — городской
 қалам — ручка
 қалашық — городок

көрпе — одеяло
 керсету — показывать
 көру — видеть
 көше — улица
 кешіру — переписать
 күз — осень
 құй — кюй
 құлқі — смех
 құлқілі — весело, смешной
 құлқісіз — без смеха
 құлімдеген — улыбался
 құнделік — дневник
 қүрес [қүрәс] — борьба
 қүресейкіші — давай бороться
 қүресші [қүрәшші] — борец; поборись,
 пожалуйста
 қүшік — щенок
 қілем — ковёр
 кім — кто
 қімдікі — чай
 қіммен — с кем
 қімнен — от кого
 қімнің — чай, кого
 кір — 1. входи; 2. грязный,
 грязное бельё
 кірпі — ёж
 кіру — войти
 кісі — человек
 кітап — книга
 қішкентай — маленький
 кіші — малый, маленький

Ққ

қалау рай — желательное
 наклонение
 қалғанда — когда останется
 қалдырмай — не оставляя
 қалпақ — шляпа
 қалу — оставаться
 қандай — какой
 қантар — январь
 қар — снег
 қара — чёрный
 қарама-
 қарсыында — напротив (него)
 қараңғы — темно, тёмный
 қарай — в сторону
 қарау — посмотреть
 қарап отырып — смотрит
 қараторғай — скворец
 қарау — смотреть
 қараша — ноябрь
 қарбыз — арбуз
 қарға — ворона
 қарқылдау — каркать

қарлы — снежный
 қарсақ — корсак
 қарында — младшая сестра
 мальчика
 қарындаш — карандаш
 қаскыр — волк
 қасымда — около меня
 қасына — к нему
 қасында — около (него)
 қате табу — найти ошибки
 қатты — твёрдый, жёсткий,
 сильный
 қатық — кислое молоко
 қатысу — участвовать
 қаһарман — храбрый, герой
 қашан — когда
 қияр — огурец
 қобыз — кобыз
 қодық — жеребёнок кулана
 қозы — ягнёнок
 қой — овца; же
 қол — рука
 қолтырауын — крокодил
 қонақ — гость
 қонжық — медвежонок
 қоңыр — коричневый
 қоңырау — звонок
 қорқақ — трусливый
 қос — пара
 қосымшалар — приложения
 қосу — прибавлять
 қосып едім,
 қосып ем — я прибавил
 қошақан — ягнёночек
 қою — ставить, класть

қоян — заяц
 қуаныш — радость
 қуану — радоваться
 куу — догонять
 қүйршақ — кукла
 қүйспақ — догонялки
 құйрық [қүйрүқ] — хвост
 құлақ — ухо
 құлан — кулан
 құлап қалу — упасть
 құм қалашығы — песочный городок
 құрастыру — составить
 құрбы — подруга
 құрметті —уважаемый
 құс — птица
 құт — счастье, удача
 құтқару — спасать
 құтты болсын — с поздравлением
 құттықтау — поздравлять
 қыдыру — гулять
 қызанақ — помидор
 қыз бала — девочка
 қызық — интересно
 Қызыр баба — Кызыр баба
 қымбат — дорого
 қыран — орёл
 қырат — холм
 қыргүйек — сентябрь
 Қырғызстан — Киргизия
 қырық — сорок
 қыс — зима
 қысқа — короткий
 қысқы — зимний
 қышқыл — кислый

Лл

лақ — козлёнок
 лақтыру — кидать, бросать

Мм

ма — ли
 маған — мне
 мазмұны — содержание
 мазмұндама — изложение
 майда моншақ — бисер, мелкие
 бусинки
 майда моншақ жинау — бисероплетение
 маймыл — обезьяна
 мақал-мәтел — пословица-поговорка
 мал — скот
 мамық — пух
 мамыр — май
 марапат — награда
 марапаттау — награждать
 маусым — июнь
 машина — машина

мә — на
 мәдениет — культура
 мәссаған — надо же
 мәтін — текст
 ме — ли
 мейлі — ладно, пусть
 мейрам — праздник
 мейіз — изюм
 мейірімді — добрый
 мекендеу — обитать
 мектеп — школа
 мемлекеттік — государственный
 мен — 1. я; 2. и
 менікі — мой
 менің — мой
 мереке — праздник

мойын — шея
мол — много, обилие
момын — тихий
мұғалім — учитель
мұнда — сюда, здесь
мұрт — усы
мұрын — нос
мүсінше — статуя, скульптура

Наурыз — Наурыз (праздник)
наурыз — март
наурыз кәже — наурыз коже (новогоднее блюдо)
нәресте — новорожденный
нәтиже — результат
не — что
неге — почему, к чему
немен — с чем
немесе — или
немере аға — двоюродный брат
по отцу

облыстық — областной
օған — ему, ей
ой — мысль
оібай, ойпырым-ай — ах, ох, ой
ойластыру — придумать
оинағым келеді — я хочу играть
оинағың келе ме? — хочешь ли ты играть?
оинағым келмейді — я не хочу играть
оинау — играть
ойпырмай — неужели, батюшки
оыйн — игра
оыйншық — игрушка
оыйншық сарбаз — игрушечный солдат
оки аласыз — сможете прочитать
оқиға — приключение
оку — учиться, читать
окушы — ученик
оқып берейін — давайте прочту
ол — он, она, оно,
это, эта, этот
олай — так
олар — они
олардың — их, у них
он — десять

өзі (өз) — сам, свой,
собственный
өзен — река
өзім — я сам
өзіне — он себе самому
өлең — стихотворение
өлке — край
өмір — жизнь

мынау — это, этот, эта
мың — тысяча
мында бір рақмет — огромное спасибо
мысал — басня
мысалы — например
мысық — кошка
мінез — характер (человека)

Нн

немере әпке — двоюродная сестра
по отцу
неміс — немец
не туралы — о чём
неше — сколько
нешедесің — сколько тебе лет
нешеу — сколько
нөмір — номер
нұр — солнечный луч
нұрын — свой луч
нұкте — точка

Оо

онда — там, у него, тогда
оны — его, её (в винит. п.)
оның — его (в род. п.)
онікі — его
орау — завернуть
орман — лес
орналасу — располагаться
орнына — на его место
орын — место
орындау — выполнять,
исполнять
орындық — стул
орыс тілі — русский язык
орысша — по-русски
осы — это, эта, этот
осындей — такой
Отан — Родина
отбасы — семья
отыз — тридцать
отыр — сидит, сидят, сядь
отырған — сидящий, сидит
отырғызу — посадить
ою-өрнек — узор
ояну — просыпаться

Өө

өмір сүру — жить, существовать
өнерлі — талантливый
өнерпаздық — самодеятельность
өрнек — узор
өрік — урюк
өсімдік — растение
өсірген — вырастивший
өсу — расти

өсіп — вырастая
өткен шақ — прошедшее время

өту — пройти,
проходить

Пп

па — ли
пай! — ах!, ох!
пайда — польза
пайдалану — использовать
патша — царь
пәтер — квартира
пе — ли

пен — и
перде — шторы
пошта — почта
піл — слон
пісіру — варить, готовить
(пищу)

Рр

ракмет — спасибо
реңінен — по его лицу
республикалық — республиканский
рет — раз
реттеу — упорядочить,
собрать

рұқсат — разрешение
рұқсат етсе — если разрешат
рұқсат ету — разрешать, давать
разрешение

Сс

сабақ — урок
сабак аттары — названия уроков
сабақ беру — преподавать
сабын — мыло
сабыр ету — будь сдержанным
саған — тебе
сағат — часы, час
сағыз — жевательная резинка
салақ — грязный, грязнуля
салған — поставивший
(сүрет) салғым келеді — я хочу рисовать
салқын — прохладно, прохлад-
ный, холодно, холодный
салу — рисовать, класть
салыстыру — сравнивать
самғаған — взлетевший ввысь
сан — число
санамақ — считалка
санau — считать
сапар — поездка
сарапал — описывая
сары — жёлтый
саршұнақ — суслик
сатушы — продавец
сатып алу — покупать
саулнама — анкета
саулнамадағы — который в анкете
сауда үйі — торговый дом
саусақ — палец (на руке)
саябақ — парк
саяжай — дача
сәйкес — соответствие,
соответствует
сәлем — привет
сәлеметсіз бе? — здравствуйте!

сәрсенбі — среда
сәт — удача, успех
сәуір — апрель
себебі — потому что; причина
сегіз — восемь
сейсенбі — вторник
сексен — восемьдесят
сексеуіл — саксаул
секіртпе — скакалки
секіру — прыгать
сен — ты
сенбі — суббота
сендерде — у вас
сенен — от тебя
сен ше? — а ты?
сені — тебя
сенікі — твой
сенің — твой
серуен — прогулка
серуенге шығу — выйти на прогулку
серуендеу — прогуляться
сиқырлы — волшебный
сипаттап беру — описать
сипатта — опиши
сиыр — корова
сияқты — как, как будто
соғу — дуть
содан — из того, из этого
содан кейін — после этого
сол — тот; левый
сол жақ — налево
сонда, онда — тогда
сондай — такой
соншалық — до такой степени,
до того

соңғы — последний, конечный
 сосын — потом
 сөз — слово
 сейлем — предложение
 сейлеу — говорить
 сәмке — сумка
 сөнбесін — пусть не погаснет
 су — вода
 сурет — рисунок, картина
 сурет салу — рисовать
 суреттеу — описывать
 сусын — напиток
 сұық — холодно, холодный
 сұр — серый
 сұрау — спросить
 сұрақ — вопрос
 сұрақ-жауап — вопрос-ответ, диалог
 сұрақ қою — задавать вопрос
 сұраса — если спросит, если
 спросят
 сұраулық демеулік — вопросительная
 частица
 сұхбат — диалог
 сұхбаттасу — поговорить

Тт

та — тоже, и
 табан — подошва, стопа
 табигат — природа
 табу — найти
 табыс — удача
 тағам — блюдо, пища
 тағы — ещё
 тазалау — чистить
 тай — годовалый
 жеребёнок
 тайлақ — годовалый
 верблюжонок
 тақпақ — стишок
 тақырыбы бойынша — по теме
 тақырыпша — подтема
 тал — дерево
 талас — спор
 тамақ — пища, еда
 тамақ жеу — кушать, принимать
 пищу
 тамақтану — кушать
 тамаша — великолепно
 тамған — накапало
 тамыз — август
 танысу — знакомиться
 таныстыру — познакомить
 таң ату — наступить утру
 таңдаңыз — выберите
 таңертең — рано утром
 тапсырма — задание

сүйікті — любимый
 сүт — молоко
 сүй — люби, целуй
 сұлгі [сұлғұ] — полотенце
 сую — любить, целовать
 сзызу — чертить
 сзыып тастау — зачеркнуть
 сыйлау — дарить
 сымбатты — стройный, красивый
 сынақ — тест
 сынып — класс
 сыныптас — одноклассник
 сыныптас қыз — одноклассница
 сыпайы тұрде — в вежливой форме
 сыпыру — подметать
 сырғанақ — каток
 сырғанау — кататься, скользить
 сіз — вы
 сізге — вам
 сізден — от вас
 сіздікі — ваш
 сіздің — ваш
 сіңлі — младшая сестра
 девочки

тар — тесно, тесный
 тарақ — расчёска
 тарану — расчёсываться
 тарасын — пусть расчешет
 тарау — глава
 тарту — играть (на инструменте);
 тянуть
 тас — камень
 тату — дружный
 тау — гора
 тауық — курица
 тауып алу — найти
 таяқ жейсің — будешь наказан
 тәйке — положение асыка,
 когда плоская
 сторона находится
 вверху
 тәте — тётя
 тәтті — сладкий
 тәтті-ақ — аж сладкий
 тәуелдеу — просклонять
 в притяжательной
 форме
 Тәуелсіздік күні — День независимости
 те — тоже, и
 тебу — пинать
 тегі — фамилия
 тез — быстро
 тезірек — побыстрее
 тек қана — только лишь

тексеру — проверить
 теледидар — телевизор
 телек — шапочка
 темір — железо, железный
 теңелу — быть равным
 теңіз — море
 терезе — окно
 теру — собирать
 тиу — задеть
 тоғай — тугай (лес)
 тоғыз — девять
 тойлау — праздновать
 тоқсан — девяносто
 толтыру — заполнять
 толық — полный
 толықтыру — дополнять
 топ — группа
 торғай — воробей
 торкөзден — из клетки (тетради)
 торпағым — мой телёнок
 тою — быть сытым
 төгілу — разлиться
 тәккен [тәккөн] — рассыпавшийся
 төл — приплод
 төл мейрам — личный праздник
 төнбесін — пусть не собираются
 тәргі бөлме[тәргүпөлмө] — гостиная, зал
 тәрләтініз — проходите на почетное место (гостю)
 тәрт — четыре
 тәртеу — четверо
 тәртбұрыш — классики (игра)
 ту [тұу] — флаг, знамя
 туған күн — день рождения
 тұра — ровно

туралы — о, об, про
 тұмсық [тұмсұқ] — морда, клюв, нос (животного)
 тұр — стоит, стоят, встань
 тұрған — стоит, стоял
 тұрғандай — как будто встал
 тұрқы — вид, рост (животного)
 тұру — жить, стоять
 түйе — верблюд
 тұлкі — лиса
 түйме — пуговица
 тұнгі — ночной
 тұрлі-тұсті — цветной, разноцветный
 тұс — цвет
 тұскі тамақ
 [тұскұтамақ] — обед, обеденная пища
 тұсте — в обеденное время
 тығылмақ — прятки
 тыныс — дыхание
 тыныс алу — дышать
 тыңдау — слушать
 тырнақ — ноготь, коготь
 тырнап алу — поцарапать
 тышқан — мышь
 тігу — шить
 тілашар — развитие речи
 тілек — пожелание, желание
 тілеу — желать, пожелать
 тілші — журналист, корреспондент
 тіркес — сочетание
 тіс — зуб

Үу

уақыт — время

ҰҰ

ұзын — длинный
 ұзак — долгий
 ұйғыр — уйгур
 ұйқы — сон
 үйықтаған — спал
 үйықтайтын бөлме
 [үйүқтайтымбөлмө] — спальня
 үйықтап қапты — уснул
 үйықтапты — оказывается, спал
 үйықтау — спать
 үйып қапты — свернулось (молоко)
 үқыпты — аккуратный
 үл — сын, мальчик
 үл бала — мальчик

ұлт — национальность
 ұлттық — национальный
 ұлы — великий
 Ұлыбритания — Великобритания
 ұлыс — народ
 ұнау — нравиться
 ұрған — ударил
 ұру — быть, ударять
 ұрып алу — удариться
 ұстаз — учитель, педагог
 ұстай — держать
 ұшқыш — лётчик
 ұшып кету — улететь
 ұя — гнездо

Үү

үзіліс — перемена
 үзінді — отрывок
 үй — дом
 үйге тапсырма — задание на дом
 үй жануары — домашнее животное
 үйрек — утка
 үйрену — научиться
 үй тапсырмасы — домашнее задание
 үйретесіз — научите
 үй шаруасы — домашние дела
 үйшік — домик
 үйірме — кружок

үкі — сова
 үлкен — большой
 үлкен кісі — взрослый
 үндеңді — не говорит, молчит
 үн қата — голос уверенный
 үстел — стол
 үсті-басы — с ног до головы
 үстінде [үстүнде] — на, над (ним)
 үш — три
 үшеу — трое
 үшін — ради, из-за, для

Хх

хайуан, хайуанат — животное, зверь
 хайуаннтар саябағы — зоопарк
 хал — настроение

халық қаһарманы — народный герой
 хат — письмо
 хауыз — бассейн

Шш

шағын — небольшой, средний
 шай — чай
 шақыру — приглашать
 шалбар — брюки
 шам — лампа
 шана — санки
 шаң — пыль
 шаңғы — лыжи
 шатастыру — перепутать
 шаш — волос, волосы
 шексіз — без границ,
 бесконечный
 шелек — ведро
 шеше — мама, мать
 шешу — отгадать
 шие — вишня
 шиқылдау — чирикать

шкаф — шкаф
 шоқ — букет
 шомылу — купаться
 шопан — чабан
 шөл — пустыня
 шәп — трава
 шұбар — рябой
 шұғылдану — заниматься
 шұнақ — лицемер, плут
 шығарма — произведение,
 сочинение
 шығу — выйти
 шын — правда
 шырша — ель, ёлка
 шырша ойыншығы — ёлочная игрушка
 шырын — сок
 шілде — июль

Ыы

ызақор — злой
 ықшамаудан — микрорайон
 ылғал — влага

ырыс — благо
 ыстық — горячо, горячий

Іі

ізде — ищи
 ілу — вешать
 ілулі түр — висит, висят
 іні — младший брат
 іс — дело

істеу — делать
 ішетінін — пьет
 ішу — пить
 ішінде — в (нём), внутри (него)
 ішіне — вовнутрь (него)

Әә

экологиялық — экологический
 электрондық — электронный

Русско-казахский словарь

Aa

август — тамыз
аккуратный — ұқыпты
английский язык — ағылшын тілі
апрель — сәуір

артист — әртіс
асык — асық
аул, деревня — ауыл

Bb

бабуля — апажан, апатай
бабушка — әже, апа
банкир, банковский
работник — банк қызметкері
бассейн — хауыз
баурсак — бауырсақ
бегать — жүгіру
белый — ак
белый-пребелый — аппак,
бисер, мелкие
бусины — майда моншақ
бисероплетение — майда моншақ
жинау
бить, ударять — ұру

благо — ырыс
благословение — бата
блестящие
украшения на ёлку — жылтырақ
блюдо, пища — тағам, ас
богатство — байлық
большой — үлкен
борец — күресші
борьба — күрес
братик (старший) — ағатай
бросать — лақтыру
брюки — шалбар
быстро — тез
быть — болу

Bв

вам — сізге
ванная комната — жынынатын бөлме
ваш — сіздің, сіздікі
в (нём), внутри (него) — ішінде
везде — әр жерде
ведущий — жүргізуші
великий — ұлы
великолепно — тамаша
верблюд — түйе
верблюжонок
до года — бота
верблюжонок
годовалый — тайлақ
весело — көңілді
весна — көктем
ветер — жел
вечером — кешке
вшалка (для
одежды) — киім ілгіш
вешать — ілу
вещь, предмет — зат
вид (животного) — тұрқы
видеомагнитофон — бейнемагнитофон
видеть — көру
взрослый — үлкен кісі
визитная карточка — жеке карточкасы
висит, висят — ілулі тұр
вишня — шие
вкус — дәм
вкусный — дәмді

вместе — бірге
в обеденное время — түстө
вода — су
водитель — жүргізуші
возраст — жас
войти — кіру
волк — қасқыр
волос — шаш
волшебный — сиқырлы
волшебство — қияли ғажайып
вопрос — сұрақ
воробей — торғай
ворона — қарға
восемь — сегіз
восемьдесят — сексен
воскресенье — жексенбі
воспитанность — инабаттылық
врач — дәрігер
время — уақыт
все — бәрі, барлық
всегда — әрқашан, әрдайым
всякий (человек) — әркім
всякий (предмет) — әрнәрсе
вторник — сейсенбі
второй — екінші
вчера — кеше
вы (в ед. ч.) — сіз
выйти на прогулку — серуенге шығу
выполнять — жасау, орындау

Гг

галантность — инабаттылық
где ты — қайдасың
где — қайда
герб — елтаңба
герой, храбрец — батыр, ер
гимн — әнүран
глава — тарау
глава страны — елбасы
главный — бас
глагол — етістік
глаз — көз
гнездо — үя
говорить — сөйлеу
годовалый
жеребёнок — тай

годы (жизни) — жас
голова — бас
голубой-
преголубой — көкпенбек
гора — тау
город — қала
городок — қалашық
городской — қалалық
горячо, горячий — ыстық
гостиная, зал — төргі бөлме
государственный — мемлекеттік
готовить (пищу) — пісіру
грустный — көңілсіз [көңүлсіз]
груша — алмұрт
грязный — кір

Дд

да — иә
давать — беру
давать разрешение — рұқсат ету
давным-давно — ерте, ерте, ертеде
дарить — сыйлау
дача — саяжай
два — екі
двадцать — жиyrма
дверь — есік
двое — екеу
двор — аула
двоюродная сестра
по отцу — немере әпке
двоюродный брат
по отцу — немере аға
девочка — қызы, қыз бала
девяносто — тоқсан
девять — тоғыз
Дед Мороз — Аяз ата
дедушка — ата
декабрь — желтоқсан
делать — істеу, жасау
День независимости — Тәуелсіздік күні
день рождения — туған күн
дерево — ағаш

десять — он
детский сад — балабақша
деятель — қайраткер
диалог — сұхбат
диван — диван
дикий — жабайы
длинный — ұзын
для — үшін
дневник — күнделік
добрый — мейірімді
догонялки — құыспак
дождь — жаңбыр
дом — үй
домашнее
животное — үй жануары
домашнее задание — үй тапсырмасы,
үйге тапсырма
домбра — домбыра
домик — үйшік
дочь — қызы
друг — дос, құрбы
другой — басқа
дуть — соғу
дядя — кеке

Ее, Ѓе

его, её — оның [уонұн], онікі
еда — тамақ, ас
ель, ёлка — шырша
ему, ей — оған
есть — бар

ещё — тағы
ёж — кірпі
ёлочная игрушка — шырша
ойыншығы

Жж

же — ғой, қой
жевательная
резинка — сағыз

желать — тілеу
жеребёнок кулана — қодық
жёлтый — сары

животное — жануар, хайуан,
хайуанат
жираф — керік

живь — өмір сүру
[өмүрсүрүү], тұру
журналист — тілші

33

завтра — ертең
загадка — жұмбақ
задание — тапсырма
зайчонок — көжек
заканчиваться — аяқталу
замечать — байқау
заниматься — айналысу, шұғылдану
заяц — қоян
звание — атак
звезда — жұлдыз
здесь — мұнда
здоровье — денсаулық

здравствуйте! — сәлеметсіз бе?
зелёный — жасыл, көк
земля, место — жер
зеркало — айна
зерно — дән
зима — қыс
зимний — қысқы
злой — ызакор
знать — білу
золото, золотой — алтын
зоопарк — хайуанаттар саябағы
зуб — тіс

Ии

и — да, де, та, те;
және; әрі
игра — ойын
играть — ойнау
играть
(на инструменте) — тарту, ойнау
игрушечный
солдат — ойыншық, сарбаз
игрушка — ойыншық
известный — атақты
извинение — кешірім
из-за — үшін
изложение — мазмұндама
изобилие,
благодать — береке

изобразительное
искусство — бейнелеу өнері
или — әлде, немесе
имя — ат
имя, фамилия,
отчество — аты-жөні
иногда — анда-санда
инопланетянин — басқа планетадан
келген
инструмент — аспап
интересно — қызық, қызықты
исполнять — орындау
их (в род. п.) — олардың,
июль — шілде
июнь — маусым

Кк

каждое место — әр жер
каждый (человек) — әркім
каждый из них — әрқайсысы
каждый — әр
каждый, любой
(предмет) — әр нәрсе
казахский язык — қазақ тілі
Казахстан — Қазақстан
как — қалай
как это — қалайша
какой — қандай
какой (из них) — қайсысы
камень — тас
карандаш — қарындаш
каркать — қарқылдау
картина — сурет
кататься — тебу, сырғанау
каток — сырғанақ
качели — әткеншек

квартира — пәтер
кефир — айран, қатық
кидать — лақтыру
кислое молоко — қатық
кислый — қышқыл
класс — сынып
классики — төртбұрыш
класть — қою
клюв — тұмсық
к нему — оған
книга — кітап
кобыз — қобыз [қобұз]
ковёр — кілем
когда — қашан
кого — кімнің, кімдікі
коза — ешкі
козлёнок — лак
комната — бөлме
конечно — әрине

конечный — соңғы
 конфета — кәмпіт
 корабль — кеме
 кореец, кореянка — кәріс
 корреспондент — тілші
 коридор — дәліз
 коричневый — қоңыр
 корм — жем
 корова — сиыр
 короткий — қысқа
 корсак — қарсақ
 космический корабль — ғарыш көмесі
 космонавт — ғарышкер
 космос — ғарыш
 который — қай
 кошка — мысық
 красивый — әдемі, әсем
 краски — бояу

крепкий (на ощупь) — қатты
 кресло — кресло
 кровать — кереует
 крокодил — қолтырауын
 круглый-прекруглый — дәп-дәңгелек
 кружок — үйірме
 кто — кім
 кто-то — біреу
 куда — қайда
 кукла — құыршақ
 кулан — құлан
 культура — мәдениет
 купаться — шомылу
 купить — сатып алу
 курица — тауық
 кухня — ас бөлме
 кушать — жеу, тамақтану
 Кызыр баба — Қызыр баба

Лл

ладно — жарайды, мақұл
 лампа — шам
 лев — арыстан
 левый — сол
 легенда — аңыз
 лежать — жату
 лежит, лежат — жатыр
 лес — орман
 лето — жаз
 лечить — емдеу
 лётчик — ұшқыш
 ли — ма, ме, па, пе,
 ба, бе
 лиса — түлкі

лист дерева — жапырақ
 лить — жауу
 лицо и руки — беті-қол
 лошадь — ат, жылқы
 лук — пияз
 луна — ай
 лыжи — шанғы
 любимый — сүйікті
 любить — жақсы көру
 любить, целовать — сүю
 любое, любой — әр
 любое место — әр жер
 лягушка — бақа

Мм

магазин — дүкен
 май — мамыр
 маленький — кішкентай, кіші
 мало — аз
 малый — кіші
 малыш — бебек
 мальчик — ұл, ұл бала
 мама — ана, шеше, апа
 мамочка — апажан, апатай
 март — наурыз
 мать — шеше
 машина — машина
 мебель — жиһаз
 медведь — аю
 медвежонок — қонжық,
 мел — бор
 место — жер
 месяц — ай
 метель — боран

микрорайон — ықшамаудан
 милая, прекрасная
 бабушка — ақ әже
 милая, прекрасная
 мама — ақ ана
 милый папочка — әкетай, жан әке
 мирное небо — ашық аспан
 младшая сестра
 девочки — сінлі
 младшая сестра
 мальчика — қарындас
 младший брат — іні
 мне — маған
 много — көп
 мой — менің, менікі
 (ты) молодец — сен жарайсың
 молодой, юный,
 возраст — жас
 молоко — сүт

морда — тұмсық
море — теңіз
мороженое — балмұздақ
морозный — аязды
мы — біз, біздер
мыло — сабын

мыть — жуу
мышь — тышқан
мягкая игрушка — жұмсақ ойыншық
мягкий — жұмсақ
мясо — ет
мяч — доп

Нн

на (нём), над (ним) — үстінде
наблюдать — байқау
награда — марапат
награждать — марапаттау
наизусть — жатқа
найти — табу
напиток — сусын
например — мысалы
напротив (него) — қарама-қарсысында
народ — ел, халық
народный герой — халық қаһарманы
настроение — көніл [көнүл]
наступить утру — таң ату
Наурыз (праздник) — Наурыз
наурыз коже
(напиток) — наурыз көже
научиться — үйрену
национальность — ұлт
национальный — ұлттық
начинаться — басталу
не — емес
небо — аспан
небольшой — шағын
немец — неміс
не весело, грустно — көңілсіз
не любить,
ненавидеть — жек көру

нет — жоқ
ни — еш
нигде — еш жер
ни один — еш жерде,
ешқайда
ни одно место — ешбір, бір де бір
никакой — ешқандай
никогда — ешқашан
никто (человек) — ешкім
никто из них, ни один
из них — ешқайсысы
никуда — ешқайда
ничего — ештеңе, ештеме
ничего не будет — ештеңе етпейді
но — бірақ
новогодний дождик — жылтырақ
новый год — жаңа жыл
нога, лата — аяқ
номер — нөмір
нос (животного) — тұмсық
нос (человека) — мұрын
ноябрь — қараша
нравиться — ұнату
нужно — керек
ну-ка — кәнеки

139

Оо

о, об, про — туралы
обеденная пища — тұскі тамақ
обезьяна — маймыл
обитать — мекендеу
облако — бұлт
областной — облыстық
обычно — әдетте
огурец — қияр
одаренный — дарынды
одеваться — киіну
один, единица — бір
однажды — бір күні
одно, один — біреу
одноклассник — сыныптас
одноклассница — сыныптас қызы
озеро — көл
ознакомление с
окружающим миром — дүниетану

окно — терезе
около (nego) — қасында, жаңында
октябрь — қазан
он, она, оно — ол
они — олар
орёл — қыран
осень — күз
от вас — сізден
от кого — кімнен
отдых — демалыс
отдыхать — демалу
отец — әке
открытка — ашық хат
откуда — қайдан
от тебя — сенен
(моё) отчество — әкемнің аты
о чём — не туралы
[нетұралы]

Пп

палец (на ноге) — башпай
 палец (на руке) — саусақ
 папочка — әкекежан, жан әке
 парк — саябақ
 пастух — бақташы
 педагог — ұстаз
 пенсионер — зейнеткер
 перед (ним) — алдында
 первый — бірінші
 переводить — аудару
 перемена — үзіліс
 песня — ән, жыр
 песочный городок — құм қалашығы
 петух — әтеш
 петь — ән айту
 пинать — ұру
 писать — жазу
 письмо — хат
 пить — ішу
 пища — тамақ, ас
 платить — көйлек
 плохой, плохо — жаман
 пляж — жағажай
 по-английски — ағылшынша
 победить — женуу
 погода — ауа райы
 под (ним) — астында
 подать — әперу
 подметать — сыпыру
 подруга — дос қызы, құрбы
 пожелать — тілеу
 позади (него), за (ним) — артында
 поздравлять — құттықтау
 по-казахски — қазақша
 показывать — көрсету
 куповать — сатып алу
 полный — толық
 половина — жарым
 полотенце — сұлғі
 полы — еден
 польза — пайда
 помидор — қызанақ
 помогать — көмектесу
 понедельник — дүйсенбі
 по-разному — әрқалай

по-русски — орысша
 портрет, лицо — бейне
 посадить — отырғызу
 посвящать — арнау
 после этого — содан кейін
 последний — соңғы
 пословица-
 поговорка — мақал-мәтел
 потом — сосын
 потому что — себебі
 поцарапать — тырнап алу
 почему, к чему — неге
 поэт — ақын
 правильно — дұрыс
 праздник — мереке, мейрам
 праздновать — тойлау
 предмет (вещь) — зат
 прекрасный — әсем
 преподавать — сабак беру
 привет — сәлем
 приглашать — шақыру
 приключение — оқиға
 приносить — әкелу
 приплод — төл
 природа — табиғат
 приходить — келу
 прогулка — серуен
 прогуляться — серуендеу
 продавец — сатушы
 произведение — шығарма
 просторный — кең
 просыпаться — ояну
 прохладно,
 прохладный — сұық, салқын
 прочный (на ощупь) — қатты
 прыгать — секіру
 прятки — тығылмақ
 птица — құс
 пустыня — шөл
 пух — мамық
 пятеро — бесеу
 пятница — жұма
 пять — бес
 пятьдесят — елу [йелуу]

Рр

работа — жұмыс
 ради — үшін
 радость — қуаныш
 раз — рет
 разнообразный — әр түрлі
 разноцветный — түрлі-түсті
 разный — әр түрлі

разрешать — рұксат ету
 районный — аудандық
 раниться — жарақаттану
 рано утром — таңертең
 располагаться — орналасу
 рассказ — әңгіме
 растение — өсімдік

растя — ёсу
 расчёска — тарақ
 расчёсываться — тарану
 ребёнок — бала
 редко — анда-санда
 река — өзен
 религиозный — діни
 республиканский — республикалық
 решать задачу — есеп шығару
 рисовать — сурет салу
 рисунок — сурет

ровно — тұра
 Родина — Отан
 родители — ата-ана, әке-шеше
 родная речь — ана тілі
 рост (человека) — бой
 рост (животного) — тұрқы
 рот — ауыз
 рука — қол
 русский язык — орыс тілі
 ручка — қalam
 рыба — балық

Сс

садиться на лошадь — атқа міну
 сад-огород — бау-бақша
 сажать растение — егу
 сам — өзі
 самый — ең
 санки — шана
 свободно,
 свободный — бос
 свой, собственный — өзі (өз)
 сегодня — бүгін
 сейчас — қазір
 семеро — жетеу
 семь — жеті
 семь колен предков — жеті ата
 семьдесят — жетпіс
 семья — отбасы, жанұя
 сентябрь — қырғүйек
 серый — сұр
 симпатичный — сүйкімді
 синий — көк
 сирота — жетім
 сказать — айтуды, деу
 скакалки — секіртпе
 скворец — қараторғай
 скользить — сырғанау
 сколько — неше, қанша
 скот — мал
 слава — даңқ
 сладкий — тәтті
 след — із
 слива — алхоры
 слово — сөз
 слон — піл
 слушать — тыңдау
 слышать — есту
 смех — күлкі
 смешной — күлкілі
 смотреть — қарау
 снег — қар
 снеговик — аққала
 Снегурочка — Ақша қар

снежный — қарлы
 собака — ит
 собирать — жинау
 собираясь — жиналу
 собственный
 праздник — төл мейрам
 сок — шырын
 соревнование — жарыс
 соревноваться — жарысу
 сорок — қырық
 состязание — жарыс
 сочинение — шығарма
 спальня — үйіктайтын бөлме
 спасибо — рақмет
 спать — үйіқтау
 среда — сәрсенбі
 средний (небольшой) — шағын
 ставить — қою
 старуха — кемпір
 старшая сестра — әпке
 старший брат — аға
 степь — дала
 стихотворение — өлең
 стишок — тақпак
 сто — жұз
 стоит, стоят — тұр
 стол — үстел
 столица — астана
 столовая — ас бөлме, асхана
 стоять — тұру
 страна — ел
 страница — беті
 стул — орындық
 суббота — сенбі
 сумка — сөмкө
 суслик — саршұнақ
 существовать — өмір сұру
 счастье — бақыт
 с чем — немен
 считалка — санамақ
 сюда — мұнда

такой — сондай
 талантливый — талантты
 там — онда
 танец — би
 танцевать — билеу
 твёрдый — қатты
 твой — сенін, сенікі
 тебе — саған
 тебя — сені
 текст — мәтін
 телевизор — теледидар
 теперь — енді
 тепло, тёплый — жылы
 тесно, тесный — тар
 тетрадь — дәптер
 тётя — тәте
 тигр — жолбарыс
 тихий — жуас

Тт

тогда — онда
 тоже — да, де, та, те
 толкать — итеру
 только лишь — тек қана
 тонкий — жіңішке
 торговый дом — сауда үйі
 тот — сол, ол
 трава — шөп
 три — үш
 тридцать — отыз
 трое — үшеу
 труд — еңбек
 туалет — дәретхана
 тугай (лес) — тоғай
 ты — сен
 тысяча — мың
 тюлень — итбалық

Үү

уважаемый — құрметті
 ударять — ұру
 удача — табыс
 узор — өрнек
 уйгур — үйғыр
 украшать — безендіру
 улететь — ұшып кету
 улица — көше
 ум — ақыл
 умный — ақылды
 умываться — жуыну
 у него — онда
 упасть — құлап қалу

упражнение — жаттығу
 ура — алақай
 урок — сабак
 урюк — өрік
 утка — үйрек
 ухаживать — бағу
 ухо — құлақ
 уходить — кету
 участвовать — қатысу
 ученик — оқушы
 учёный — ғалым
 учитель — мұғалім, ұстаз
 учиться — оқу

Фф

фамилия — тегі
 фантазия — қиял
 февраль — акпан

фигурка — мүсінше
 физкультура — дene шынықтыру
 флаг — ту [тү], жалау

Хх

хвост — құйрық
 ходить — жүру, бару
 холодно, холодный — сұық, салқын

хорошо — жақсы
 храбрость — ерлік
 храбрый — қаһарман, батыр

Цц

царь — патша
 цвет — тұс
 цветной — түрлі-түсті

цветок — гүл
 цыплёнок — балапан

Чч

чай — шай
 часто — жиі, жиі-жиі
 часы, час — сағат
 чей — кімнің, кімдікі

человек — адам, кісі
 четверо — төртеу
 чёрный — қара
 четверг — бейсенбі

четыре — төрт
чирикать — шиқылдау
число — сан
чистить — тазалау

читать — оқу
чтение (урок) — ана тілі
что — не
что-то мягкое — жұмсақ нәрсе

Шш

шерсть — жұн
шестеро — алтау
шесть — алты
шестьдесят — алпыс
шея — мойын

шить — тігу
шкаф — шкаф
школа — мектеп
шляпа — қалпақ
шторы — перде

Щщ

щенок — күшік

Ээ

экологический — экологиялық
экскаватор — экскаватор
эта, это, этот — бұл, мынау

этаж — қабат
эти — бұлар
это, этот, эта — осы

Яя

я — мен
я сам — өзім
яблоко — алма
ягнёнок — қозы

ягнёночек — қошақан
яйцо — жұмыртқа
январь — қаңтар

Ассоциированная школа ЮНЕСКО «БЭСТ»
с благодарностью примет отзывы,
а также замечания и предложения по адресу:
480008, г. Алматы, ул. Мынбаева, 12а.
Тел.: (3272) 42-63-50, 42-17-67
E-mail: ofro_best@nursat.kz

Учебное издание
Гульжакан Клышибаевна Досмамбетова

МЕҢІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІМ
(учебник для 4-го класса школ
с русским языком обучения)

Ответственная за выпуск *А. Ковальчукенко*
Главный редактор *З.С. Сериккалиев*
Редактор *Е. Дүйсенбайулы*
Художественный редактор *А. Ковальчукенко*
Художники *Е. Гордиенко, А. Ковальчукенко*
Корректор *Б. Тұяқбаева*
Компьютерный набор, верстка *Р. Баязитовой*

Сдано в набор 15.04.03. Подписано в печать 16.07.03. Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная. Печать офсетная. Гарнитура Гельветика. 18 п.л..
Тираж 3000 экз. Заказ № 706

ТОО ИК «Раритет»
480072, Алматы, ул. Масанчи, 98 (уг. ул. Абая), офис 14.
Тел. (3272) 92-35-83, факс 92-36-83
E-mail: raritet@ok.kz

Отпечатано с диапозитивов заказчика
на Полиграфкомбинате корпорации "Атамұра" Республики Казахстан
480002, Алматы, ул. Макатаева, 41